

Forventningsbarometer for Nord-Norge 2020

Øystein Fjelldal, Stig Karlstad, May-Britt Ellingsen, Nina Kyllingstad

Prosjekttittel:	Forventningsbarometer Nord-Norge
Prosjektnummer:	101591
Institusjon:	NORCE Norwegian Research Centre
Oppdragsgiver:	Sparebank 1 Nord-Norge
Gradering:	Åpen
Rapportnr.:	25-2020, NORCE Samfunn
ISBN:	978-82-8408-105-2
Antall sider:	76
Publiseringsmnd.:	November 2020

Disclaimer – ansvarsavgrensning

Denne rapporten er utformet av forskere fra NORCE på oppdrag for Sparebank 1 Nord-Norge. Rapportens innhold, inkludert vurderinger og anbefalinger, er gjort av forfatterne alene og er deres ansvar. Spørsmål knyttet til prosjektrapportens innhold skal rettes til forfatterne.

Forord

Dette er andre runde av Forventningsbarometer Nord-Norge. Vi takker Sparebank 1 Nord-Norge for et interessant oppdrag og fin dialog underveis. Vi takker også nordnorske ledere i privat og offentlig sektor for at de velvillig har delt av sin tid og sine vurderinger i en krevende tid med mange forespørslar om deltakelse i intervju- og spørreundersøkelser. Denne rapporten gir et bilde av deres vurderinger av virksomhetens utvikling de siste tre månedene og deres forventninger de neste tolv månedene. Vi har også innhentet tilsvarende vurderinger fra ledere i offentlig sektor da disse virksomhetene kan betraktes som hjørnesteinsvirksomheter på en del steder i vår landsdel.

Tromsø, 26.10.2020

May-Britt Ellingsen,

Prosjektleder

Forskningsleder Regional Utvikling, avd. Samfunn

Innhold

Forord	3
Sammendrag	5
1 Innledning – Om bedriftsbarometeret	6
2 Bedriftsbarometeret	8
3 Barometer for offentlig sektor	31
4 Metode og datagrunnlag	46
5 Spesialtema: «Bærekraft»	51
6 Spesialtema «Klimarisiko»	66
7 Spesialtema «Korona»	72

Sammendrag

Sammenliknet med forrige runde av dette prosjektet har det vært en negativ utvikling på så å si alle næringslivsparameter som vi har undersøkt. 58 prosent av respondenten i denne runden forventer noen eller stor nedgang for landsdelen de neste tolv måneder, kun 10 prosent svarte slik for et år siden.

Med hensyn til egen bransje ser respondentene litt mer positivt på situasjonen enn hva de svarer for landsdelen. 50 prosent av respondenten forventer noen eller stor nedgang for bransjen de neste tolv måneder, 16 prosent svarte slik for et år siden. De bedriftene med lavest forventninger framover finner vi innen tjenesteyting og da særlig bedrifter som lever av å bespise, betjene, huse, underholde og transportere folk. Vi finner dem også innenfor Fiske og fangst og i noe mindre grad innenfor Bygg og Anlegg. Men bildet er sammensatt. Og innen alle fem næringssegmenter brukt i denne rapporten finner vi enkeltbedrifter som ser positivt på utviklingen framover for det de definerer som sin bransje. Flest finner vi innenfor deler av varehandelen og industrien. Vi ser også at en del bedrifter innenfor akvakultur, eller i leverandørindustrien til denne næringen forventer en noe positiv utvikling for sin bransje.

Bedriftene i undersøkelsen forventer noe reduserte investeringsnivåer framover, og forventer som for et år siden å legge over halvparten av investeringene igjen i landsdelen.

Bedriftene rapportere om at tilgangen på arbeidskraft har blitt noe forverret fra i fjor, spesielt innenfor fiskeri- og akvakulturnæringen, og innenfor deler av industrien.

Offentlig sektor synes å oppleve en tilstramming i den økonomiske situasjonen, og forventer både noe reduserte inntekter og at de må redusere noe på aktiviteten. Dels forklares det med at redusert folketall i mange kommuner reduserer overføringene over inntektssystemet, dels etterslep i vedlikehold og strukturelle endringer i demografien som har medført store investeringer. Investeringene forventes likevel å ligge omtrent på dagens nivå, men flere ledere mener man er nødt å bremse opp for å få kontroll på økonomien og er bekymret for stadig høye investeringsambisjoner. Usikkerheten rundt korona gjør at lederne i offentlig sektor forventer noe nedgang i den økonomiske aktiviteten i landsdelen de kommende 12 måneder, og at man er heldig som har noen robuste næringer som demper den forventede negative utviklingen framover innen bl.a. reiseliv.

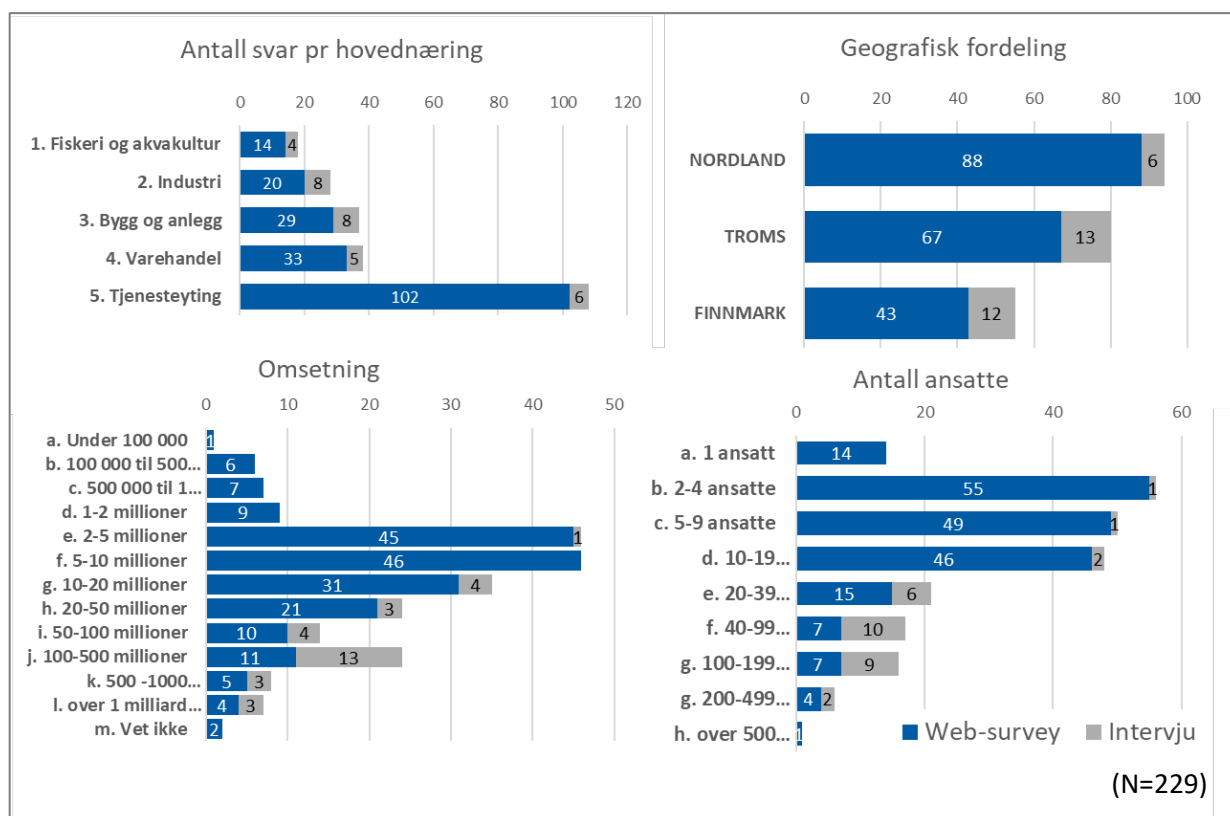
1 Innledning – Om bedriftsbarometeret

Dette er runde to av bedriftsbarometeret. Runde to ble egentlig startet opp i starten av mars 2020, og det ble gjennomført både web-survey og en del intervjuer mot bedrifter i privat sektor. Grunnet koronasituasjonen som intr traff midt i undersøkelsen, ble runden avbrutt og de innsamlede data ble ikke benyttet. En ny runde to av prosjektet ble gjennomført i september 2020. Det har vært noe vanskeligere å få inn svar denne gangen. Blant mulige respondenter synes det å være en viss tretthet rundt det å besvare ulike spørreundersøkelser i kjølvannet av koronakrisen.

Denne rundens bedriftsbarometer er beregnet utfra 229 datapunkter, hvorav 31 punkter framkommer fra strukturerte intervjuer med bedriftsledere, 198 punkter er fremskaffet via surveydata.

I runde en av surveyen ble det mottatt 311 svar på web-surveyen, hvorav 255 var respondenter som hadde fullført hele surveyen. I runde to ble det mottatt 198 svar, hvorav 178 hadde fullført hele surveyen. Vi mottok m.a.o. 30 prosent færre komplette besvarelser i runde to sammenliknet med runde en.

Figur 1 Fordeling av respondenter privat sektor

Figuren over viser hvordan vi har kategorisert respondentene i fem hovednæringer. Innenfor kategori en, Fiskeri og Akvakultur, er også respondenter innen sjømatbasert næringsmiddelindustri inkludert.

Mht. surveydata benytter vi for de enkelte spørsmål alle tilgjengelige svar, også fra respondenter som ikke har fullført hele surveyen, men svart på gjeldende spørsmål, derfor kan antallet inkluderte respondenter (N-tallet) variere litt utover i rapporten.

Forventningsbarometeret for Nord-Norge er som navnet tilsier, basert på informantenes antakelser om fremtidige forhold. I denne typen barometre vil det av naturlige årsaker være en del usikkerhet. Den største usikkerheten finner vi i anslagene hos respondenter og intervjuobjekter som, på bakgrunn av mer eller mindre sviktende grunnlag, skal anta om fremtiden. I tillegg har undersøkelsesmetoden sine egne validitetsutfordringer knyttet til spørsmålsstilling og tolkning.

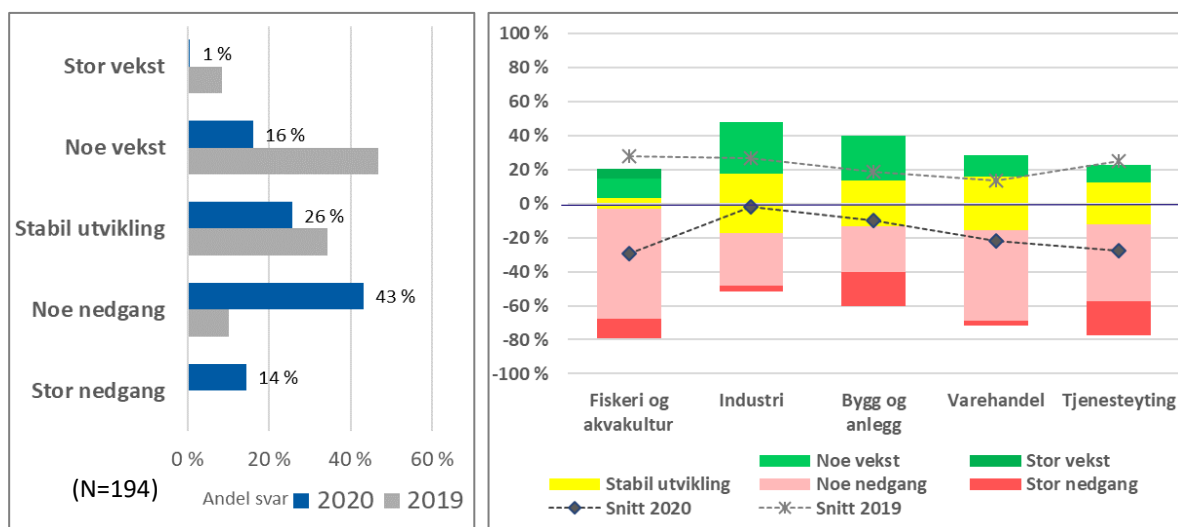
Til slutt nevnes at enkelte barometerverdier oppgis som diffusjonsindekser eller vekstanslag. Metodekapittelet beskriver hvordan disse beregningene er gjennomført.

2 Bedriftsbarometeret

2.1 Lavere forventninger for landsdelen

Diffusjonsindeks: **29,4** (72,5 for et år siden)

Figur 2 Forventet utvikling i landsdelen

Sammenlignet med forrige runde har respondentene i denne runden betydelig lavere forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen. Dette ser vi innenfor alle næringer. Industribedrifter forventer likevel en noe mer positiv utvikling for landsdelen enn respondenter fra andre næringer. Mange av respondentene på tvers av næringer trekker fram svak utvikling innenfor reiselivsnæringen og mulige ringvirkninger av dette mot andre næringer i regionen som et sentralt forklaringselement.

Flere av respondentene nevner at usikkerhet rundt hvordan koronasituasjonen vil utvikle seg framover, gjør det vanskeligere å ha en klar formening om hvordan utviklingen i landsdelen vil bli.

Respondenter spesielt innenfor industri og bygg og anlegg forventer positive ringvirkninger på litt lengere sikt av større planlagte prosjekter både innenfor sykehusbygging og gruvedrift.

Spørsmål:

Hvilke forventninger har du til den økonomiske utviklingen i landsdelen (Nordland, Troms og Finnmark samlet) for de kommende tolv månedene?

Reiselivet har vært en motor for aktivitet i hele landsdelen. Det er nå mørke skyer for denne bransjen, dette vil kunne påvirke landsdelen i sin helhet.

Næringsmiddelindustri i Troms og Finnmark

Har positive forventninger om vekst i landsdelen, men negativ befolkningsutvikling må tas på alvor. Trenger økonomiske incentiver for å rekruttere folk, f.eks. skattelette. Det er betydelig potensiale for lønnsomme arbeidsplasser hvis det er tilgang på arbeidskraft.

Produksjonsbedrift i Troms og Finnmark

Bra etterspørsel, lav arbeidsledighet og stor verdiskaping i regionen

Produksjonsbedrift i Troms og Finnmark

Veldig store forskjeller i landsdelen, et segment som går dårlig overalt er servering. Hotellene sliter. Andre gjør det godt. Geografiske variasjoner, vi opplevde økning i Lofoten og 80 prosent nedgang på Nordkapp

Varehandel Nordland, Troms og Finnmark

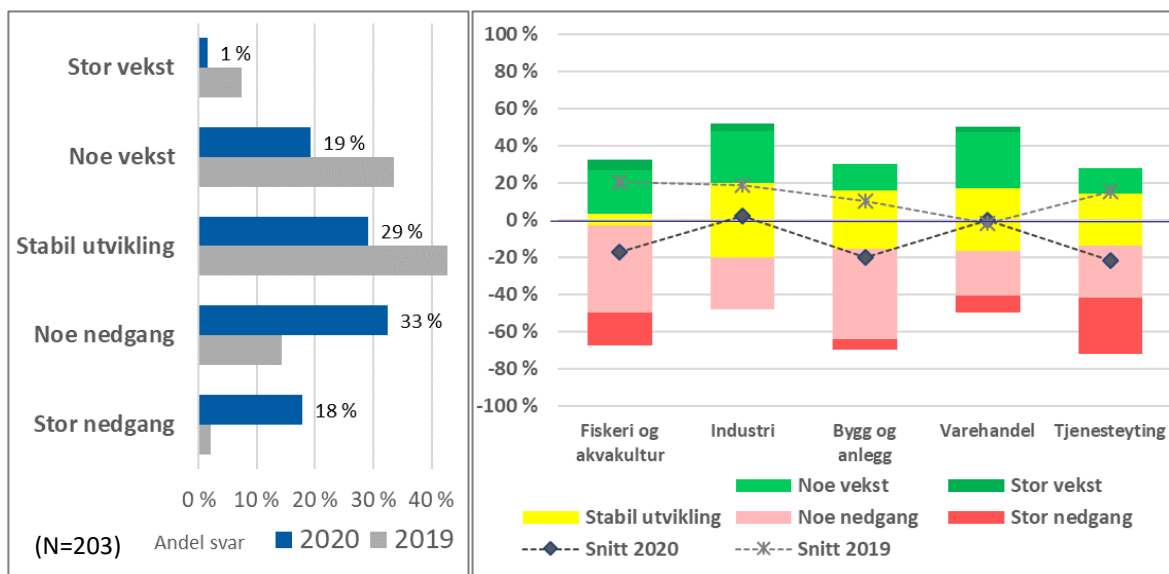
Vanskelig å si for de neste tolv månedene (kanskje stabilt). På lengere sikt tror vi på industriutvikling i regionen og økt aktivitet som en følge av dette.

Bygg og anlegg i Troms og Finnmark

2.2 Noe reduserte forventninger framover

Diffusjonsindeks: **34,7** (62,2 for et år siden)

Figur 3 Forventet utvikling i bransjen

Sammenlignet med forrige runde har respondentene i alle bransjer unntatt varehandel lavere og til dels betydelig lavere forventninger til den økonomiske utviklingen for sin egen bransje. Innenfor **fiskeri og akvakultur** har akvakulturbedrifter høyere forventninger enn bedrifter knyttet til havfiske. Prisen på fisk har vært relativt lav, en av våre kontakter tror på en viss økning framover, men at det vil ta tid før prisene stabiliserer seg. Respondenter innenfor den sjømatbaserte næringsmiddelindustrien forventer kun en marginal nedgang. En tilsvarende utvikling rapporteres av annen næringsmiddel**industri**. Utstyrslleverandører til fiskeri og spesielt havbruk forventer noe vekst framover, mens det for mekanisk industri ventes kun en marginal økning.

Innenfor **Bygg og Anlegg** svarer 49 prosent av respondentene at de ser for seg noe nedgang de kommende tolv månedene, og 6 prosent ser for seg en svært stor nedgang. Det rapporteres om lavere investeringsvilje spesielt fra private aktører, men noen respondenter nevner også en viss treghet fra offentlige aktører. Større offentlige prosjekt som sykehusutbygging forventes likevel å bidra positivt framover. Det nevnes også at det for tiden skjer mye innenfor havbruk i regionen.

Tjenesteyting er det næringssegmentet som forventer svakest utvikling framover. Men det er store variasjoner innen dette segmentet. Svakest utvikling forventes innenfor reiseliv og overnatting, hvor hele 71 prosent av respondentene forventer en stor nedgang. For næringsrettet tjenesteyting innen rådgivning, revisjon og advokattjenester forventes det er mer stabil utvikling framover. Også innenfor privat tjenesteyting, f.eks. frisører forventes en relativt stabil utvikling.

Varehandelen er det eneste næringssegmentet som har omtrent de samme forventninger i år som i fjor. I sum ser de for seg en relativt stabil utvikling framover.

Spørsmål:

Hvilke forventninger har du til din bransjes økonomiske utvikling de kommende 12 månedene?

Hele bransjen under ett så vil jeg si litt ned – dette skyldes lavere investeringsvilje – både offentlige og private

Bygg og anlegg i Troms og Finnmark

Tror på en ganske solid nedgang. Spesielt maskinentreprenørene går en tøff vinter i møte. Årsaken er treghet i offentlige anbud på større entrepriser.

Bygg og anlegg i Troms og Finnmark

De som satser på kurs og konferanse vil merke nedgang. Vi som satser på allround hotel (ikke bare utenlandske kunder, kurs) gjør det nok bedre.

Hotell i Troms og Finnmark

Foreløpig stabilt, men en del hotellprosjekt er satt på vent. De neste tolv månedene går nok greit pga. ordreserver. Når ordrene går tomt så håper vi offentlige prosjekter tar over litt for fallet i aktivitet mot reiselivsnæringen.

Bygg og anlegg i Troms og Finnmark

Har tro på vekst framover innen landbasert oppdrett. Bra vannkvalitet, fine temperaturer og mindre sykdommer er regionale fortrinn.

Tjenesteyting i Nordland

Går godt i de fleste matvarebutikker, men har allerede hatt så stor vekst at jeg tror ikke vi øker ytterligere, men holder oss høyt.

Dagligvarer i Troms og Finnmark

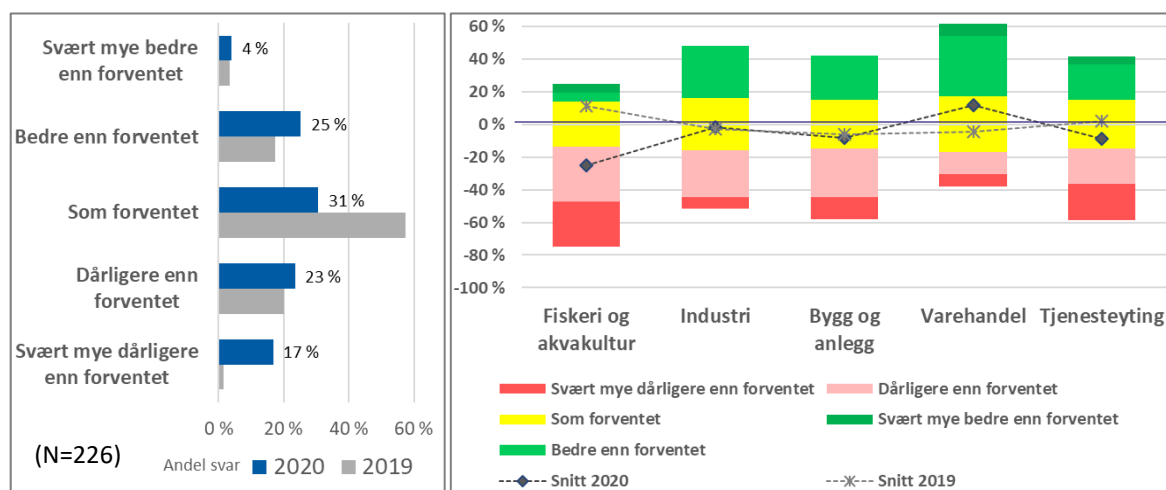
2020 blir vesentlig dårligere enn 2019, men håper det tar seg opp. Tror offentlige prosjekter som sykehusutbygging vil virke motsykliske, og kunne gi en relativt stabil utvikling i bransjen framover.

Byggevareindustri i Nordland

2.3 Bedriftene leverer noe svakere enn forventet siste tre måneder

Diffusjonsindeks: **44,7** (49,5 for et år siden)

Figur 4 Utvikling i økonomiske resultatet i bedrift siste tre månedene

Bedriftene i undersøkelsen svarer i snitt at den økonomiske utviklingen er noe dårligere enn forventet. Men det er relativt store variasjoner i hvordan respondenter fra de ulike næringer svarer. Øverst på skalaen finner vi **varehandel**, hvor kun 22 prosent av respondentene rapporterer at utviklingen de siste tre måneder har vært dårligere enn forventet. I den andre enden av skalaen finner vi fiskeri og akvakultur og tjenesteyting. Innenfor **fiskeri og akvakultur** nevnes lave priser og lavere etterspørsel i bl.a. restaurantmarkedet som årsak til dårligere enn forventet resultat. Over 60 prosent av disse bedriftene har hatt dårligere enn forventet resultat.

Det er større spredning på hvordan bedrifter innen **tjenesteyting** svarer. Hotell og reiseliv finner vi over hele skalaen, men med en viss overvekt på den nedre delen av skalaen (Diff indeks 43). Bedrifter innen rådgivning regnskap og arkitekttjenester har i snitt hatt litt bedre enn forventet utvikling de siste tre måneder. Innenfor privat tjenesteyting (treningssenter, frisør, tannlege og trafikkskole) svarer 56 prosent av respondentene at de har hatt dårligere enn forventet resultat siste tre måneder. Nederst på skalaen her finner vi noen frisører og bedrifter som leverer opplevelser gjerne til turister.

Innenfor landtransport er trenden negativ. Det er spesielt turbiloperatører som har hatt en dårligere enn forventet utvikling, mens respondenter innen godstransport og rutebil rapporterer om en mer stabil utvikling.

Både **industribedrifter** og virksomheter innenfor **bygg og anlegg** svarer omtrent som for et år siden. Med hhv. som forventet eller marginalt dårligere enn forventet resultat siste tre måneder.

Mht. geografiske forskjeller er det kun mindre variasjoner. Respondenter i Nordland gir en noe mer positiv tilbakemelding mht økonomisk resultat siste tre måneder enn respondenter i Troms og Finnmark.

Spørsmål:

Hvordan har det økonomiske resultatet i din bedrift utviklet seg de siste tre månedene?

Bortsett fra juli måned så har resultatet forverret seg med minimum 50 prosent i forhold til i fjor. Noen måneder så mye som 80 prosent ned.

Hotellkjede i Troms og Finnmark

Lang vinter, lav temp og dermed lav tilvekst. Dels lavere priser pga. korona svekket verdensmarked. Lavere etterspørsel bl.a. som en følge av stengte restauranter.

Oppdrett, Troms og Finnmark

Økning langt over budsjett. Eksploverte 12. mars. Og god omsetning siden. Mye bedre enn forventet sett opp mot budsjett

Varehandel i Troms og Finnmark

Langt bedre enn hva vi fryktet i forbindelse med korona. Hvis vi sammenligner med budsjettet vi satt i fjor så ligger vi omtrent i henhold til det

Advokatfirma i Troms og Finnmark

Gikk inn i perioden med god ordreserve, men ser at f.eks salget av leiligheter bremser opp. Vår bransje får bølgen litt forsinket. Mars, april, mai og juni ga positivt resultat. Men dårlig august og september spiser opp alt.

Byggevarerindustri, Nordland

Dårligere enn forventet. Vi har en boliglånsforskrift som ikke fungerer i distriktene. Ser en klar trend der flere og flere sliter med finansiering. Det som er saken, er at når de skal finansiere bolig så får de i distriktene en differanse mellom salgsverdi og teknisk verdi – det betyr at man må stille dette som egenkapital. Havner i egenkapitalkrav på 25 -35 prosent. Folk har ikke så mye penger. **Bygg og anlegg i Troms og Finnmark**

2.4 Vekstanslag for de kommende tolv måneder

Spørsmålene i denne delen av undersøkelsen lar respondenten gradere forventet omsetning, produksjonsvolum, utsalgspris, kostnader, lønnsomhet, investeringer og sysselsetting de kommende tolv måneder i intervallene +/- inntil 2 prosent, 5 prosent, 10 prosent, 30 prosent eller over 30 prosent.

I fjorårets undersøkelse var øverste steg i skalaen «over 10 prosent». Koronasituasjonen har ført til at en del bedrifter har ekstraordinært store utslag i denne runden. For å fange opp dette la vi til et steg ekstra i begge ender av skalaen «over 30 prosent»

Som hovedberegning av vekstanslag har vi likevel valgt å benytte fjorårets skala, med ytterpunkt «over 10 prosent». Dette gir bedre sammenlignbarhet mot fjorårets resultat, og er mer i samsvar med metodikken f.eks. Norges bank benytter for beregning av vekstanslag i sitt regionale nettverk. Men vi har også valgt å foreta en ekstraberegning basert på hele skalaen benyttet i denne runden av barometer nord, med ytterpunkt «over 30 prosent». Denne verdien angis i parentes og vil i de fleste tilfeller gi større utslag enn når en benytter fjorårets beregningsmetodikk.

For å regne ut de regionale vekstanslag er de fem hovednæringene vektet på følgende måte: Fiskeri og akvakultur (16 prosent), Industri (11 prosent), Bygg og anlegg (14 prosent), Varehandel (17 prosent) og Tjenesteyting (42 prosent).

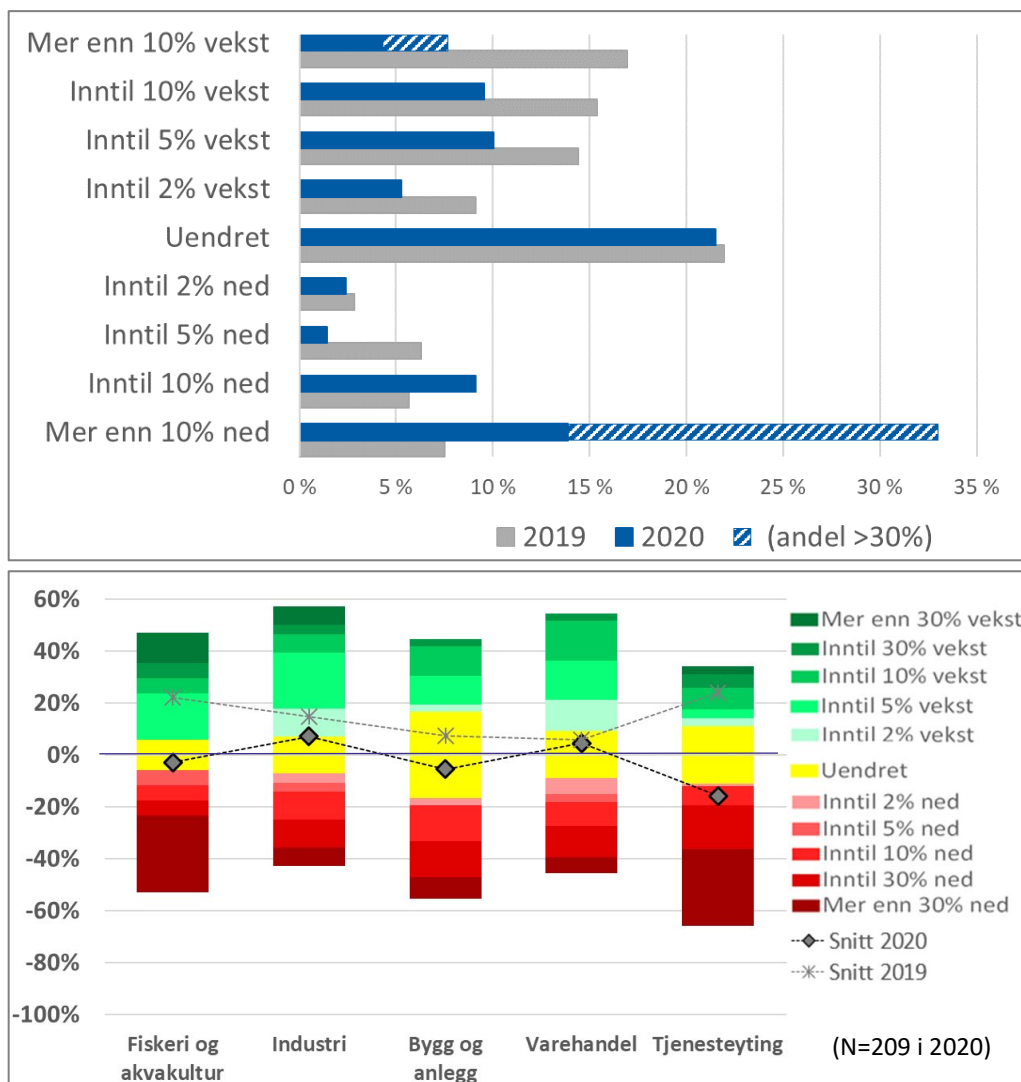
Bakgrunnen for denne vektingen er næringenes andel av sysselsetting og verdiskaping i landsdelen, og metoden som er benyttet er beskrevet i metodekapittelet.

2.4.1 Forventet endring i omsetning

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i omsetningen på **2,6 prosent** (6,5 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent)

Dette er en relativt stor endring fra fjorårets undersøkelse hvor respondentene forventet en økning på 2,4 prosent.

Figur 5 Forventet omsetningsutvikling

Lavest forventning mht omsetning finner vi innen **tjenesteyting**. Dette er også det segmentet som venter sterkest fall i omsetning fra fjorårets undersøkelse. Mange av de bedriftene som har lavest forventninger innen dette segmentet finner vi områder som overnatting og serveringsvirksomhet og turist og fritids relaterte aktiviteter mye rettet mot privatmarkedet. Men vi finner også noen bedrifter med forventninger om god omsetningsvekst innenfor tjenesteyting, f.eks. innen it, reklame og advokattjenester i stor grad rettet mot næringsmarkedet.

Også innen **fiskeri og akvakultur** er det betydelig lavere forventninger mht omsetning framover sammenliknet med fjorårets resultat. Respondenter innenfor akvakultursegmentet har noe høyere forventninger enn respondenter innenfor fiske og fangst.

Innenfor **Industri** er omsetningsforventningene kun litt lavere enn i fjorårets undersøkelse. Enda litt lavere er forventningene innenfor **Bygg og Anlegg**.

Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Omsetning

Det har vært en tøff vår. Vi har en del ordresreserve så det skal gå bra enn så lenge, men blir spennende å se hvordan det går med bygg og anlegg over en lengre periode. Når vi bruker opp reservene så må vi finne nye ting **Bygg og Anlegg** i Troms og Finnmark

Corona har forårsaket drastisk fall i omsetning
Mekanisk Industri i Troms og Finnmark

Satser tungt videre, skal doble kapasiteten fram mot 2022
Bilforhandler i Troms og Finnmark

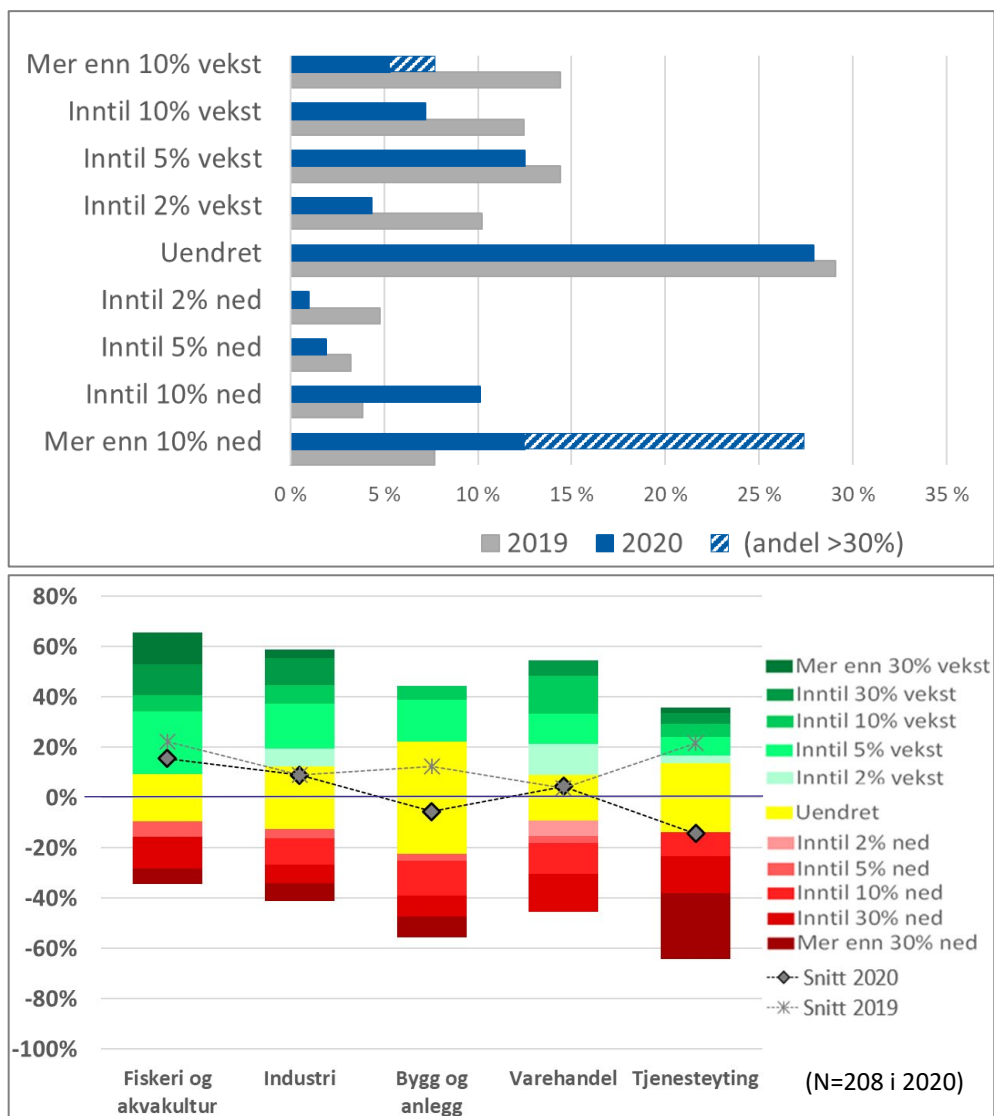
I julebordsesong forventer vi nedgang. Vintermånedene har historisk sett vært fantastisk – beste belegg og beste priser, men med stengte grenser og ingen nordlysturister forventes det ekstremt stor nedgang. Det utenlandske ferie og fritidsmarked er nesten helt forsvunnet
Hotell i Troms og Finnmark

2.4.2 Forventet endring i volum

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i produksjonsvolum på **1,8 prosent** (4,5 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent)

Dette er en relativt stor endring fra fjorårets undersøkelse hvor respondentene forventet en økning på 1,7 prosent

Figur 6 Forventet volumutvikling

Figuren over splittet på næring følger i stor grad trenden fra omsetningen i foregående avsnitt. En observasjon er likevel at respondenter innen fiskeri og akvakultur ser for ser at volumet vil øke noe mer enn omsetningen. Dette er trolig er prisrelatert.

Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Volum

Vanskelig å svare på volum da kvoten ikke er satt, men vil tro den øker, men aner ikke med hvor mye.

Sjømatindustri i Troms og Finnmark

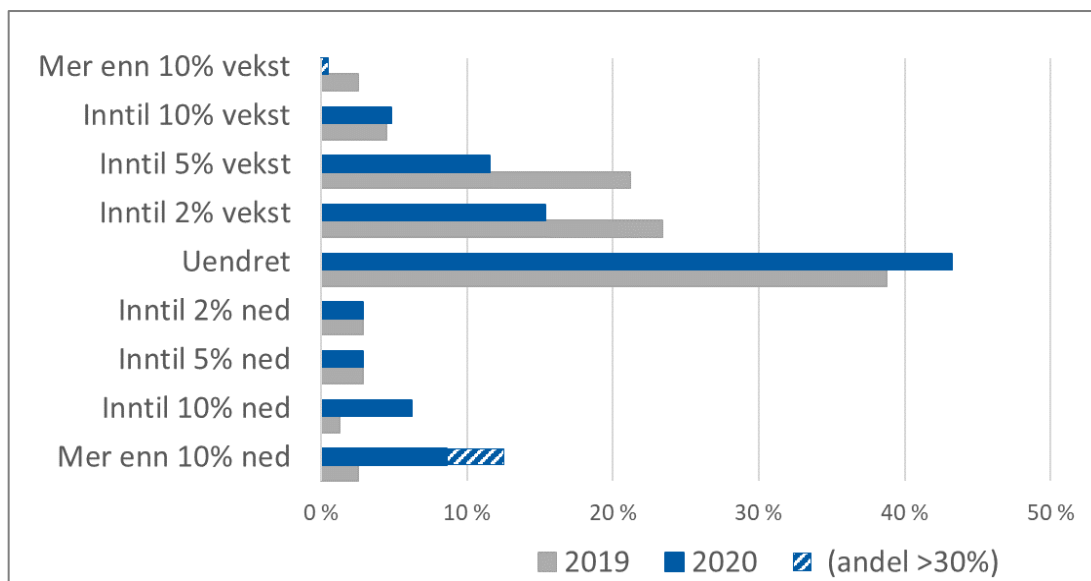
Sykehusutbyggingen er over fem år, det skaper stabilitet og forutsigbarhet.

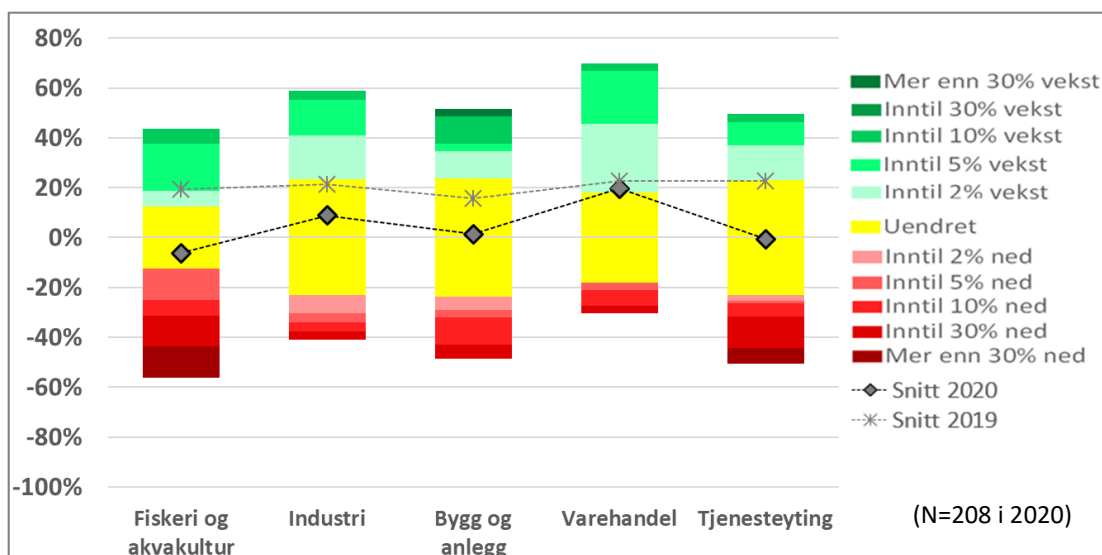
Bygg og Anlegg i Troms og Finnmark

2.4.3 Forventet endring i utsalgspris

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i utsalgspriser på **1,3 prosent (2,8 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent)**. I fjor var det forventet en økning på 1,1 prosent. Alle fem hovednæringer bortsett fra varehandelen har til dels betydelig lavere prisforventninger framover, enn de hadde for et år siden.

Figur 7 Forventet utvikling i utsalgspriser

De to næringene med lavest forventninger til utsalgspris er **tjenesteyting** som forventer reduksjon i utsalgspris på 2 prosent, og **fiskeri og akvakultur** som forventer en prisreduksjon på 2,7 prosent. Innenfor **tjenesteyting** er hotellene sterkt representert blant de som forventer den største nedgangen i utsalgspriser.

De andre næringene i undersøkelsen forventer kun svært marginale endringer i utsalgspris framover.

Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Utsalgspris

<p>Det som styrer prisene våre er stålpris, betongpris osv. og der har ting vært normalt</p> <p>Entreprenør i Troms og Finnmark</p>	<p>Utsalgsprisen henger også i hop med kvotemeldingen så har heller ikke godt svar der. Tror på en liten vekst basert på antagelser om kvoten.</p> <p>Sjømatbasert næringsmiddelindustri i Troms og Finnmark</p>
<p>Markedet i Norge og Europa som bestemmer prisene. I matvarebransjen går prisene ned på store varegrupper pga. priskrig</p> <p>Næringsmiddelindustri i Troms og Finnmark</p>	<p>Utsalgspris kommer an på kursen. Hvis norske kroner svekker seg så blir det kaos, men ellers håper vi å holde prisøkningen til et par prosent.</p> <p>Byggevarerhus i Troms og Finnmark</p>
<p>Utsalgspris ned ca. 20 prosent i løpet av 2020. Nå handler det om å redusere tap, vil i 2021 forsøke å komme opp igjen</p> <p>Hotell i Troms og Finnmark</p>	

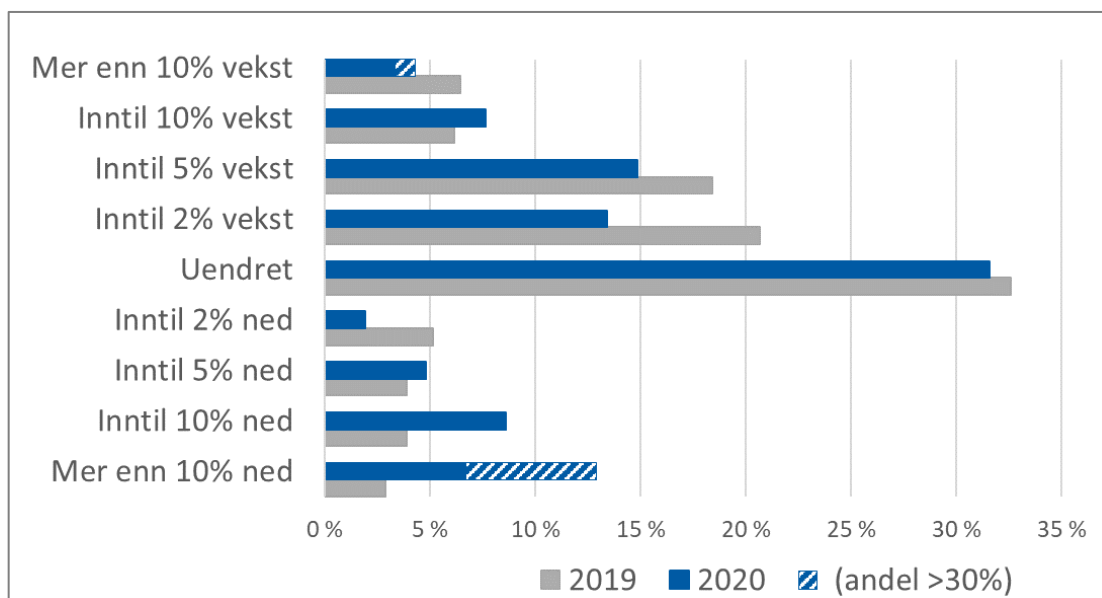
2.4.4 Forventet kostnadsutvikling

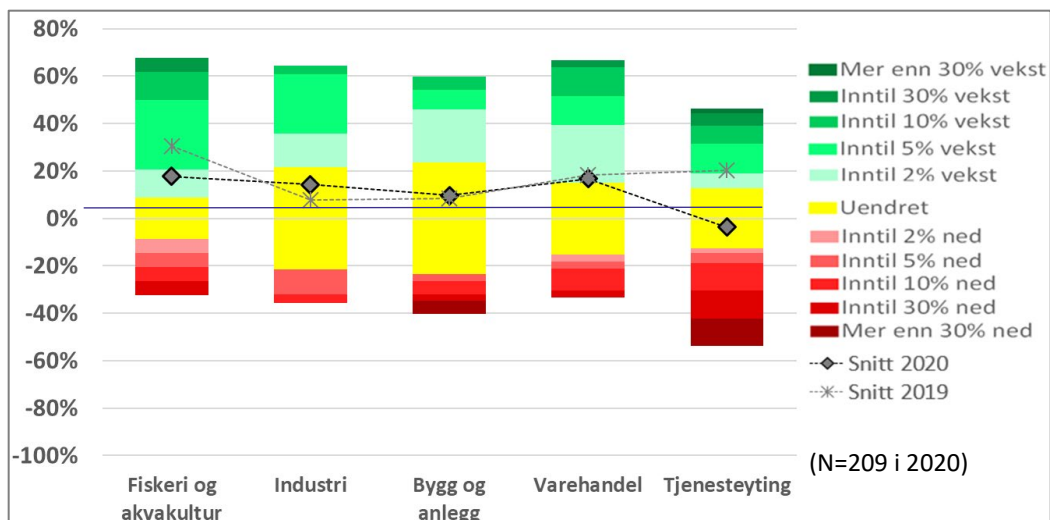
Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i samlet kostnadsnivå på **0,5 prosent** de neste tolv måneder (**1,7 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent**). I fjor ble det forventet en økning på 0,8 prosent. 40 prosent av respondentene forventer økte kostnader, 32 prosent venter stabile kostnader, mens 28 prosent forventer en kostnadsreduksjon. (Diffusjonsindeks 56). En del av bedriftene i den siste gruppen, spesielt innenfor tjenesteytring og noe mindre grad innenfor bygg og anlegg, forventer til dels store kostnadsreduksjoner. Dette påvirker snittberegningen.

Det må tas visse forbehold mht. vekstestimatene på dette spørsmålet. En del respondenter rapporterer trolig om reduserte kostnader kun som en følge av redusert aktivitet og ikke nødvendigvis som en følge av reduserte grunnleggende drifts- og innkjøpskostnader. Ut fra noen av de innlagte kommentarer kan det se ut som dette spesielt kan være tilfelle for respondenter fra hotell- og overnattingsbransjen. Men det kan også være tilfelle innenfor andre næringer.

Hvis vi for eksempel ekskluderer hele tjenesteytingssegmentet fra beregningen forventes en vekst i kostnadsnivå på **0,4 prosent**.

Figur 8 Forventet utvikling i kostnadsnivå

Lavest anslag finner vi i denne runden som nevnt innenfor **tjenesteyting** (–1,9 prosent), og det er også her vi ser det største fallet fra i fjor. Blant de bedriftene som forventer størst reduksjon i kostnadsnivå innenfor dette segmentet finner vi en del turistrelaterte virksomheter som overnatting, cafe og opplevelsesaktiviteter, og enkelte transportbedrifter (både persontransport og gods). Som nevnt spiller svarene i dette segmentet også reduserte kostnader som en følge av lavere aktivitet, som beskrevet i avsnitt 2.4.2.

Innenfor **industrien** forventes kostnadsnivået å øke med 0,6 prosent de neste tolv månedene. **Fiskeri og Akvakultur** forventer en økning på 1,3 prosent. **Bygg og anlegg** forventer en reduksjon på 0,6 prosent. Innenfor **varehandelen** forventes en økning på 0,8 prosent.

Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Samlet kostnadsnivå

Vasking og koronating gjør at kostnadene går litt opp, men det er marginalt. Det som styrer prisene våre er stålpris, betongpris osv. og der har ting vært normalt

Entreprenør i Troms og Finnmark

Økte kostnader knyttet til smittevern. Begynt å bruke hansker og maske.

Hotell i Troms og Finnmark

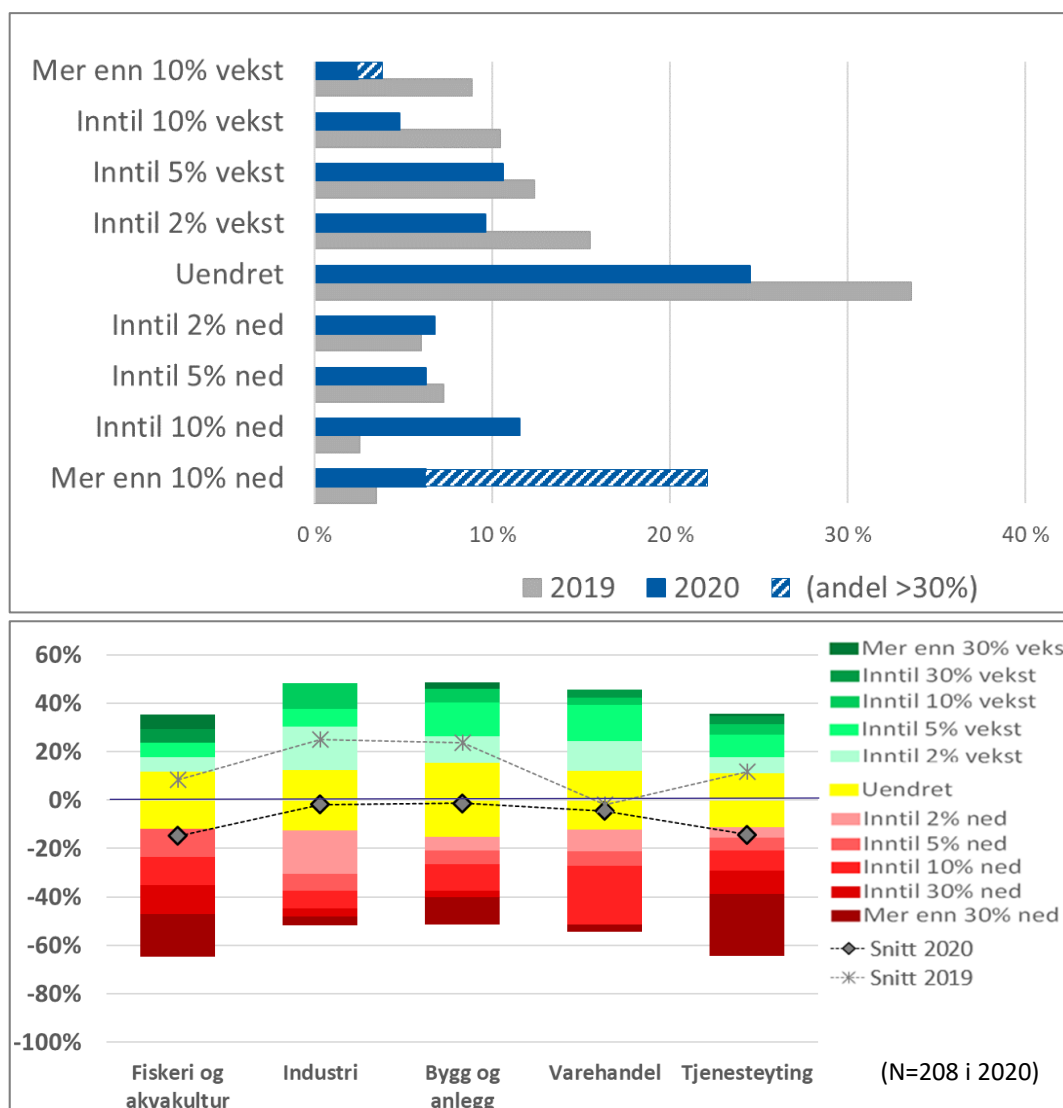
Økt kostnad. Alle leverandører øker prisen så vi som kjøper varer må betale for tapet deres og vi håper å øke prisene. Vi kan stenge på kort varsel.

Hotell i Troms og Finnmark

2.4.5 Forventet lønnsomhetsutvikling

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i lønnsomhet på **2,6 prosent** (5,8 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent). For et år siden var lønnsomheten forventet å øke med 2,3 prosent. Alle næringer forventer et visst fall i lønnsomhet de kommende tolv måneder. Størst fall forventes innen tjenesteyting og fiskeri og akvakultur.

Figur 9 Forventet utvikling i lønnsomhet

Innenfor **fiskeri og akvakultur** forventes samlet sett et fall i lønnsomhet på 3,1 prosent. Innen dette næringssegmentet har akvakulturbedrifter noe høyere forventninger enn øvrige bedrifter. **Industribedriftene** forventer samlet sett 0,6 prosent redusert lønnsomhet de kommende tolv måneder. (-1,6 prosent derom en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent).

Bygg og anlegg og **varehandelen** forventer hhv. 1,4 og 1,2 prosent reduksjon i lønnsomhet de kommende tolv måneder. Innefor bygg og anlegg ser vi at noen av bedrifter med stor aktivitet mot privatmarkedet rundt rehabilitering/oppusing av bolig forventer et relativt stort fall i lønnsomhet. Men dette bildet er ikke helt entydig, og vi finner også noen få enkeltbedrifter innen dette segmentet med forventninger om økt lønnsomhet.

Innefor **tjenesteying** er det forventninger om 3,9 prosent redusert lønnsomhet framover (**-9,3 prosent derom en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent**). Mange av bedriftene med lavest forventninger til lønnsomhet i dette segmentet finner vi innen hotell, restaurant, opplevelse og reiseliv. Men vi ser også noen respondentene innen tjenesteying som forventer noe økt lønnsomhet, da spesielt innefor mer næringsrettet tjenesteying (IT, rådgivning, forsikring ol.)

Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Lønnsomhet

Vi har hatt mellom 10 og 15 prosent reduksjon i omsetning, men har gjennomført en del tiltak for å holde lønnsomheten stabil. Jeg tror det kommer til å gå fint.
Entreprenør. Troms og Finnmark

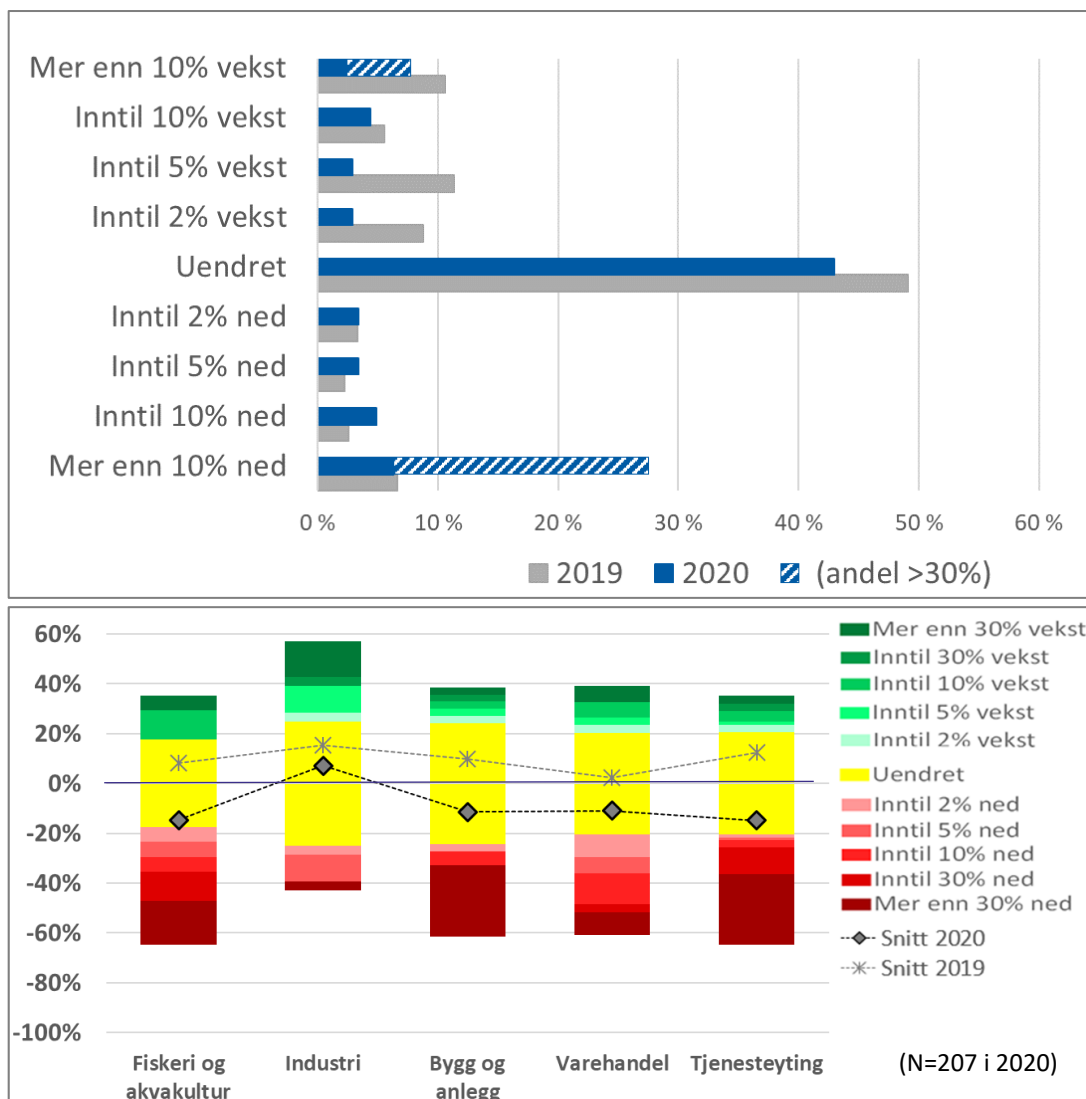
Salgsvolumet vil øke mer enn timeforbruket. Dekningsgrad vil gå opp. Flere inntekter uten å bruke penger. Lønnsomhet i dag ligger på 12 prosent. Målsetningen er 15 prosent
IT og kommunikasjon, Troms og Finnmark

2.4.6 Reduserte investeringer

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i investeringsnivået på **2,5 prosent** (**5,9 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent**). For et år siden var investeringene forventet å øke med 1,1 prosent.

Den eneste hovednæringen i undersøkelsen som forventer økte investeringsnivåer de neste tolv månedene er industrien.

Figur 10 Forventet utvikling i investeringsnivå

Innen **fiskeri og akvakultur** forventes samlet sett et fall i investeringsnivåene på 2,6 prosent. Men også her ser vi at bedrifter innen akvakultur forventer noe bedre utvikling i investeringsnivåer enn andre respondenter i dette segmentet. (Fiske og sjømatbasert næringsmiddelindustri).

Respondenter fra **industribedrifter** forventer samlet sett en liten økning i investeringer (1,7 prosent opp). Størst investeringsoptimisme finner vi her hos leverandørene til akvakulturnæringen og noen bedrifter som leverer varer til bygg og anleggssektoren.

Innenfor **bygg og anlegg** forventes 2,9 prosent reduserte investeringsnivåer de kommende tolv månedene. Mange av de bedriftene som rapportere om størst reduksjon i investeringsnivåer framover er bedrifter i tilknytning til oppføring av nye boliger (og i mindre grad næringsbygg), og grunnarbeider i tilknytning til dette.

Varehandelen forventer samlet sett 1,4 prosent reduksjon i investeringer framover. Og det er her vanskelig å se klare trekk mht. næringssegmenter som forventer økte eller reduserte investeringer. Vi finner for eksempel både dagligvarebutikker og bilforhandlere i begge ender av skalaen.

3,8 prosent reduksjon forventes i investeringene innenfor **tjenesteyting** de kommende tolv månedene. Også her er overnattings- og serveringsvirksomhet samt andre reiselivsaktører sterkt representert i nedre ende av skalaen.

Spørsmål:

Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Investeringsnivå

Skal investere i nye leide lokaler, dvs. flytte virksomheten og da forventer vi dårligere lønnsomhet pga. en del direkte kostnadsføring og høyere avskrivninger. [TROMS]

Frisør i Troms og Finnmark

Noen bedrifter i vår bransje stoppet investeringer og innkjøp av biler pga. utsikter i kundenes bransjer, men nå er situasjonen allerede mer normalisert.

Bilforhandler i Troms og Finnmark

Ned 40 prosent sammenlignet med forrige periode. Kutter både på utstys- og anleggsinvesteringer.

Fiskeri og Akvakultur i Troms og Finnmark

Lave laksepriser har ført til dårligere lønnsomhet i konsernet, noe som gir lavere investeringsrammer også lokalt. **Fiskeri og Akvakultur** i Troms og Finnmark

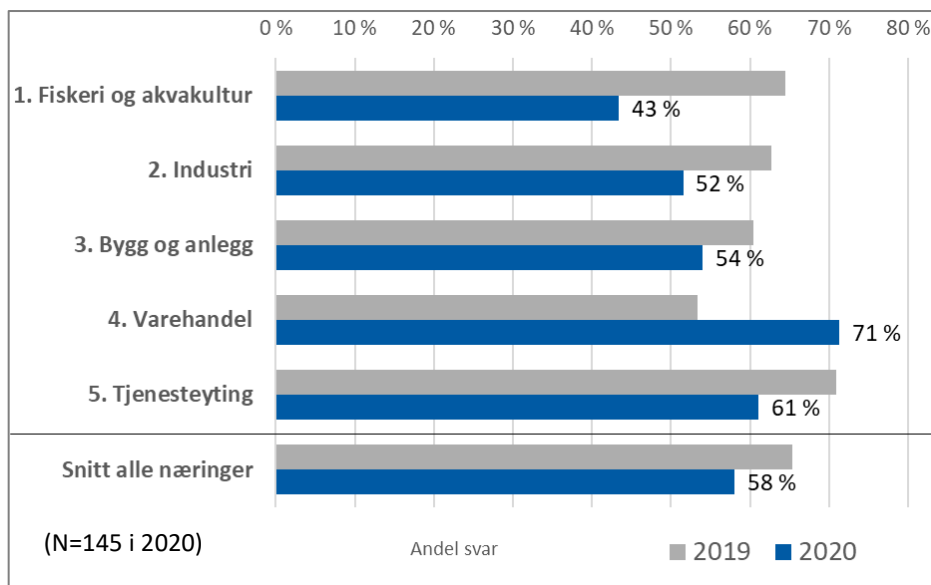
Alle planlagte investeringer er stanset. Utgjør ca 2 millioner kroner.

Hotell i Troms og Finnmark

2.4.7 Nordnorske bedrifter legger over halvparten av investeringsbeløpet igjen i landsdelen

Som i fjor rapporterer bedriftene at vel 60 prosent av investeringsbeløpet legges igjen i landsdelen. Flere av respondentene nevner også i år at de har et bevist fokus på å handle lokalt. Andelen av investeringer som tilfaller leverandører fra landsdelen varierer en del mellom næringene. Som vist i figuren under.

Figur 11 Andel av investeringer som tilfaller leverandører fra landsdelen.

Figuren viser gjennomsnittsverdier for alle respondenter innen de ulike næringer som har svart på spørsmålet. Disse tallene er ikke justert for hvor store investeringer den enkelte respondent oppgir å ha.

Spørsmål:

Hvor stor prosentandel av investerings-beløpet tror du kommer til å tilfalle leverandører fra landsdelen (Nordland, Troms, Finnmark)?

Ganske spesialiserte maskiner og ikke mange tilbydere i Nord-Norge. Ikke så stort marked. Må både sørpå og til utlandet. **Næringsmiddelindustri** Troms

Bare bygg som kan tas lokalt. Maskineri fra utlandet.
Byggevareindustri Nordland

Konsernledelsen som ikke er lokalisert i Nord-Norge bestemmer hvor vi skal plassere kjøp/investeringer.
Varehandel (møbel) i Troms og Finnmark

Kjøper mest fra andre deler av Norge; driftsutstyr og spesialmaskiner, mens bygg og anlegg kjøpes lokalt når man utvider
Utstyrsleverandør til fiskeri og akvakultur

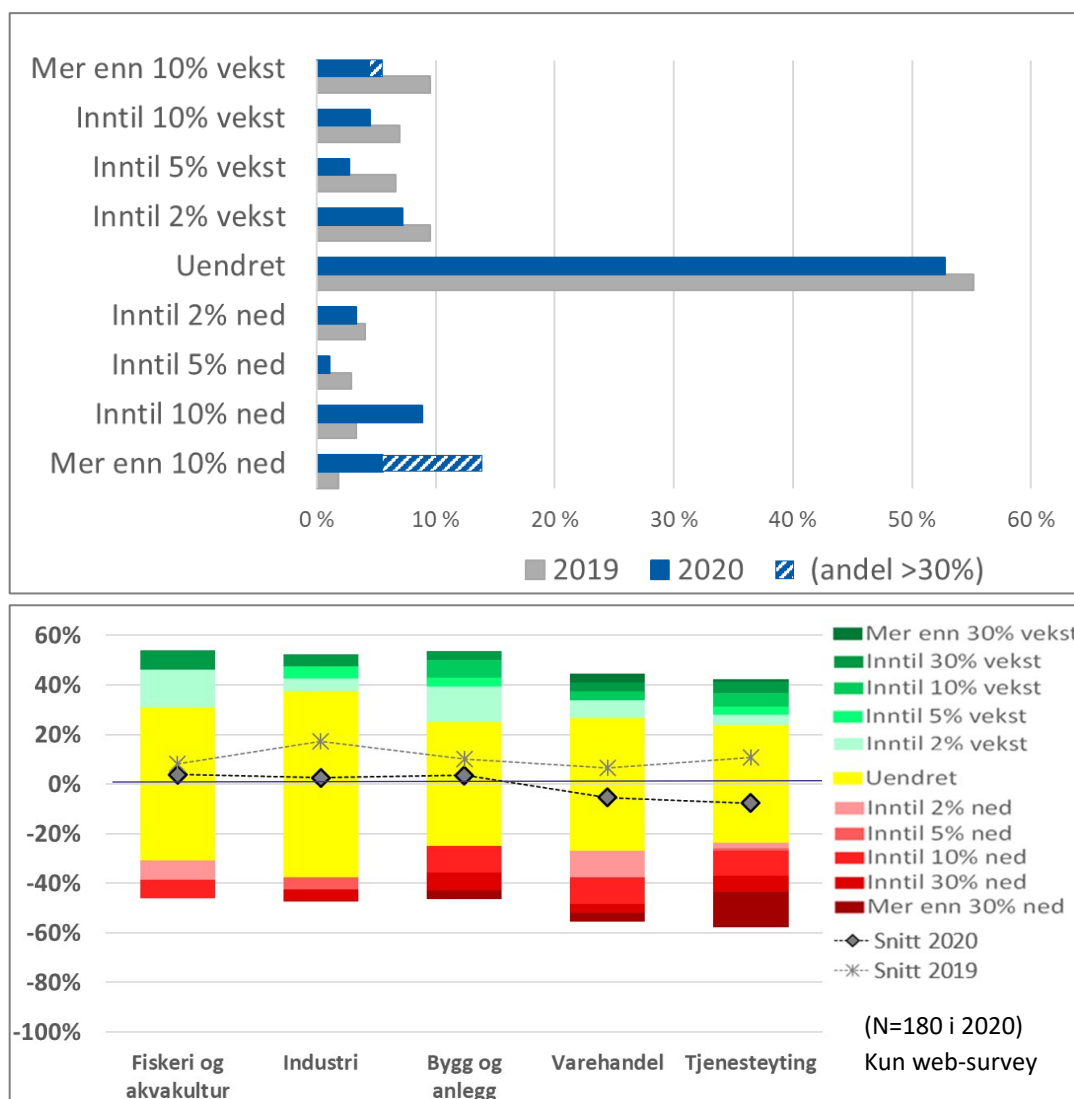
Investerer i spesialmaskiner som må kjøpes fra utlandet
Mekanisk industri i Nordland

2.4.8 Forventet sysselsettingsvekst

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen en liten reduksjon i sysselsettingen på 1 prosent (2,2 prosent reduksjon hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent).

For et år siden forventet virksomhetene å øke bemanningen med omkring 1,4 prosent.

Figur 12 Forventet utvikling i antall ansatte

Størst reduksjon i sysselsettingen forventes innenfor **tjenesteyting**, hvor respondenten i snitt ser for seg en reduksjon på 2,1 prosent. Også her er det reiseliv, overnatting og opplevelsesaktiviteter som regner med størst reduksjon i sysselsettingen.

Innenfor **fiskeri og akvakultur** forventes 0,4 prosent vekst i sysselsettingen, mens det innenfor **industrien** forventes 0,1 prosent vekst.

Respondentene innenfor **varehandelen** forventer 0,6 prosent reduksjon i sysselsettingen. Noen av de som forventer størst reduksjon i denne næringen finner vi blant interiør og klesbutikker. Men bildet er sammensatt.

Spørsmål:

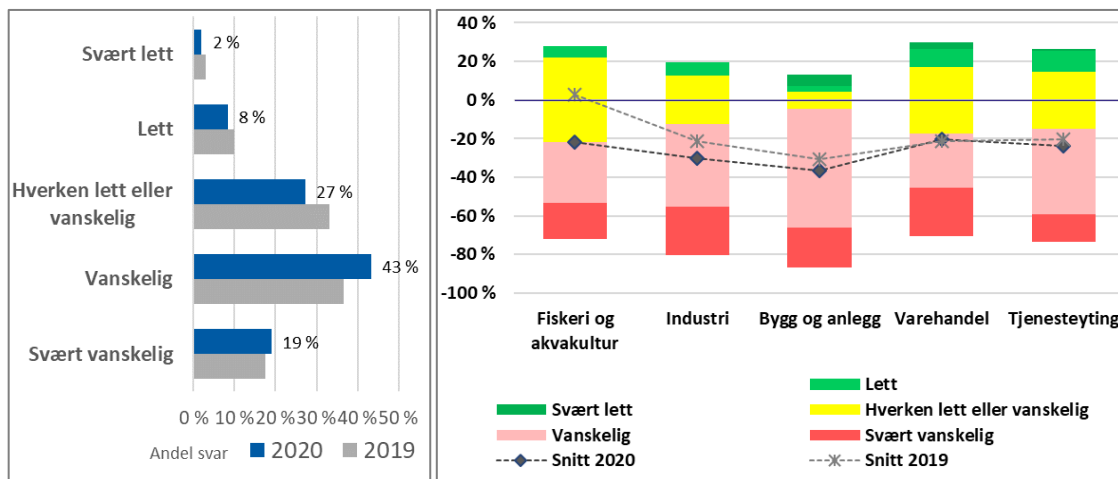
Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Antall ansatte

Antall ansatte blir uendret, men over 70 prosent er permittert Hotell i Nordland	Har åpnet nytt kontor i Tromsø, og ansetter flere som en følge av dette. Juridisk og regnskapsmessig tjenesteyting i Troms og Finnmark
--	--

2.4.9 Fortsatt utfordrende å skaffe kvalifisert arbeidskraft.

Ett av spørsmålene i undersøkelsen adresserer tilgangen til relevant kompetanse, der bedriftene blir spurt om hvordan de opplever tilgangen på arbeidskraft. I sum svarer 62 prosent av bedriftene at dette oppleves som «vanskelig» eller «svært vanskelig». I fjorårets undersøkelse var det 54 prosent av respondentene som svarte slik på spørsmålet. 10 prosent av respondentene i år oppgir at tilgangen på arbeidskraft er «lett» eller «svært lett». 13 prosent svarte slik i fjor.

Figur 13 Tilgang til kvalifisert arbeidskraft

Den største endring ift. fjorårets svar ser vi innen **fiskeri og akvakultur** og noe mindre grad innenfor **industrien**. Respondenter fra begge disse næringene rapporterer om at det er noe vanskeligere å få tak i kvalifisert arbeidskraft i år enn i fjor. Likevel er fortsatt **bygg og anleggsektoren** som rapporterer om størst problemer med å få tak i kvalifisert arbeidskraft. Det er særlig bedrifter innen rørlegger og snekkerarbeid som her rapporterer om de største vanskene med å få tak i kvalifisert arbeidskraft.

Også i år går det fram av intervjuene at virksomheter som har behov for spesialkompetanse sliter mer enn bedrifter som ansetter ufaglært arbeidskraft. Og virksomheter i mer grisgrendte strøk sliter mer enn bedrifter lokalisert i større byer og tettsteder i regionen.

Spørsmål: Hvor vanskelig er det for din bedrift å få tak i kvalifisert arbeidskraft?

Tilgangen varierer, har vansker med å få tak i norsk arbeidskraft, og benytter derfor mye personell fra utlandet. Sliter med å få tak i personer med tilstrekkelige norskkunnskaper.

Varehandel i Troms og Finnmark

Det er en kamp å få tak i kvalifiserte folk. Spesielt innen IT, automasjon og digitalisering. Dette hemmer mulighetene til vekst.

Elektrisk installasjonsarbeid i Troms og Finnmark

Erfarne ingeniører er vanskelig å få tak i. Har lært opp mange nyutdannede, men de forsvinner ofte fort, de med lokal tilknytning, og gjerne også kona lokal tilknytning, er desidert fordel.

Skipsbygger i Nordland

For tre år siden var det lett, nå er det vanskelig. Bruker mye ufaglært arbeidskraft, også de er vanskelig å få tak i.

Utstyrsleverandør til Fiskeri og akvakultur i Troms og Finnmark

Kokker og kjøkkenpersonell er vanskelig å få tak i, det samme gjelder personell med erfaring fra resepsjon. Hadde 2 stillinger utlyst i august og ingen hadde god nok bakgrunn til å bli tilsatt.

Hotell i Troms og Finnmark

Hadde vi fått tak i nok sertifiserte sveisere kunne vi ha økt omsetningen mye. Det er dessuten vanskelig å oppbemanne i en periode med korona og karantene.

Mekanisk industri i Nordland

Vanskelig er skaffe spesialisert personell med teknisk kompetanse. Har 60 prosent utenlandsk ansatte som bor lokalt, og drar hjem utenom sesong

Sjømatbasert næringsmiddelindustri Troms og Finnmark

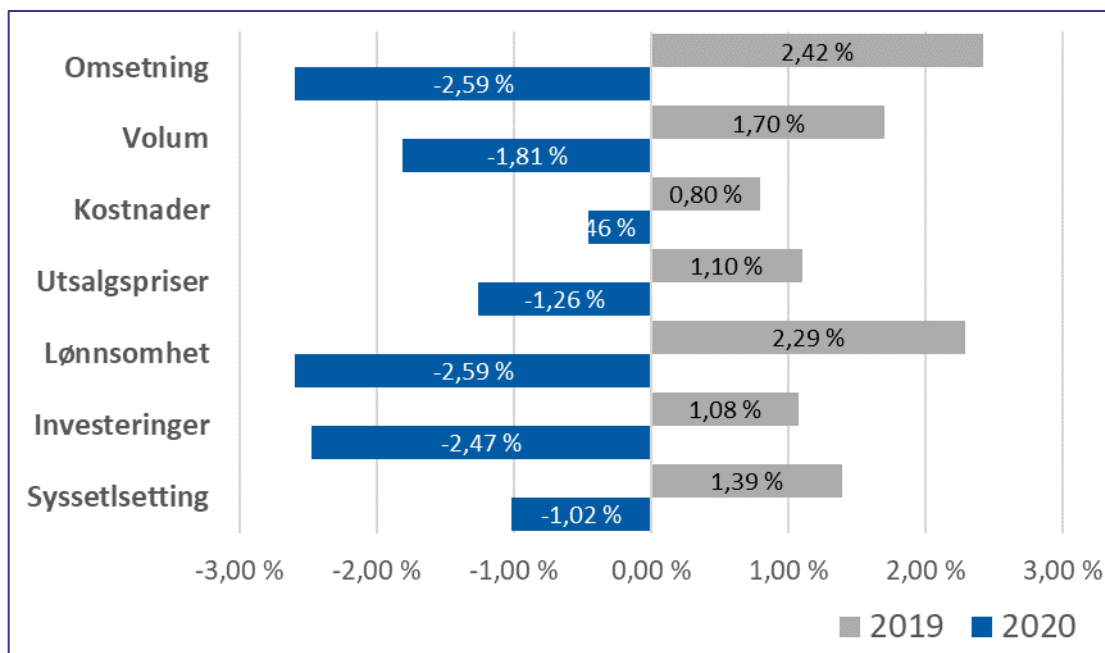
Det å finne kvalifisert arbeidskraft kan være vanskelig Nordland. Svaret er at det vil variere hvor du er i Nord-Norge. I Bodø og Tromsø så er det nok greit å rekruttere kompetente folk, men på mindre steder så står ikke folk i kø for å få jobb.

Utstyrsleverandør til Fiskeri og akvakultur

2.5 Oppsummering

Bedriftsbarometeret måler bedriftenes forventninger innenfor sju ulike parametere. Disse er omsetning, volum, kostnader, utsalgspris, lønnsomhet, investeringsnivå og sysselsetting. I diagrammet under presenteres konklusjonene for de ulike parameterne.

Figur 14 Forventet vekstrate kommende tolv måneder

Bedriftene tegner et moderat negativt bilde av aktiviteten de kommende tolv månedene. I sum venter bedriftene et omsetningsfall på omkring 2,6 prosent. Omsetningsfallet er sammensatt av et volum fall på omkring 1,8 prosent og et moderat prisfall på omkring 1,3 prosent. I sum melder bedriftene en forventet lønnsomhetsfall på omkring 2,3 prosent det kommende året.

I sum anslår barometeret et fall i investeringene på omkring 2,5 prosent de kommende tolv månedene. På forespørsel svarer bedriftene at de forventer at omkring 58 prosent av hver investert krone tilfaller øvrig næringsliv i regionen.

Til slutt forventer bedriftene et fall i sysselsettingen på 1 prosent de kommende tolv månedene.

Beregningen over er basert på samme skala som ble benyttet i fjor med en øvre og nedre grense på 10 prosent vekst eller fall. Koronasituasjonen har ført til at en del bedrifter har ekstraordinært store utslag i denne runden. For å fange opp dette la vi til et steg ekstra i begge ender av skalaen «over30 prosent». Vi har i denne rapporten gjennomført beregninger av vekstanslag også basert på denne skalaen, dette som en tilleggsinformasjon.

Beregninger basert på denne utvidede skalaen gir et forventet fall i omsetning på 6,5 prosent. Reduksjon i volum på 4,5 prosent, reduksjon i utsalgspris på 2,8 prosent, fall i kostnadsnivå på 1,7 prosent, redusert lønnsomhet på 5,8 prosent, fall i investeringer på 5,9 prosent og en reduksjon i sysselsettingen på 2,2 prosent.

3 Barometer for offentlig sektor

3.1 Ledere i offentlig sektor i nord er blitt mindre optimistiske på landsdelens vegne

Diffusjonsindeks: **26,7** (75 for et år siden)

En klar overvekt av de offentlige virksomhetene i undersøkelsen svarer at de forventer nedgang i den økonomiske utviklingen i landsdelen fremover.

I sum er det 63,4 prosent av virksomhetslederne som forventer dette, herav er det 6,7 prosentpoeng som forventer stor nedgang. Virksomhetene som forventer stabil utvikling utgjør 20 prosent, og «bare» 16,7 prosent forventer noe vekst. Respondentene i offentlig sektor, uavhengig av om de er optimistiske eller pessimistiske, svarer likevel at de forventer bare moderate endringer. Ingen av virksomhetene forventer *stor* vekst, mens en mindre andel forventer stor nedgang.

Selv om den forventede nedgangen framover er moderat, innebærer dette en sterk kontrast til den store optimismen i fjorårets undersøkelse da 53,1 prosent ventet framtidig vekst, 43,8 prosent forventet stabil utvikling og bare 3,1 prosent ventet noe nedgang.

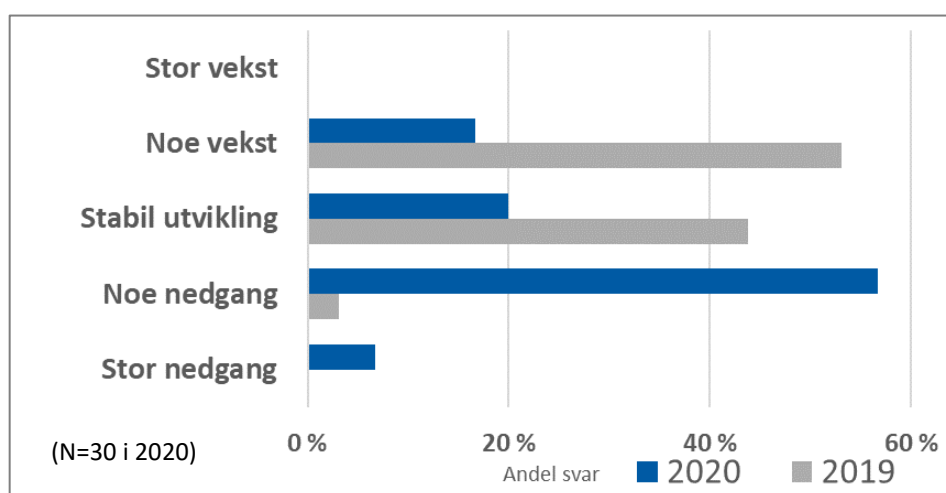
Det er reiseliv, transport og hotell-/restaurantbransjen, som mest direkte og kraftigst, også framover forventes å måtte holde et lavt aktivitetsnivå, ha reduserte inntekter og må holde folk permitterte eller si opp folk. Dette er næringer som sysselsetter folk på flyplasser og havner samt etterspør varer og tjenester i regionene. Videre har dette effekter på andre næringer som medfører begrensninger i mobilitet av arbeidskraft, og påfører logistikkutfordringer i produksjonsliv og distribusjon. Dette hemmer markedsdynamikken i økonomien, øker kostnadene og forventes å bremse deler av produksjonslivet også framover. Med samtidig lave oljepriser, som følge av lav internasjonal etterspørsel, vil det ha innvirkning på hele verdikjeden til leverandørnæringene også i nord. Videre skrur det igjen inntektsstrømmen til statskassa – samtidig som det utgår store koronautgifter til direkte bedriftsstøtte for å holde liv i produksjonslivet og til høye dagpengeutbetalinger til de mange permitterte og arbeidsledige. Lederne er urolig for at belastningen på statsfinansene etter hvert vil kunne ramme overføringene og aktiviteten også i offentlig sektor.

Disse sammenhengene gjenspeiles i vurderingene fra ledere i offentlig sektor når de ser for seg noe nedgang i landsdelen samlede økonomiske aktivitet. Det som gjør at man tross alt bare ser for seg «noe» nedgang, er at man mener store deler av landsdelens næringsliv

består av bransjer som antas å ha og kunne levere etterspurte varer og tjenester også i krisetider, samt fortsatt har en robust offentlig sektor med solide statsfinanser, enn på lenge.

Næringer som lederne i offentlig sektor anser å ville klare seg bra er knyttet til matproduksjon – som landbruk, fiskerier, havbruk og fiskeindustri, samt en tilknyttet viktig maritim sektor som nyter godt av all kystbasert aktivitet. Videre har landsdelen en betydelig prosessindustri og mineralnæringer der mange bedrifter har klart seg bra. Sammen med offentlig sektor, bra utvikling i handelsnæringen og bygg og anlegg, mener man altså at de negative tendensene vil kunne begrense seg til «bare» noe nedgang i nordnorsk økonomi i månedene framover.

Figur 15 Forventninger til den økonomiske utviklingen i landsdelen

Spørsmål:

«Hvilke forventninger har du til den økonomiske utviklingen i landsdelen (Nordland, Troms og Finnmark samlet) de kommende tolv månedene?»

Fiskerinæringen har for tiden litt lave priser, men vil klare seg bra. Lokal handel synes også å klare seg, med noen unntak. Mineralnæringen kan gi vekst i denne regionen om få år. Hotell, restaurant og turisme er den store utfordringen i nord nå og vil fortsatt ha problemer en god stund. Petro har vært litt vanskelig med mindre vedlikeholds-oppdrag, men vil måtte ta seg opp med det. Pendling innen petroleum svekker befolkningsutviklingen. Overtallighet innen petroleumssektoren sørpå påvirker pendlingen og bidrar til nedgang i folketall – ledernivået har mye pendling hos operatørselskapene. **Rådmann, kommune Finnmark.**

Stansen i det voksende internasjonale helårsreiselivet i deler av Nord-Norge, og nedgang i konferansemarkedet, er bekymringsfull for de som har satset og investert mye i hoteller, fisketurisme og for aktivitets-arrangører. Det påvirker også flytilbudet og har betydning for hele regionen.

Rådmann, kommune Troms.

Jeg forventer nedgang i nord pga. virkninger fra korona, særlig reiseliv og kurs/ konferanse. Statlig handlingsrom for finansiering vil måtte begrenses for samtlige sektorer fordi mye penger er brukt på koronatiltak. Det blir da mindre igjen til investeringer. Denne kommunen har ikke så mye reiseliv, er større på matproduksjon som landbruk og oppdrett og noe industri, og rammes mindre. Petroleumssektoren i landsdelen er utrygg, og med lave oljepriser kan det gi lave investeringer. **Rådmann, kommune Troms.**

Man kan forvente et svart år innen reiseliv. Tror ikke vi sett enda alle negative konsekvenser av pandemien. Tror utviklingen blir verre også ellers. Er også bekymret for flyrutetilbudet, det har ulike konsekvenser - f.eks. merkes at det allerede er vanskeligere å rekruttere sørfra til å bo i kommunen for søringer pga. dårligere flytilbud. Forventer negativ og usikker utvikling i hele Nord-Norge. Situasjonen før februar 2020 kommer ikke tilbake. Utviklingen er usikker framover. Fiskerirelaterte kommuner går nok bra, men kommuner der turisme utgjør stor andel av aktiviteten har og får problemer.

Kommunene er avhengige av rike staten og overføringer over inntektssystemet, men hvor lenge vil det vare. Når vi ikke skal røre noen velferdsordninger, og alle kommuner skal beholde verdier fra naturressurser osv., så vil det begrense statens evne til å finansiere – samfunnet kan på sikt ikke gå rundt som før dersom den nåværende ustabile samfunnsutviklingen fortsetter. Oljefondet bruker vi fort opp dersom ikke nasjonen og staten får andre inntekter, ikke tvil om at vi går mot tøffere tider.

Forventer økt produksjon i nord og noe oppgang aktivitet. Økt produksjon gir noe oppgang aktivitet, men effektivisering gir likevel neppe økt sysselsetting. Laksenæringen vil nok fortsatt vokse. Industrien går veldig godt, dog med noen variasjoner, men samlet bra. Regionen klarer likevel ikke tiltrekke seg nye innbyggere. De stedene som er avhengig av offentlige arbeidsplasser får mest problem og kan forvente reduksjon i årene framover. Informanten mente videre at "reiseliv er uinteressant for deler av Nord-Norge pga. crowding out effekter, og flytter lønnsomme arbeidsplasser fra industri, olje osv. til reiselivsarbeidsplasser som pga. lav lønnsomhet gir lav lønn og dermed er lite attraktive for lokal eller ung arbeidskraft, og gjerne sysselsetter arbeidskraft fra lavinntektsland". **Rådmann, kommune Nordland**

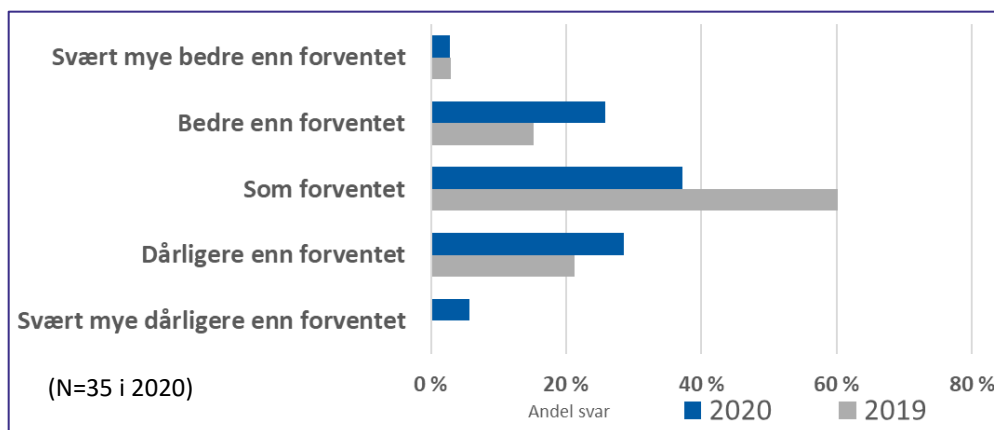
3.2 Driftsresultat i offentlige virksomheter siste år omtrent som forventet, noe strammere økonomi

Diffusjonsindeks siste 12 måneder: **47,1** (51,3 for et år siden) Forventet vekstanslag (netto driftsresultat): **-0,83 prosent**

De offentlige virksomhetene i undersøkelse leverte siste år netto driftsresultater der godt under halvparten var som forventet (37,1 prosent). En betydelig andel på 34,3 prosent leverte svakere enn forventet, herav også noen svært mye svakere, mens 28,6 prosent leverte bedre enn forventet.

Sammenlignet med forrige års undersøkelse er resultatene for 2020 ganske mye endret, med en sterkere polarisering, ved at flere har både svakere og sterkere resultater i årets undersøkelse, mens en klart mindre andel har netto driftsresultat som forventet med 37 prosent i år mot 60 prosent i fjor.

Figur 16 Utvikling i netto driftsresultat siste tolv måneder

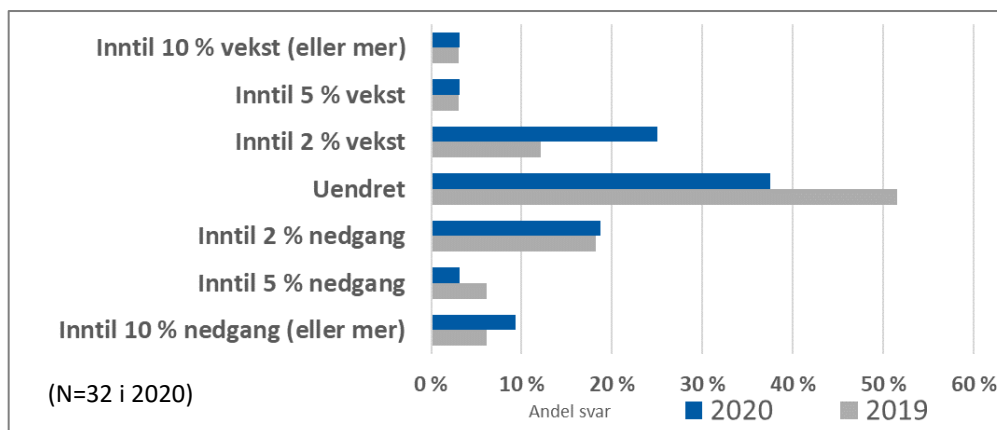

Spørsmål:

«Hvordan har netto driftsresultat i virksomheten utviklet seg de siste tolv månedene?»

Framover forventer virksomhetene i gjennomsnitt en *nedgang* i netto driftsresultat på 0,83 prosent de kommende tolv månedene. Dette er forventninger omtrent på samme nivå som forrige år.

Figur 17 Forventet netto driftsresultat kommende tolv måneder

Spørsmål:

«Hva er forventet netto driftsresultat kommende tolv måneder?»

3.3 Forventninger for kommende tolv måneders utvikling i offentlig sektor i Nord-Norge – vekstpause

3.3.1 Forventet utvikling i inntekter

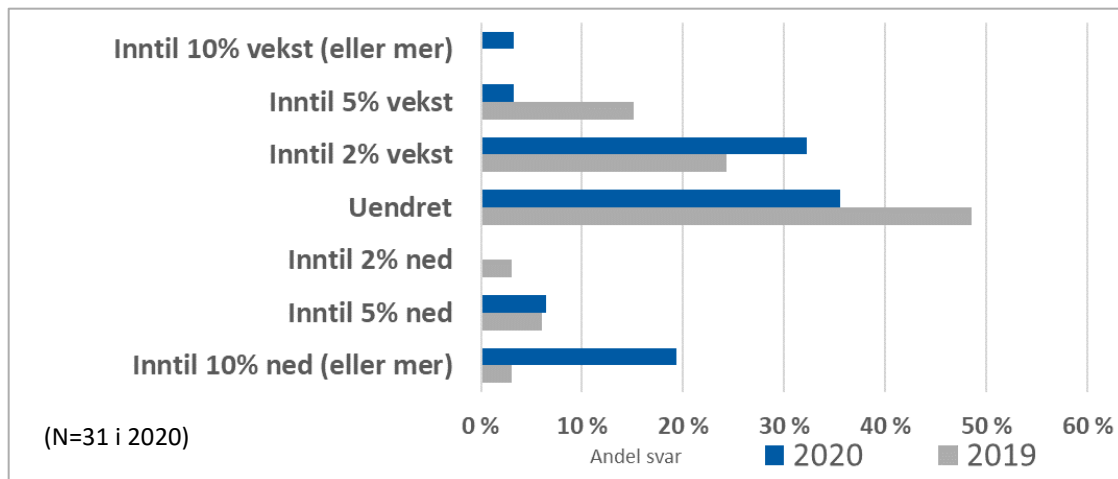
Forventet vekstanslag (brukerbetaling): **-1,73 prosent** (0,30 prosent et år siden) Forventet vekstanslag (øvrige inntekt): **-1,00 prosent** (1,06 prosent et år siden)

Fra undersøkelsen presenterer vi forventet utvikling i «brukerbetalinger» og «øvrige inntekter» hver for seg. Det er fordi førstnevnte kan offentlig sektor i større grad påvirke selv mens øvrige inntekter er sterkere påvirket av inntektssystemet for overføringer over statsbudsjettet til virksomhetene.

De fleste, dvs. 67,8 prosent av virksomhetene, forventer uendret eller inntil to prosent økte brukerbetalinger framover, mens 13 prosent forventer noe større økning i brukerbetalinger. Mer spesielt er det kanskje at hele 26 prosent forventer nedgang. En del virksomheter trekker fram at de har hatt en god del reduserte brukerinntekter fra stengte barnehager, idrettshaller mv. pga. korona i første del av 2020, og at situasjonen framover er usikker. Andre har muligens ikke regnet med den type mulige inntektsbortfall framover, eller forutsatt helt eller delvis kompensasjon fra statlige koronamidler. Sammenligner vi forventede brukerinntekter i undersøkelsen fra forrige år, var det da en klart lavere andel

av virksomhetene som forventet nedgang i brukerbetalinger (12 prosent, mot 26 i 2020). Og det var en større andel av virksomhetene (15 prosent, mot 6 i 2020) som forventet økning i brukerinntekter utover normal prisvekst.

Figur 18 Forventet utvikling i brukerbetalinger kommende tolv måneder.

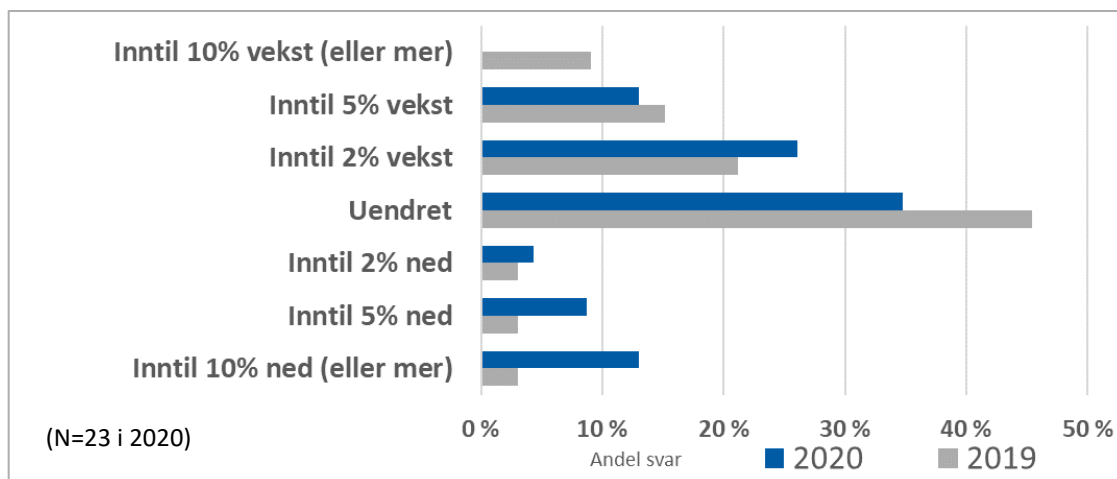

Spørsmål:

«Hva er dine forventninger for utviklingen i din virksomhet for de kommende tolv månedene? Vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene når det gjelder a) *brukerbetaling* og b) *øvrige inntekter*.

Når det gjelder den største inntekstsposten, «øvrige inntekter», er det et klart flertall på 74 prosent av virksomhetene som forventer mellom 0–5 prosent inntektsvekst. Derimot er det noe overraskende at hele 25 prosent forventer inntektsnedgang. Dette kan bl.a. komme fra virkninger av befolkningskomponenten i inntektssystemet der kommuner og fylkeskommuner med nedadgående folketall vil miste inntekter. Mange virksomheter uttaler at de da kan forvente en stram økonomi, selv om noe kan hentes inn etter hvert ved å tilpasse aktiviteten. Sammenlignet med undersøkelsen i 2019, da «bare» 9 prosent forventet nedgang i «øvrige inntekter», innebærer signalene i 2020 fra flere av lederne i offentlige virksomheter at de forventer en strammere økonomi framover.

Figur 19 Forventet utvikling i øvrige inntekter kommende tolv måneder

3.3.2 Forventet endring i brutto driftsutgifter

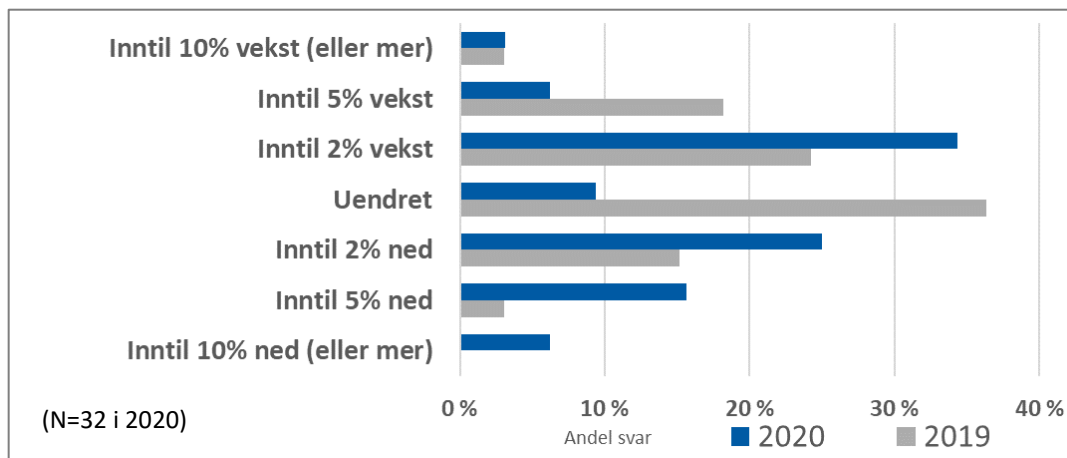
Samlet vekstanslag: $-0,47$ pst ($0,85$ pst et år siden)

Brutto driftsutgifter betegner en virksomhets utgifter til drift før eventuelle inntekter driften genererer er trukket fra. I offentlig sektor vil forventningene til utviklingen av brutto driftsutgifter si noe om forventet endring av kostnadene knyttet til tjenesteproduksjon og forvaltningsoppgaver. Typisk vil endringer i driftsutgifter være knyttet både til lønnsutviklingen, samt prisutviklingen når det gjelder energi, varer og tjenester som benyttes i offentlig sektors drift.

I gjennomsnitt forventer virksomhetene en *nedgang* i brutto driftsutgifter på $0,47$ prosent de kommende tolv månedene. Dette vil være en marginalt mindre nedgang enn den forventede inntektsutviklingen, jf. forrige underkapittel. Svarene kan tyde på at mange offentlige virksomheter ser for seg en stram økonomi og behov for å ta ned aktiviteten noe. Hele $46,9$ prosent av de offentlige virksomhetene tror driftsutgiftene vil måtte bli noe *lavere* framover, mens $9,4$ prosent forventer at de vil ha det samme utgiftsnivået som før. En del virksomheter forventer at aktiviteten og driftsutgiftene vil gå noe opp. $34,4$ prosent tror de vil oppnå en økning på inntil to prosent, mens de som forventer noe større økning enn det utgjør $9,4$ prosent av virksomhetene.

Som for inntektssiden, svarer klart flere i årets undersøkelse at de forventer lavere driftsutgifter enn de svarte i fjorårets undersøkelse. Med «bare» 18 prosent av virksomhetene i forrige års undersøkelse som forventet lavere driftsutgifter, står dette i klar kontrast til svarene i år der altså $46,9$ prosent forventet reduserte utgifter.

Figur 20 Forventet utvikling brutto driftsutgifter kommende tolv måneder

Spørsmål:

«Hva er dine forventninger for utviklingen i din bedrift for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – brutto driftsutgifter?»

3.3.3 Forventet endring i investeringsnivå

Forventet vekstanslag: **0,72 pst.** (0,82 pst. et år siden)

Virksomhetene i offentlig sektor i Nord-Norge oppgir samlet sett at de forventer en liten vekst i investeringene de kommende tolv månedene på 0,72 prosent. Det er omtrent det samme som undersøkelsen i 2019. Lav forventet investeringsvekst signaliseres med bakgrunn i ledernes vurdering av den økonomiske situasjonen, til tross for klare ønsker og drivkrefter i regionene om en rekke utbyggingstiltak.

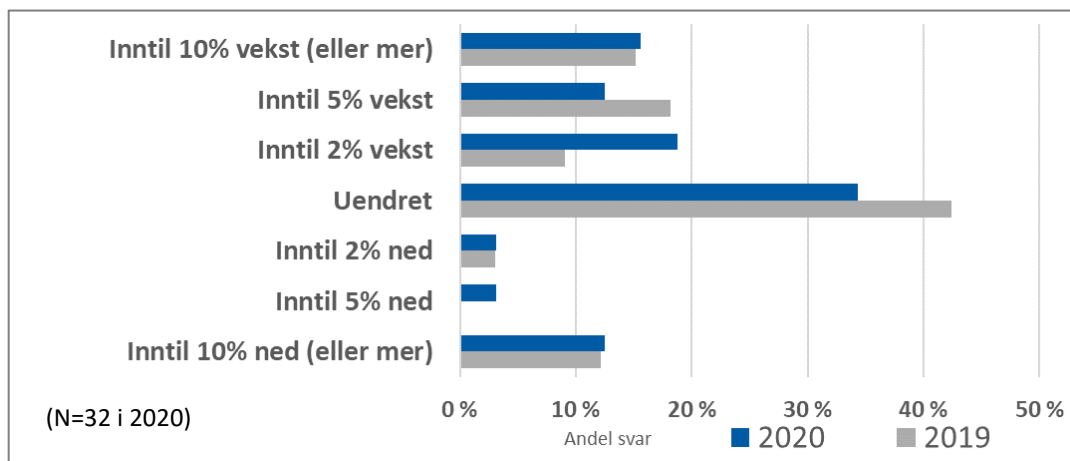
I intervjuene fra kommunal sektor viser de fleste informantene til at en viktig driver bak investeringsvekst fortsatt er et stort etterslep i vedlikehold av bygg og infrastruktur som har hopet seg opp over tid. Dette utløser behov for reovering og investeringer i nybygg som skoler og idrettshaller samt vann- og avløp, og noen har til og med avsatt medfinansiering til flyplassutbygginger. Strukturelle endringer i demografi og bosettingsmønster innen egen region er drivkrefter både i kommuner med vekst og nedgang i folketallet. Ofte dreier det seg om behov for kapasitetsnedbygging eller sanering av skoler noen steder for å samle elevene i større enheter mer sentralt – dels av driftsøkonomiske hensyn, og dels behov for omstrukturering som følge av generell nedgang i elevtall, eller småskoler med få elever. I eldreomsorgen er derimot behovet kapasitetsøkning – fordi flere lever lengre og andelen eldre øker. Særlig er det behov for investeringer i heldøgns eldreomsorgsenheter.

Nord-Norges spredte bosetting med øyer og store avstander er økonomisk krevende for fylkeskommunene og har medført etterslep på veivedlikehold. Store investeringer og

tilbud innen båt/ferge og videregående skoler presser nå økonomien så mye at en er nødt å begrense investeringene framover for å overholde de økonomiske rammene. Bak investeringsiveren, i flere tilfeller i overkant av hva administrativ ledelse i kommunesektoren uttaler økonomien tåler, ligger sterke lokale ønsker om å tilrettelegge infrastruktur og tjenester for det de anser som mulige vekstnæringer (nevnt: industri og fiskeri, petroleum, mineral, reiseliv) og utvikling av attraktive lokalsamfunn.

Innen spesialisthelsetjenesten er det fortsatt flere store nye investeringer på gang, bl.a. med nye sykehusutbygginger flere steder i landsdelen, samtidig som økonomien er stram etter nylig gjennomførte sykehusinvesteringer. Drivkreftene er foreldet bygningsmasse og investeringsbehov til nye behandlingstilbud.

Figur 21 Forventet utvikling neste tolv måneder: Investeringsnivå

Spørsmål:

«Hva er dine forventninger for utviklingen i din virksomhet for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – investeringer»

Gammel struktur med små enheter og særdeles høye enhetskostnader i sykehjemsdrift har framtvunget store investeringer i nytt omsorgssenter. Utbygginger under fullføring reduserer driftskostnader betydelig. Kommunen har et høyt antall skoler, og med redusert elevtall er det oppdemmet behov for å redusere antall skoler og investering i en mer kostnadseffektiv skolestruktur med færre enheter. Det blir ikke råd til investeringer på skolesiden nærmeste 2-3 år for å få kontroll på økonomien. **Leder, kommune i Finnmark.**

Investeringsbehov til vedlikeholds-
etterslep og strukturendring skole,
med sanering og nybygg av skoler.
Leder, kommune Nordland

Politiske prioriteringer og ambisiøs med
investeringene reduserer økonomisk
handlingsrom og går utover langsiktige behov
som vei, vann og avløp. **Leder, kommune Troms**

- Politisk ambisjonsnivå om å utvikle fylket er viktig driver. Nå er det økonomiske konsekvenser av overtakelse fylkesveier. Mange kommuner og øyer er kostbar å opprettholde tjenester til, og generelt utfordrende opprettholde og investere i skoler og samferdsel. Endring i inntektssystem kommunesektoren, og vekting folketall når folketall går ned, presser fram nedskjæringer pga. økonomien.
- Etterslep vei og skole, politikk før sammenslåing av fylkeskommuner, samt manglende statlig finansiering av fusjonsprosessen har bidratt til overforbruk og stram økonomi. Ikke oppsigelser, men ulike innstrammingstiltak, bl.a. at de som slutter bare delvis erstattes og dermed tar ned bemanningen noe. **Ledere, nordnorske fylkeskommuner**

Kommunen har vært offensiv på
investeringer og er oppdatert på
barnehager og skoler. Drivkraften for
investeringer er eldrebølgen og behov
mange nye omsorgsboliger for
heldøgnspleie. Nye investeringer til
helsesenter og tilrettelegging for
forventet vekst næringsliv kommer.
Leder, kommune i Finnmark.

Gamle sykehusbygg, flere blir eldre og
dermed behandles flere ganger samt ny
teknologi og behandlingsmetoder presser
fram nye sykehusinvesteringer. Stram
økonomi for å dekke behovene for
helsetjenester krever investeringer for økt
effektivisering i behandling gjennom
utstyr og organisering. **Leder, helseforetak
i nord.**

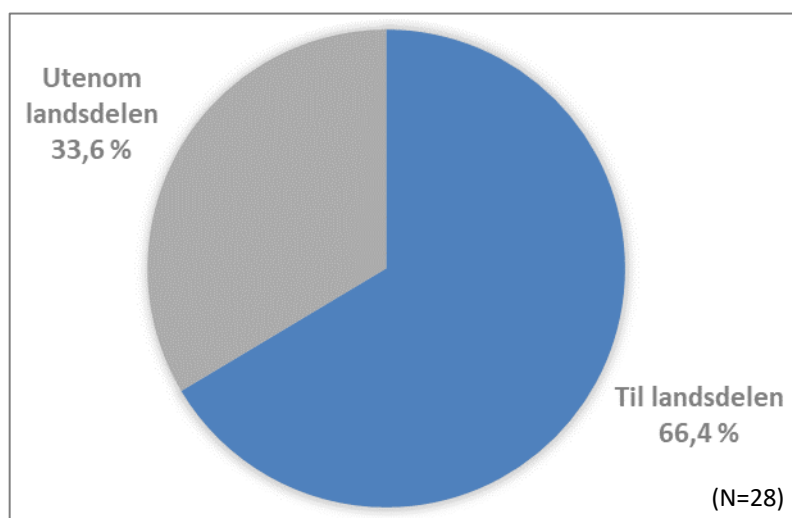
Regionale leveranseandeler til investeringene

I gjennomsnitt oppgir de offentlige virksomhetene i undersøkelsen at 66,4 prosent av den enkelte virksomhetens forventede investeringsbeløp vil bli liggende igjen i landsdelen.¹

¹ Beregningsmetoden er endret fra fjorårets undersøkelse. I år tillegges svarene fra alle virksomhetene like stor vekt. I fjor ble virksomheter tillagt vekt etter hvor store investeringer de hadde, og det ble ut fra den enkelte respondents oppgitte investeringsbeløp og lokal leveranseprosent beregnet samlet lokal leveranseandel for hele utvalgets forventede investeringer. Begge metodene har sine fordeler og ulemper. Med sistnevnte metode vil noen få av de offentlige virksomhetene i utvalget dominere pga. sin størrelse, og tillegges veldig stor vekt i beregningen mens mindre virksomheters rolle tillagt mindre betydning. Resultatenes robusthet for å gjenspeile nordnorsk offentlig sektor vil være veldig avhengig av at utvalget er representativt for å gjenspeile de samlede investeringer, men mindre sårbart i årets metode.

En interessant nyansse er at hvor stor andel av investeringene som går til regionale leverandører varierer til dels betydelig mellom de ulike kategoriene av offentlige virksomheter. Dette gjenspeiler dels forskjeller i hvilken aktivitet de utfører, men muligens også forskjell i hvordan innkjøpsforvaltning og -strategier foregår. Kommuner, fylkeskommuner og kommunale selskap har en noe større andel lokale leveranser, omkring 70 prosent, mens statlige virksomheter ligger en del lavere. De fleste statlige virksomheter har regionale investeringsleveranser fra 55–65 prosent, men sykehussektoren synes å ha en type aktivitet som innebærer at regionale innkjøp forventes ligge godt under dette (30–40 prosent), bl.a. pga. av innkjøp av kostbart medisinsk utstyr. Imidlertid vil de regionale leveranseandelene påvirkes av at det fra år til år vil variere hvilke typer investeringer som gjøres.

Figur 22 Andelen av investeringer til landsdelen

Spørsmål:

«Hvor stor prosentandel av investerings-beløpet tror du kommer til å tilfalle leverandører fra landsdelen (Nordland, Troms, Finnmark)?»

Virksomhetene i offentlig sektor er underlagt regelverket om offentlige anskaffelser, noe som innebærer at alle investeringsprosjekter og innkjøp må være gjenstand for konkurranse. Anskaffelser (herunder investeringsprosjekter) over en viss terskelverdi må i henhold til regelverket lysnes ut på anbud i hele EØS-området. Virksomhetene har derfor i begrenset grad mulighet til å ta hensyn til lokalt og regionalt næringsliv når anskaffelser skal foretas. Enkelte av informantene vi har snakket med oppgir at selv om store nasjonale eller internasjonale aktører ofte vinner større anbud, benytter disse ofte lokale underleverandører i stor grad. Slik kommer likevel en del av de større offentlige investeringene indirekte lokalt og regionalt næringsliv til gode.

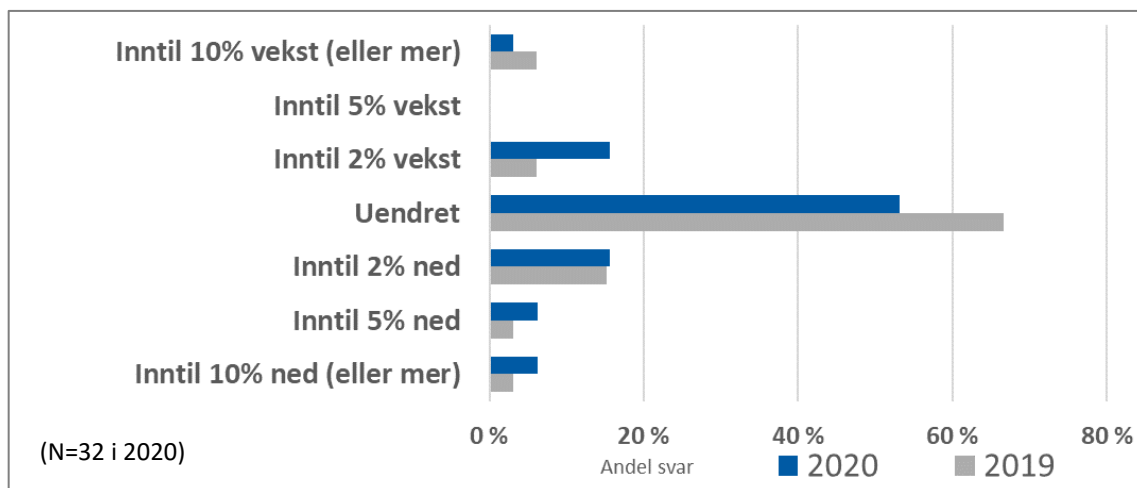
3.3.4 Sysselsettingen i offentlig sektor kommende tolv måneder: forventninger om noe nedgang

Forventet vekstanslag: **-0,31 pst.** (0,03 pst. et år siden)

Virksomhetene i offentlig sektor forventer en liten nedgang i sysselsettingen framover. I sum oppgir virksomhetene at de venter å *redusere* bemanningen med 0,31 prosent de kommende tolv månedene, som er marginalt svakere enn i fjorårets undersøkelse. En liten overvekt av virksomhetene (53,1 prosent) forventer imidlertid ingen endring i antall årsverk. Hele 27,6 prosent forventer redusert antall ansatte mens 18,7 prosent forventer å øke antall ansatte. En forskjell fra 2019-undersøkelsen er at relativt flere befinner seg i kategoriene at de forventer vekst eller reduksjon i ansatte mens færre forventer uendret antall årsverk. Dette gjør det naturlig å bringe på banen at dette kan være uttrykk for forventninger om omstruktureringer og usikkerhet i offentlig sektor der flere virksomheter vokser mens andre reduserer. Dette kan dels skyldes strukturelle samfunnsendringer, men flere nevner mulige uheldige effekter for en del kommuner av kriteriene i inntektssystemet for overføringer til kommunene.

Denne rundens virksomheter i offentlig sektor representerer ca. 45 000 årsverk, en del flere enn fjorårets undersøkelse.

Figur 23 Forventet utvikling i virksomheten: Antall årsverk

Spørsmål:

«Hva er dine forventninger for utviklingen i din virksomhet for de kommende tolv månedene? (vurder utviklingen i forhold til de foregående tolv månedene) – Antall årsverk»

3.3.5 Utfordrende å skaffe kvalifisert arbeidskraft til flere yrkesgrupper i offentlig sektor

Diffusjonsindeks: **37,5** (56,3 for et år siden)

Ett av spørsmålene i undersøkelsen adresserer tilgangen til relevant kompetanse – hvor virksomhetslederne blir spurt hvordan de opplever tilgangen på kvalifisert arbeidskraft. I sum svarer 21,9 prosent av virksomhetslederne at dette oppleves som «lett» eller «svært lett», og andelen som oppgir at tilgangen på arbeidskraft er «hverken vanskelig eller lett» utgjør 31,3 prosent. De som synes det er utfordrende å rekruttere utgjør til sammen 46,9 prosent, fordelt på 34,4 prosent som synes det er «vanskelig» og 12,5 prosent som synes det er «svært vanskelig».

Vi har sammenlignet med fjorårets undersøkelse, og årets diffusjonsindeks på 37,5 mot fjorårets 56,3 uttrykker ganske tydelig at rekrutteringssituasjonen til offentlig sektor er blitt vanskeligere. Dette underbygges ytterligere av at i 2019 syntes «bare» 25 prosent det var vanskelig å rekruttere (mot 46,9 i 2020) og hele 37,5 prosent syntes det var lett å rekruttere (mot 21,9 i 2020).

Intervjuene bidrar til å kaste mer lys over tallene og underbygger analysene foran om at det er blitt vanskeligere å rekruttere kompetansepersonell til flere viktige yrker.² Offentlige virksomheter, herunder i særdeleshet kommunene, driver en svært mangfoldig virksomhet. De dekker mange og svært ulike sektor- og fagområder, og de har dermed behov for personale med utdanning innfor forskjellige fagområder, eksempelvis pedagogikk, helsefag, ingeniørfag eller jus.

Alle informantene vi har snakket med oppgir at tilgangen til kvalifisert arbeidskraft varierer mye ut fra sektor og fagområde. De fleste mener det er utfordrende å skaffe tilstrekkelig antall kvalifiserte arbeidere innenfor helse- og omsorgssektoren (sykepleiere, leger, ulike typer helsefagarbeidere o.l.), og til dels gjelder det også til teknisk sektor (ingeniører, arealplanleggere, prosjektledere o.l.), særlig folk med erfaring. Akademisk arbeidskraft som advokater, økonomer osv. kan også oppleves som vanskelig også for litt større steder uten relevante utdanningstilbud nært, «mens til vanlig administrasjon, som kontorstillinger, rådgivere osv. har vi mange søkere». Overføring av deler av statlig veiadministrasjon til fylkene oppleves enkelte steder vanskelig å rekruttere veiingeniører o.l. til.

En ting som er endret fra fjorårets undersøkelse er at flere oppgir at rekruttering av lærere nå går greit, og viser til reduksjonen i elevtall til grunn- og videregående skole som årsak til det. For en del mindre kommuner kan utfordringene med lærere likevel være noe større,

² Jf. også utvalg av informantutsagn i tekstboksene under.

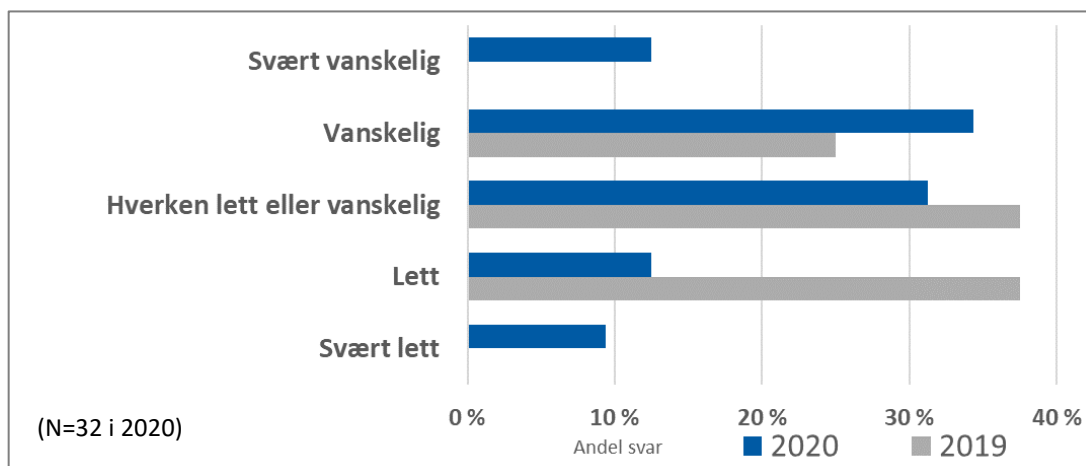
og der nevnes også visse utfordringer med å skaffe tannleger og enkelte andre mindre yrkesgrupper som psykolog og spesialpedagogisk personell og fagkyndige til barnevern.

Interessant er uttalelser om at søking til lederstillinger, selv i attraktive kommuner, kan oppleves som vanskelig. Flere nevner spesielt utfordring med søkere til rektorstillinger, men også enkelte lederstillinger i sentraladministrasjon, f.eks. kommunalleder til helse/sosial og enhetsleder for kommunale institusjoner. «Av en eller annen grunn vil ikke dyktige folk ha enkelte lederstillinger», selv med god lønn, men vi antar det varierer fra kommune til kommune.

Akademiske institusjoner i nord har vokst til store virksomheter og etterspør mange med svært høy og spesialisert kompetanse i en landsdel med begrenset befolkningsgrunnlag. Universiteter og forskningsinstitutter jakter hele tiden på høyt kvalifisert vitenskapelig personale, og flere opplever at en del av rekrutteringen er lettere å rette mot utlandet enn mot sørlige Norge.

I sum oppgir virksomhetene at til tross for enkelte rekrutteringsutfordringer, så klarer man vanligvis «å tilby tjenestene, men det gjør bare ting litt vanskeligere. Valget man gjerne står overfor er at man ikke får løst oppgavene innenfor tidsramme, eller må leie fra dyre vikarbyrå». Det medfører betydelig økte kostnader.

Figur 24 Hvor vanskelig er det for din virksomhet å skaffe kvalifisert arbeidskraft?

Spørsmål: «Hvor vanskelig er det for din virksomhet å få tak i kvalifisert arbeidskraft?»

Vanskelig å rekruttere særlig til helse- og omsorg. Sykepleiere og leger er helt umulig, og akademisk arbeidskraft som advokater, økonomer osv. mangler selv til vår litt større kommune. Ingeniørtilgang er noenlunde bra, men lærere har vi for mange av. **Rådmann, kommune Nordland.**

Helse er krevende, men andre lettere å rekruttere. Utfordring er å skaffe fagkompetanse innen helse som sykepleiere og leger. Vanskelig å følge lovkrav som å ha psykolog, faglært spesialpedagog mv. **Rådmann, kommune Troms.**

Det varierer, men dårlig søking lederstillinger på alle nivå, også i sentraladministrasjonen. Nesten ikke søkere på kommunalledernivå, lederstilling helse/sosial og rektorer. Av en eller annen grunn vil ikke folk ha lederstillinger, selv til en relativt attraktiv litt større kommune. Vanlig administrasjon, som kontorstillinger, rådgivere osv. har vi mange søkere og greit å rekruttere. Derimot vanskelig rekruttere fagutdannede innen helsevesen - altså sykepleiere, spesialsykepleiere og den type stillinger. Også vært problem med leger, men prøver ut en modell mer å ansette flere leger i kommunale stillinger, og virker lettere enn rekruttere leger til private hjemler. Det er flere unge kvinnelige leger nå, og de vil ha mer ordnet arbeidstid, og nyutdannede leger kvier seg for å kjøpe seg inn i privat praksis. **Rådmann, kommune i Finnmark.**

Ledelse, ingeniør, arealplanlegger, prosjektledere og leger er utfordrende å rekruttere til en mellomstor distriktkommune som oss. – særlig folk med erfaring. Får ikke løst oppgavene innenfor tidsramme eller må leie fra vikarbyrå som er dyrt. Sykepleiere går noenlunde bra, lærere greit. Klarer å tilby tjenestene, men rekrutteringsutfordringer gjør bare ting litt vanskeligere. **Rådmann, kommune Nordland.**

Rektorer til videregående skole, tannleger og ingeniører til samferdsel (etter overtakelse av deler av veiadministrasjonen fra staten) er i ulik grad vanskelig å rekruttere. Administrative stillinger og lærere til videregående skoler går greit å skaffe. **Ledere, fylkeskommunene i nord.**

Klarer ordne høyt kvalifisert helsepersonell på et vis, selv om vanskelig. Dyrere, men vi gjennomfører og til bra nok kvalitet, overtid er slitsomt for personalet. Leier inn folk fra bemanningsbyrå for helsepersonell, flere enn før. Årsak: vanskelig skaffe personell, bl.a. røntgenleger er vanskelig skaffe i hele verden, verst å rekruttere er spesialsykepleiere (fordi er langt flere i antall), enkelte legespesialiteter også er særdeles vanskelig. **Leder, større helseforetak i nord.**

Utfordringen for UoH og forskningssektoren å rekruttere er: -"Høyt kvalifisert vitenskapelig personale". - Innen enkelte fagområder, bl.a. polarforskningen, kan det være vanskeligere å rekruttere kvalifiserte norske forskere enn utenlandske. **Ledere UoH og forskningsinstitutt**

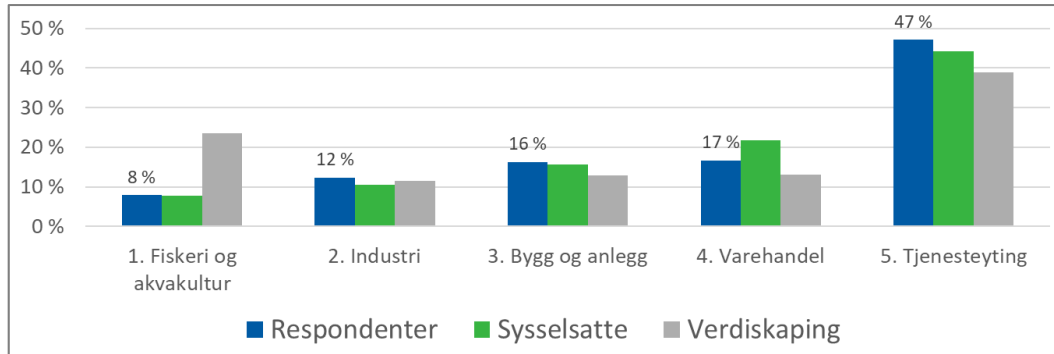
4 Metode og datagrunnlag

4.1 Privat sektor

Bedriftsbarometeret består av to ulike datasett.

Det ene datasettet er en **survey** som ble sendt til 3583 unike e-postadresser. Vi fikk noen eposter i retur fordi epostadressen var feil, og enkelte som svarte tilbake at de ikke lenger var næringsdrivende, men dette antallet var relativt lite. Totalt mottok vi svar fra 198 respondenter av web-surveyen, hvorav 178 hadde fullført hele surveyen. I tillegg ble det gjennomført 31 strukturerte intervjuer med bedriftsledere.

En viss utvalgsskjevhet vil det være siden vi på forhånd ikke vet hvor mange som vil svare. Vi har i rapportens vekstestimer valgt å justere dette basert på en faktor pr næring, som anslår hvor andel av hhv. sysselsetting og verdiskaping den enkelte hovednæring representerer i landsdelen. Denne beregningen er beskrevet lengere nede i dette avsnitt. Figuren under viser hvordan hhv. antall respondenter (både fra web-survey og intervju), antall sysselsatte og verdiskapingen i næringslivet fordeler seg på de fem valgte hovednæringene for Nord-Norge.

Kategorisering i næringsgrupper

Vi har delt respondentbedriftene inn i 5 hovedkategorier i hovedsak basert på hvilken næringskode bedriften er registrert mot. Det er i datagrunnlaget gjort enkelte manuelle justeringer av kategori, men i hovedsak er kategoriseringen gjennomført som beskrevet under: **Kategori 1.** Fiskeri og akvakultur inkluderer næringskodene 03.1XX og 03.2XX som er henholdsvis Fiske og Fangst og Havbruk. Dessuten er den sjømatbaserte næringsmiddelindustriene inkludert i denne kategorien (10.2XX) **Kategori 2** Industri, inkluderer den ikke sjømatbaserte næringsmiddelindustrien innenfor kodene 10.XXX. og annen industri i hovedsak fra næringskode 13.XXX til 33.XXX. I dette spennet finner vi blant annet tekstilindustri, byggevareindustri, plastproduksjon og ulike typer metallvare og mekanisk industri. Bedriftene innenfor **kategori 3** Bygg og Anlegg finner vi i hovedsak innenfor næringskodene 41.XXX til 43.XXX. Dette er bedrifter som arbeider med oppføring

av bygninger / anlegg eller grunnarbeider i tilknytning til dette, ulike installasjonsbedrifter av elektriske anlegg, rør, ventilasjon etc. **Kategori 4** Varehandel er i hovedsak virksomheter innenfor næringskodene 45.XXX til 47.XXX. Her finner vi ulike typer detaljhandel, agentur og engroshandel. Innenfor **Kategori 5** Tjenesteyting finner vi virksomheter innenfor både næringsrettet og privat tjenesteyting, med næringskoder i spennet fra 49.XXX til 96.XXX

Beregning av barometerverdier.

Barometerverdiene er oppgitt enten som diffusjonsindekstall eller som direkte vekstanslag. En diffusjonsindeks genereres ved å beregne andelen av alle som har svart positivt pluss halvparten av de som har svart nøytralt. En diffusjonsindeks på 50 indikerer dermed at det er like mange positive som negative svar, mens en verdi over 50 viser at det er flere som er positive enn de som er negative. Motsatt for verdier under 50 (eks: 100 positive 50 nøytrale og 50 negative gir en verdi på $((100+25)/200) * 100=62,5$). Diffusjonsindekser er en vanlig måte å uttrykke forhold mellom positive, nøytrale og negative verdier, de brukes i nasjonalregnskapet og av Statistisk sentralbyrå. For enkelthets skyld har vi også oppgitt i prosent hvor mange som uttrykte positivitet og hvor mange som uttrykte negativitet i sine svar også der hvor diffusjonsindekser er benyttet. Vekstanslaget framkommer ved at middelverdien i hver kategori er multiplisert med antall som har krysset av for denne respektive kategorien.

I fjorårets undersøkelse var øverste steg i skalaen «over 10 prosent». Koronasituasjonen har ført til at en del bedrifter har ekstraordinært store utslag i denne runden. For å fange opp dette la vi til et steg ekstra i begge ender av skalaen «over 30 prosent». I tabellen under er faktorene som er benyttet ved de to beregningsmetodene vist:

	Mer enn 30% ned	Inntil 30% ned	Inntil 10% ned	Inntil 5% ned	Inntil 2% ned	Uendret	Inntil 2% vekst	Inntil 5% vekst	Inntil 10% vekst	Inntil 30% vekst	Mer enn 30% vekst
	Mer enn 10% ned									Mer enn 10% vekst	
Utvidet beregning som benytter hele skalaen til +/- 30%	-32 %	-20 %	-7,5 %	-3,5 %	-1 %	0 %	1 %	3,5 %	7,5 %	20 %	32 %
Standardberegning som behandler alt over +/-10% samlet	-12 %		-7,5 %	-3,5 %	-1 %	0 %	1 %	3,5 %	7,5 %	12 %	

Som hoved beregning av vekstanslag har vi valgt å benytte fjorårets skala, vist nederst i tabellen over, med ytterpunkt «over 10 prosent». Dette gir bedre sammenlignbarhet mot fjorårets resultat, og er mer i samsvar med metodikken f.eks. Norges bank benytter for beregning av vekstanslag i sitt regionale nettverk. Men vi har også valgt å foreta en ekstraberegning basert på hele skalaen benyttet i denne runden av barometer nord, med ytterpunkt «over 30 prosent», vist som første tallinje i tabellen over. Denne verdien angis med **blå farge** i parentes og vil i de fleste tilfeller gi en god del større utslag enn når en benytter fjorårets beregningsmetodikk med øvre og nedre grense på 10 prosent.

I runde en av barometer Nord prosjektet ble det foretatt en vekting mellom intervjuer og surveydata hvor begge ble vektet med 50 prosent uansett antallet. Enkelte vekstanslag ble noe justert som følge av dette, men denne vektingen ga ikke store utslag. Vi har i år valgt å ikke vekte slik, men lar hvert svar, uansett om det er innhentet via web-survey eller intervju, telle like mye. Dette er bl.a. for å bedre kunne se på vekstanslag for mindre næringsgrupper / undergrupper.

For å kunne regne ut vekstestimer for landsdelen på de ulike spørsmålene vektet de fem hovednæringene etter metoden beskrevet under:

Norce har en regnskapsbasert beregningsmodell som estimerer sysselsetting og verdiskaping ned på kommunenivå basert på regnskapsdata fordelt ned til underenhet nivå. Denne er benyttet for å anslå en fordelingsnøkler for landsdelen mellom de fem hovednæringene vi har benyttet i rapporten.

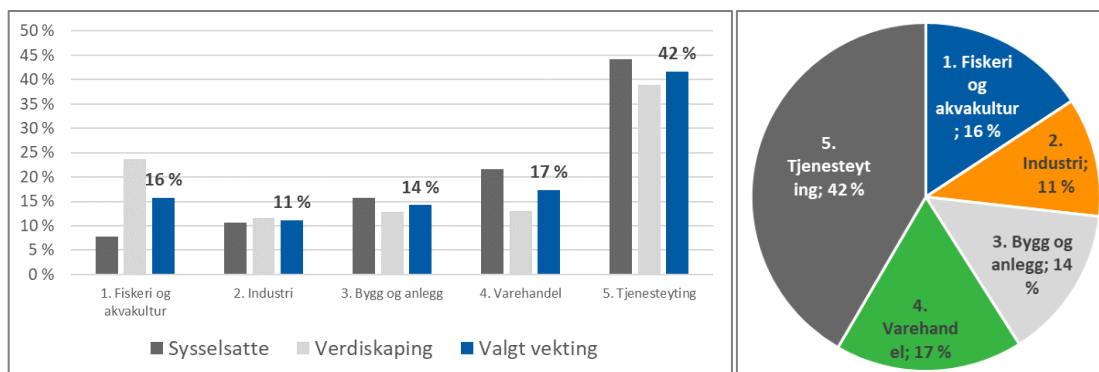
Første steg i denne beregningen har vært å ekskludere en del sektorkoder (for hovedenhet i brønnøysundregisteret) i hovedsak Kommunalforvaltning og Statlig forvaltning, forretningsdrift og statlige aksjeselskap. Når dette er ekskludert, gjenstår det en sysselsetting på ca. 131 000 i regionen. Dette er omtrent det samme vi får fra SSB rapport nummer 12907, sysselsatte i privat sektor i regionen.

Deretter har vi ekskluder næringskodene 06.XXX Utvinning av råolje og naturgass. 01.XXX og 02.XX Jordbruk og skogbruk og 35.XXX Produksjon av elektrisitet, noe som også ble gjort i runde en av barometer Nord prosjektet. For både fiskeri og fangst og akvakultur er verdiene for både sysselsetting og verdiskaping hentet fra det fylkesfordelte nasjonalregnskapet. Spesielt for fiskeri og fangst er disse verdiene vanskelig å beregne med særlig nøyaktighet kun fra regnskapsdata.

Til sist har vi benyttet Norce sjømat populasjon for å skille ut hvor stor andel av den nord-norske næringsmiddelindustrien som er sjømatbasert. Denne andelen har vi inkludert under kategorien fiskeri og fangst i denne rapporten mht. næringsfordelingen.

Basert på denne beregningsmetodikk er det beregnet hvor stor andel av hhv. verdiskaping og sysselsetting hovednæringene utgjør i regionen. Den endelige vektingen som er valgt er et snitt av disse to parameter.

Figur 26 Vekting av hovednæringer

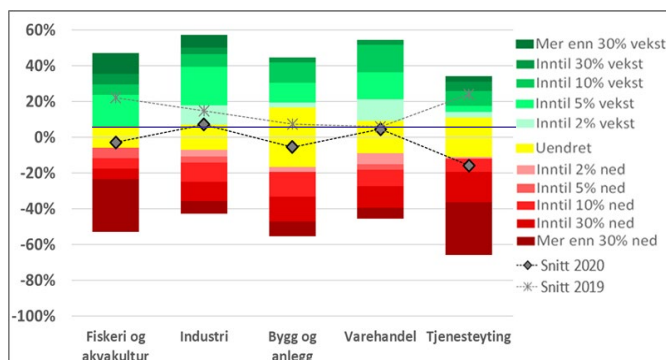

Kvalitative utsagn

Vi har valgt å ta med utsagn fra intervjuobjektene i undersøkelsen. Hensikten med utsagnene er at disse skal kaste lys over forhold som er av verdi for det aktuelle spørsmålet. Som vi vil se er svarene ikke alltid i overensstemmelse med verdianslaget, og dette skyldes selvfølgelig at verdianslaget representerer en gjennomsnittsverdi. Av hensyn til informantens anonymitet har vi valgt å maksimere anonymitetsgraden i utsagnene.

Visualisering av resultater

Rapporten inneholder en del figurer av samme type som figuren til høyre. Figuren viser hvordan respondenter pr. næring har svart på spørsmål hvor svaralternativene er enten positive, nøytrale eller negative. De nøytrale svarene er fordelt med like stor andel på begge sider av Y-skalaens nullpunkt. Vist i figuren som ei svart horisontal linje.

De positive svaralternativene er plottet oppover og de negative svaralternativene er plottet nedover. Alle søylene for hver næring har en total lengde på 100 prosent, og hvert fargeelement viser hvor stor andel av respondentene som har valgt det angitte svaralternativ. I tillegg er midtpunktet for de ulike søylene vist som «snitt 2020», dette er i prinsippet det samme som diffusjonsindeksen for de enkelte søyler, men plottet 50 prosent laver ned enn hva vi gjør mht. diffusjonsindeksen som har sitt nøytrale nivå på 50. Søylene i figuren har sitt nøytrale nivå på 0.

For sammenligningens skyld er i tillegg midtpunktet for tilsvarende søyler fra fjorårets undersøkelse, beregnet og plottet inn i grafen, dette er markert som «snitt 2019».

4.2 Datagrunnlag og metode – offentlig sektor

Denne rundens barometer for offentlig sektor er basert på 40 datapunkter, hvorav ni punkter framkommer fra strukturerte intervju med virksomhetsledere og 31 punkter er framskaffet via surveydata. Gjennom at vi har fått med også flere av landsdelens store offentlige virksomheter, representerer analyseutvalget en betydelig del av offentlig ansatte i landsdelen, ca. 45.000 årsverk. Ved triangulering av survey- og intervjudata er virksomhetsledernes forventninger om utvikling i sektoren og landsdelen kartlagt og analysert. Barometerverdiene som uttrykkes i tallverdier, er i årets undersøkelse basert både på survey- og intervjudata, mens tolkninger av intervjudata er benyttet for å understøtte og utvide de samlede analysene. Datamaterialet ble samlet inn i september 2020. Fordi vi utarbeidet tilsvarende analyser i fjor, presenterer vi i grafikken for årets undersøkelse både resultatene for 2019 og 2020. Det gir både et oversiktlig sammenligningsgrunnlag og en tilleggsdimensjon der vi kan få fram endring i situasjonsbildet fra foregående år.

Alle data er kodet med middelveidien for sin kategori. Presentasjonen av resultatene er basert på de kvantitative dataene fra begge datainnsamlingene, mens tolkning og mulige utdypende forklaringer på tallverdier i størst grad bygger på intervjuene som både inneholder kvantitative og kvalitative data.

Utsagnene som er gjengitt under hvert delemne baserer seg på notater fra intervjuene. Notatene ble tatt underveis i intervjuet og renskrevet umiddelbart etterpå. Utsagnene er likevel ikke å forstå som *direkte* sitater, men gir likevel uttrykk for hovedbudskapet slik det framkom i intervjuet.³ Av hensyn til anonymitet er vi varsomme med informasjon om den som er avsender av budskapet.

Som for bedriftsbarometeret oppgis også enkelte barometerverdier i barometeret for offentlig sektor som *diffusjonsindekser* og rene *vekstanslag*. For en beskrivelse av framgangsmåten for utregningen av diffusjonsindekser vises til beskrivelsen av dette i foregående avsnitt.

³ Informantenes sitater fra intervjuene er renskrevet, språklig normert og i enkelte tilfeller noe omformulert med tanke på effektiv formidling. Etter vår oppfatning er likevel budskapsinnholdet i utsagnene bevart.

5 Spesialtema: «Bærekraft»

Undersøkelsen har tre spesialtema; 1) «Bærekraft» 2) «Klimarisiko» og 3) «Korona». Det første temaet, «Bærekraft», undersøker en tung samfunnstrend som i varierende grad setter preg på strategier og handlingsvalg, både hos personer og virksomheter. I Forventningsbarometer for Nord-Norge 2019 spurte vi næringslivsaktører og offentlige virksomheter om deres strategiske forhold til bærekraftig miljø og deres vektlegging av miljøkriterier i anbud og innkjøp. Det sammen spørsmålet også stilt i datainnsamlingen til Forventningsbarometer for Nord-Norge 2020. Den følgende presentasjonen av funn i årets undersøkelse vil også kommenteres i forhold til fjorårets data.

Det andre temaet, «Klimarisiko», henger sammen med at «Menneskeskapte klimagassutslipp forårsaker klimaendringer» (NOU 2018:17, s. 14). Vi undersøker hvordan våre informanter oppfatter at det påvirker deres aktiviteter. Vi spurte virksomhetene om hvilken betydning klimarisiko hadde for deres strategiske valg og investeringer. Svarene indikerte at klimarisiko ennå ikke synes å ha kommet så høyt opp på dagsorden til tross for temaets aktualitet.

Det tredje temaet «Korona» har på ulike vis satt sitt preg på samfunns- og næringsliv i nesten hele 2020. Det er gjort en rekke studier av hvordan mulige effekter av kronapandemien har preget ulike næringer. Vi har spurt virksomhetene om hvordan de tror korona vil prege aktivitetsnivået deres fremover. Vi har dessuten benyttet tilgjengelig informasjon fra skattedirektoratet rundt kompensasjonssøkere og rapporterte omsetningsfall fra disse bedriftene i landsdelen.

Det må også nevnes at vi erfarte en stor «undersøkelsestrøtthet» hos virksomhetene. De hadde fått mange forespørsler om å delta i ulike spørre- og intervjuundersøkelser rundt temaet koronaeffekter, og dette medførte at vi har litt færre svar denne gangen, både fra intervjuer og spørreskjema.

I det følgende presenteres data fra intervju- og spørreundersøkelsen samlet. Spørsmålsstillingen var den samme, men intervjuene ga rom for utdyping og begrunnelser. Spesialtemaene bygger særlig på intervjumaterialet, men suppleres av spørreskjemadata og presenteres i en noe mer essayistisk form enn det øvrige forventningsbarometeret.

5.1 Bærekraft – normalen i ledende selskaper

FN ga i 2015 sin tilslutning til *Agenda 2030 for Bærekraftig utvikling* og de 17 bærekraftmålene. I etterkant av FNs klimatoppmøte i Paris, november 2015, ble det

oppnådd enighet om å signere en global klimaavtale. Avtalen ble signert av 195 land og trådte i kraft 4. november 2016.

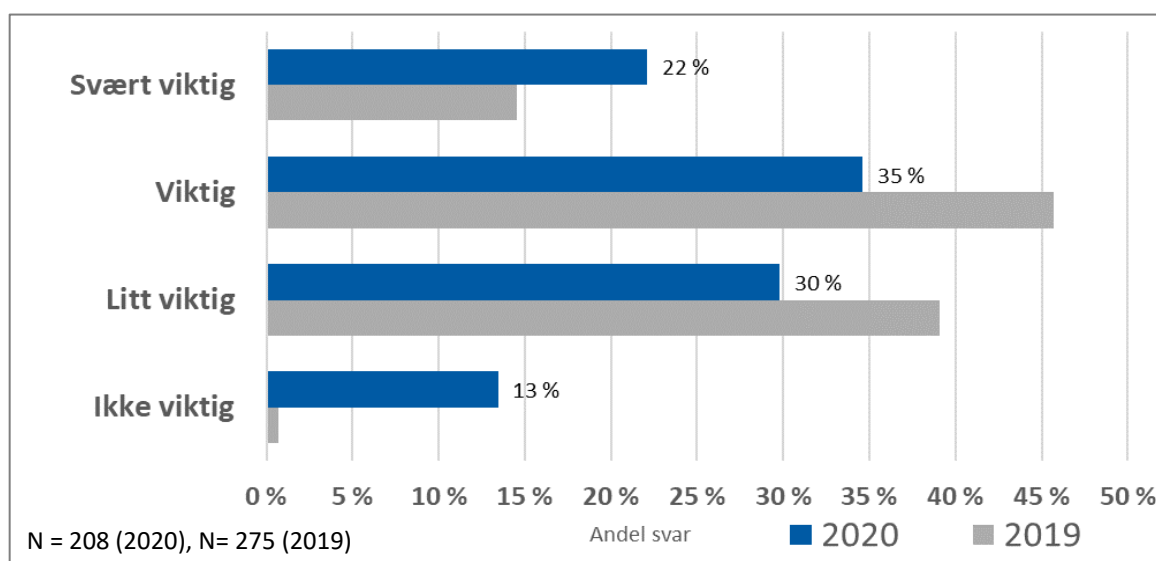
I det følgende skal vi se nærmere på spennvidden i nordnorske virksomheter sin håndtering av bærekraft – strategisk og praktisk. Nå, fem år etter Paris-avtalen, indikerer våre data at ledene selskaper integrerer bærekraft som en del av virksomheten. Ledende selskaper har hatt det på dagsorden det siste tiåret, mens etternølerne fortsatt ikke tar bærekraft helt på alvor.

Svarene i Forventningsbarometeret for Nord-Norge indikerer at bærekraft har strategisk betydning i alle bransjer, men at praksis varierer. Informantene påpeker at både kunder og andre bedrifter forventer bærekraftige løsninger. Bærekraft er gradvis i ferd med å bli den nye normalen hos ledende virksomheter og har stor og til dels svært stor betydning for virksomhetenes strategiske handlingsvalg.

5.1.1 Bærekraft: strategi, anbud og innkjøp

Hovedspørsmålet var «Hvilken betydning har det å bidra til et bærekraftig miljø for virksomhetenes strategiske valg fremover?». Det ble også gitt følgende presisering i tilknytning til spørsmålet: «Med bærekraft menes her utvikling som imøtekommer behovene til dagens generasjon uten å redusere mulighetene for kommende generasjoner til å dekke sine behov». Det samme spørsmålet ble stilt i 2019 (februar/mars) og 2020 (september). Tabellen viser den prosentvise fordelingen av svarene fra begge årene.

Figur 27 Betydningen av det å bidra til et bærekraftig miljø har for virksomhetens strategiske valg fremover

Svarfordelingen har endret seg noe i løpet av denne perioden. Det ser ut til å ha skjedd en form for polarisering, både andelen «ikke viktig» og «svært viktig» har økt mens «litt viktig» og «viktig» har gått tilbake.

Samlet sett er det 87 prosent av informantene i 2020 som mener det er fra «litt viktig» til «svært viktig» å bidra til et bærekraftig miljø når virksomheten skal gjøre sine strategiske valg. For 2019 er det hele 99 prosent av informantene som mener dette. Samtidig har andelen som mener at det er «ikke viktig» gått opp fra 1 til 13 prosent i 2020.

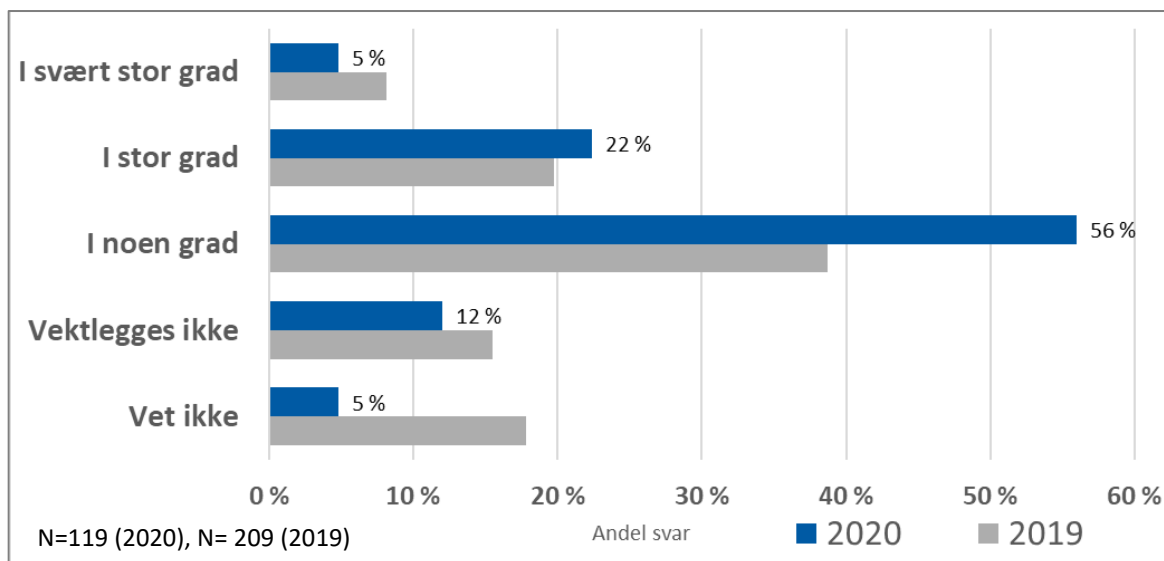
Denne forskyvningen kan ha ulike årsaker. Det kan være at datamaterialets størrelse medfører at tilfeldige endringer gir relativt store utslag. Hvis vi ser bort fra det, kan virksomhetene ha flyttet fokus vekk fra bærekraftarbeidet på grunn av andre utfordringer slik som for eksempel korona. Forskyvningene kan også være et uttrykk for en holdningsendring. Hvis trenden i data er et uttrykk for det sistnevnte, så beveger vi oss som samfunn i gal retning hvis vi skal klare å nå klimamålene. På den annen side er det noen indikasjoner i intervju materialet på at bærekraft er i ferd med å bli den nye normalen i noen virksomheter. Hos en del ser det ut til at bærekraft går over fra å være et eget fokusområde til å bli en selvfølgelig del av virksomhetens praksis. Temaet framstår da ikke som svært viktig i den forstand at det gis ekstra oppmerksomhet, men er blitt noe som tas for gitt.

En pekepinn på i hvor stor grad strategi omsettes til praksis kan til en viss grad indikeres gjennom anbuds- og innkjøpspraksis. Dette undersøkes gjennom følgende spørsmål: «I hvilken grad vektlegges miljøkriterier i forbindelse med inngåelse av: a) anbudskontrakter og b) innkjøpsavtaler».

Vektlegging av miljøkriterier ved inngåelse av anbudskontrakter

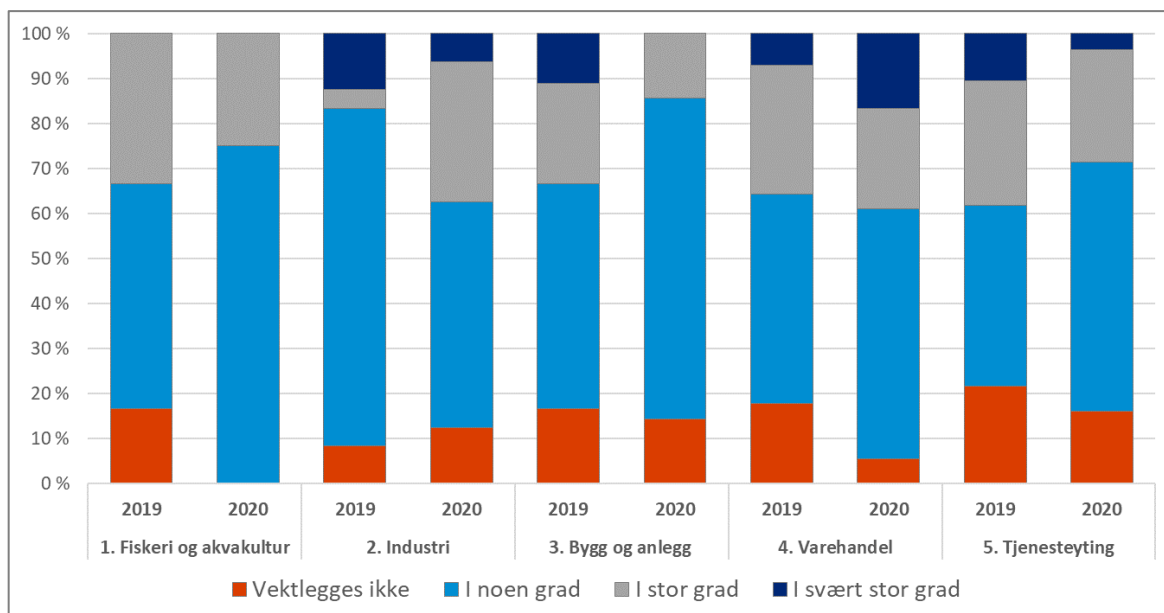
Om lag halvparten av informantene besvarte dette spørsmålet. Svarene indikerer at hele 83 prosent av virksomhetene vektlegger miljøkriterier i noen grad, mens 12 prosent av virksomhetene legger ikke vekt på miljø i anbudene. En sammenligning med fjorårets svar på dette spørsmålet, kan indikere at miljø har fått noe større oppmerksomhet i anbudsarbeidet 2020. Andelen «vet ikke» og «vektlegges ikke» er gått noe ned, mens i «noen grad», «stor grad» og «svært stor grad» samlet sett er på 83 prosent i 2020, mens den i 2019 var 68 prosent. Dette støtter antakelsen om sterkere miljøbevissthet.

Figur 28 Vektlegging av miljøkriterier, anbud

Det er en viss variasjon mellom næringene i vektlegging; fiskeri og akvakultur og varehandel ser ut til å legge størst vekt på miljøkriterier. Det er også en del svingninger fra 2019 til 2020, men disse variere mellom næringene, og vi kommer tilbake til dette under den næringsbaserte gjennomgangen av tallene.

Figur 29 Vektlegging av miljøkriterier, anbud

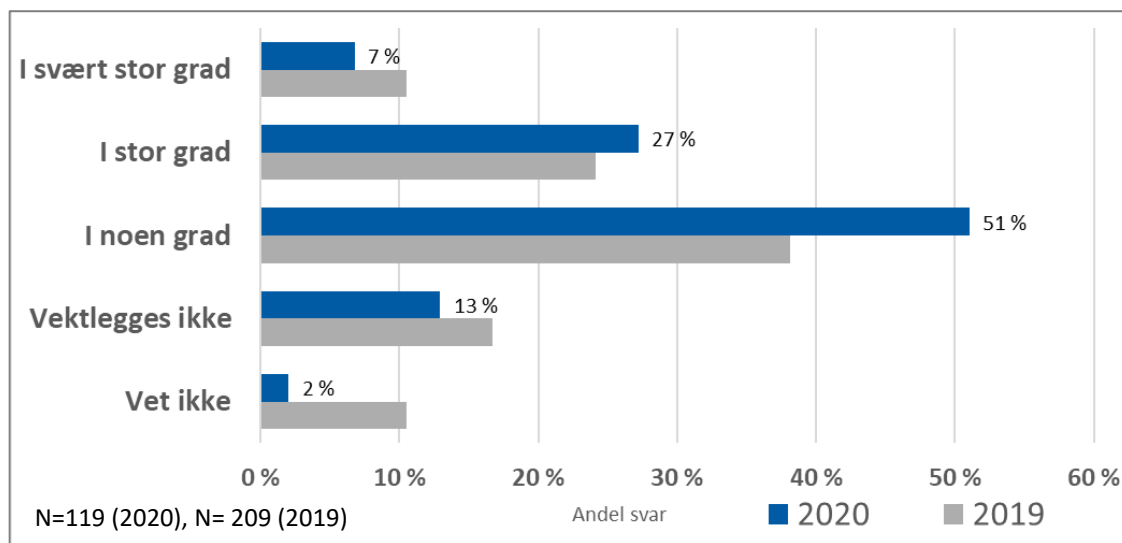

N=119 (2020), N= 209 (2019). I figuren over er de som har svart «vet ikke» ikke inkludert.

Vektlegging av miljøkriterier ved inngåelse av innkjøpsavtaler

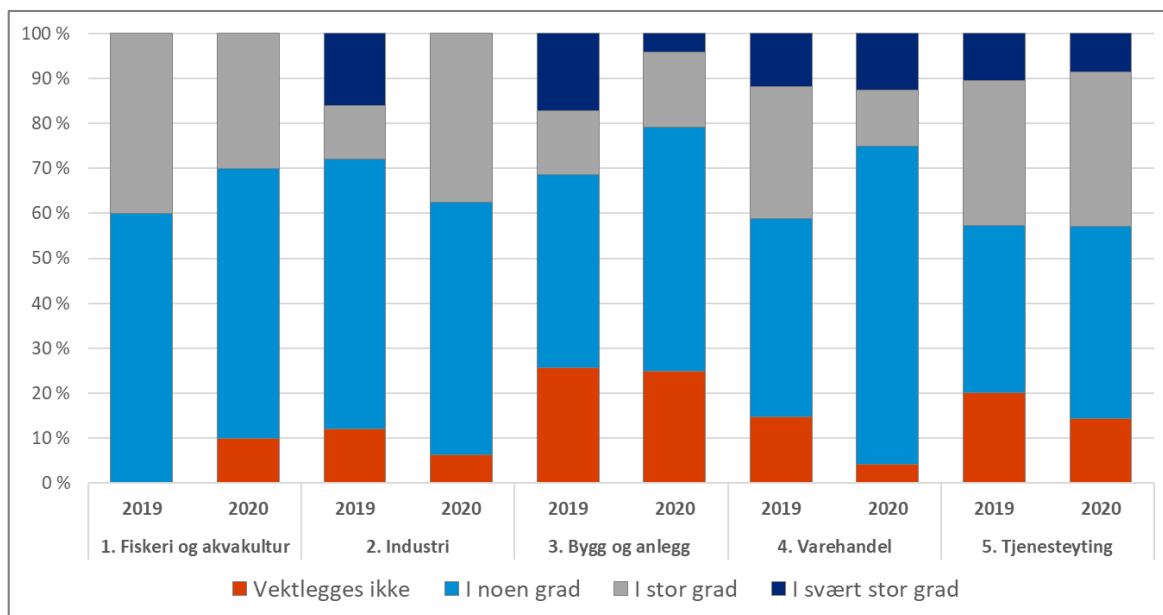
Noen flere, om lag ¾, av informantene besvarte dette spørsmålet, men fordelingen av svarene var svært lik svarene for anbud. Hele 85 prosent av virksomhetene vektlegger miljøkriterier i «noen» til «svært stor» grad, mens 13 prosent av virksomhetene ikke legger vekt på miljø i innkjøp. Også her finner vi en viss næringsmessig variasjon i vektleggingen, noe vi kommer tilbake til under bransjeanalysen av tallene.

Figur 30 Vektlegging av miljøkriterier, innkjøp

En sammenligning med fjorårets svar på spørsmålet om miljøkriterier ved innkjøp, kan indikere at miljø har fått noe blandet oppmerksomhet når det gjelder innkjøp i 2020. Andelen «vet ikke», «vektlegges ikke» og «svært stor grad» har gått ned, mens i «noen grad», «stor grad» og «svært stor grad» samlet sett er økt til 78 prosent i 2020, mens den i 2019 var 72 prosent. Denne økningen kan støtte antakelsen om noe sterkere oppmerksomhet på miljøet i 2020.

Figur 31 Vektlegging av miljøkriterier, Innkjøp

Samlet sett synes vektlegging av miljøkriterier å være en anelse større ved anbud enn ved innkjøp. Altså en motsatt trend i forhold til i fjor. Hvis en sammenligner vektlegging av bærekraft og miljø som element i strategiske vurderinger i 2019 og 2020, så er den totale vektleggingen den samme, 88 prosent. Forskjellene mellom anbud og innkjøp kan indikere et mindre skifte i fokus, eller skyldes tilfeldig variasjon. I år som i fjor vektlegges det strategiske mer enn det operative, noe som kan indikere sprik mellom ord og handling. På den annen side har vektleggingen på både anbud og innkjøp økt, noe som indikerer at bærekraft og miljø inngår som en selvfølgelig del av nordnorske virksomheters strategiske og operative handlingsvalg.

5.2 Variasjon i strategisk oppmerksomhet på bærekraft

I det følgende går vi gjennom datamaterialet fordelt på næringer, kommenterer årets trender og sammenligner med fjorårets. Vi gjør oppmerksom på at dataene er indikasjoner, og at utvalgsstørrelse, særlig på bransje nivå, kan medføre at små variasjoner kan påvirke bildet uforholdsmessig. I kommentarene for 2019 – 2020 har vi under tvil valgt å gjøre det også der det er ganske små endringer (+/- 7 prosent), selv om disse kan skyldes at svingninger i datamaterialet gir forholdsmessig store utslag, men endringene kan også være uttrykk for trender.

Det var også anledning til å svare «vet ikke» og «ikke relevant» på noen av spørsmålene. Disse svarene utgjør en liten del av hele materialet og kommenteres ikke, men de er med i

prosentgrunnlaget, noe som betyr at totalsummen av de prosentene som presenteres i teksten kan være mindre enn 100.

Svarene indikerer at bærekraft og miljø er viktig i alle næringene, men det har skjedd en forskyvning i de fleste bransjene. Den ene trenden er at andelen som svarer «ikke viktig» har økt, samtidig som andelen «svært viktig» også har økt, og særlig i industrien hvor den har steget fra 3 til 33 prosent. Dette indikerer et skifte i vektleggingen av bærekraft og miljø i næringen. Totalt har andelen «svært viktig» steget fra 15 til 22 prosent, mens andelen «ikke viktig» har steget fra i underkant av 1 til 13 prosent. Et annet endringstrekk finner vi i kategorien «litt viktig» som har krympet fra 47 til 22 prosent fra 2019 til 2020. Det samme har skjedd i varehandel der endringen er fra 43 til 28 prosent. I begge tilfellene er det hovedsakelig «viktig» og «svært viktig» som har økt.

5.2.1 Akvakultur og fiskeri – ambisjon om bærekraftig produksjon

Bærekraft og miljø er viktig for fiskeri og akvakulturnæringen (kategorien i NACE er Fiskeri, men vi har valgt å legge sammen svarene akvakultur og fiskeri). Når vi ser på tallene fra 2019, så har det skjedd endringer. På den ene siden svarer nesten 20 prosent nå at det ikke er viktig, mens ingen mente det i 2019. Samtidig mener 64 prosent i 2020 at det er viktig eller svært viktig, mens 61 prosent mente det i 2019. Intervjumaterialet, virksomhetstype og årsmeldingene i virksomhetene bidrar med noen mulige forklaringsfaktorer.

For det første er det en tydelig trend at ledende akvakulturvirksomheter som operer i globale markeder har tungt strategisk og operativt fokus på bærekraft og miljø. Disse aktørene har store ressurser og markedene stiller krav om bærekraftig produksjon. Selskapene har hatt årlig miljø/bærekraftsrapportering det siste tiåret, og noen aktører har nå integrert dette som en del av årsrapporten og har det som en av virksomhetens målbare KPI (Key Performance Indicator). Bærekraft er dedikerte strategiområder, det forsøkes integrert i selskapenes verdikjeder og som en del av hverdagspraksis. Eksempler på andre tiltak er miljøsertifiseringer, måling av klimaavtrykk, krav om bærekraftig produksjon av råvarer til før og overgang til fornybar energi. Hensynet til bærekraftig miljø er også en driver for forskning og utviklingsarbeid, miljøhensyn påvirker produksjonsprosessene, råstoffbehandlingen og hva som vektlegges i kommunikasjon med omgivelsene. De mest ledene selskapene har også fokus på globalt miljøarbeid, sirkulær økonomi og å bidra bærekraftige lokalsamfunn i sine virkeområder. Ledene virksomheter ser ut til å ta FN's bærekraftsmål over i praktisk handling.

Når det gjelder de virksomhetene i materialet som ikke er opptatt av bærekraft, så gir ikke spørreundersøkelsen svar på hvorfor. Fra annen forskning vet vi at lederoppmerksomhet og styreprioritering er viktige faktorer for å satse på bærekraft. Økonomiske incitament, reguleringer, krav fra markedet og konkurransesituasjon er andre momenter. Et siste

element som kan nevnes er at det ser ut at de som mener at miljø og bærekraft ikke er viktig, ser ut til å være relativt små fiskerivirksomheter.

Når det gjelder vektlegging av miljøkriterier i anbud og innkjøp, så er bildet sammensatt. Det kan se ut til at miljøkriterier har fått bredere gjennomslag i anbudsprosesser. I 2020 vektla alle virksomhetene i materialet dette i anbudene; 75 prosent svarte i «noen grad» og 25 prosent «i stor grad». Året før, i 2019 var svarene hhv. 52 og 32 prosent, og 16 prosent som svarte at de ikke vektla miljøkriterier. Når det gjelder innkjøp er bildet motsatt, i 2019 svarte alle virksomhetene at de vektla miljøkriterier, mens i 2020 svarte 10 prosent at de ikke vektla det i innkjøp. Andelen som vektlegger det i «stor grad» er forholdsvis stabil og ligger på 30 prosent.

5.2.2 Industri – Bærekraft har økende operativ betydning

Industri er en sammensatt kategori Svarene fra industrivirksomhetene er blant de som viser størst endring fra 2019 til 2020. Hele 33 prosent av virksomhetene svarte nå at bærekraftig miljø var «svært viktig» mens kun 3 prosent av virksomhetene svarte dette i 2019. Den økende betydningen viser også at det i 2019 var 47 prosent som svarte at bærekraftig miljø var «litt viktig» mens det i 2020 var kun 22 prosent som svarte dette. Industrivirksomhetene spenner vidt bransjemessig, de opererer hovedsakelig på det innenlandske markedet og det avtegner seg ikke systematisk variasjon mellom bransjene når det gjelder strategisk betydning av bærekraft og miljø. Det ser heller ikke ut til at bærekraft og miljø har eget fokus i årsmeldingene.

Industrivirksomhetene materialet jobber med bærekraft og miljø på ulike måter i den daglige virksomheten. Det handler om å rigge for nullutslipp i produksjonen, utvikle miljøvennlige alternativer, renseteknologi, dreie energibruken fra fossilt til fornybart. Omstilling til mer bærekraftig og miljøvennlige produksjoner er også en drivkraft for innovasjon og prosess- og produktutvikling.

Når det gjelder vektlegging av miljøkriterier i anbud og innkjøp, så er bildet sammensatt også for industrien. Det kan se ut til at miljøkriterier til en viss grad har fått bredere gjennomslag i anbudsprosesser. I 2020 vektla 35 prosent av virksomhetene miljøkriterier i «stor», og «svært stor» grad, 53 prosent svarte i «noen grad», mens 12 prosent i materialet svarte «vektlegges ikke». Året før, i 2019 var svarene hhv. 15 og 74 prosent, og 9 prosent som svarte at de ikke vektla miljøkriterier. Når det gjelder innkjøp er bildet motsatt, i 2019 svarte 12 prosent de «ikke vektla» miljøkriterier, mens i 2020 svarte 6 prosent at de ikke vektla det i innkjøp. Andelen som vektlegger det i «stor grad» ligger på 35 prosent og 53 prosent vektlegger det i «noen grad».

5.2.3 Bygg og anlegg – bærekraft vektlegges mindre

Når vi sammenligner våre data fra 2019 og 2020 kan det se ut til at bærekraft har fått svakere strategisk betydning i bygg- og anleggsbransjen. Andelen som mener at å bidra til bærekraftig miljø er «svært viktig» er omtrent uendret, hhv. 15 prosent i 2019 og 14 prosent i 2020. I de andre svarkategoriene viste tendensen en sterkere tilbakegang. Hele 57 prosent mente at hensynet til bærekraftig miljø var «viktig» i 2019, i 2020 var det kun 31 prosent som mente det. Den samme tendensen avspeiles i svarkategorien «litt viktig». Der finner vi at 28 prosent svarte «litt viktig» i 2019, i 2020 var det 42 prosent som svarte dette. Det var også 14 prosent som sa at det var «ikke viktig», mens ingen mente det i 2019.

Tallene for anbud og innkjøp viser samme tendens. For innkjøp har «svært stor» og «stor grad» gått tilbake fra 2019 til 2020, fra hhv. 11 og 23 prosent til 0 og 14 prosent. Og «noen grad» øker tilsvarende fra 48 til 68 prosent. Kategorien «vektlegges ikke» har en svak nedgang, fra 18 til 14 prosent. Dette er likevel ikke tilstrekkelig til å oppveie inntrykket av ei næring som samlet sett har svakere fokus på bærekraft og miljø.

Et nærmere blikk på hvilke virksomheter som har svart på undersøkelsen viser at malerbransjen har et sterkt miljøfokus som også vises i anbud og innkjøp. De øvrige bransjene viser ikke noe spesifikt mønster utover det at virksomhetene stort sett har samme vektlegging av miljø på alle tre spørsmålene. Det kan også her se ut til at store virksomheter har sterkest miljøbevissthet og leder an i å vektlegge miljø- og bærekraft. Dette er aktører som deltar i nasjonale anbudskonkurranser hvor miljøkrav er et av konkurranseelementene. Offentlige virksomheter har for eksempel plikt til å redusere skadelig miljøpåvirkning og fremme klimavennlige løsninger. Dette er anbudskonkurranser hvor små bedrifter ikke deltar, og deres miljøfokus avhenger i større grad av lederens holdninger og krav fra det lokale markedet de opererer i.

Bygg- og anleggsvirksomhetenes miljøengasjement kan gjennomføres på en rekke områder; i produksjonsutstyret slik som elektriske biler og maskiner, miljøsertifisering av byggeprosessen, energibruk i byggingen, godkjenning som miljøfyrtårn, utvikling av klimaregnskap og vektlegging av bærekraft i alt vi gjør.

Det er med en viss forundring vi konstaterer at bygg og anleggsbransjen ikke har sterkere miljøfokus samlet sett. Næringen står for rundt 18 prosent av landets klimagassutslipp og genererer om lag 25 prosent av Norges avfall (Asplan Viak 2019, «Bygg- og anleggssektorens klimagassutslipp»). Næringen har frivillige sertifiseringsordninger og miljøsertifisering er en fordel i for eksempel offentlige anbud. I stedet ser det ut til at en god del av denne viktige næringen i vår landsdel stiller seg noe avventende til bærekraft og miljø. Forhåpentligvis er dette utsagnet fra lederen i en mellomstor virksomhet i bransjen, ikke den generelle holdningen «Det er ikke viktig for oss, men mange er opptatt av det, så man må bare prøve å late som man er veldig miljøvennlig».

5.2.4 Varehandel – bredere miljøfokus

Svarene fra varehandelen (inkludert transport) kan dels indikere en positiv trend når gjelder strategisk betydning av å bidra til bærekraftig miljø. En sammenligning av svarene i 2019 og 2020 viser at andelen som mener at å bidra til bærekraftig miljø er «svært viktig» er gått ned fra 18 til 13 prosent. Andelen som mener det er «viktig» har økt fra 27 prosent i 2019 til 50 prosent i 2020 og andelen som mener det er «litt viktig» har gått ned fra 43 til 28 prosent. Når det gjelder «ikke viktig» så har andelen der steget fra 2 prosent i 2019 til 9 prosent i 2020. Samlet sett kan dette tolkes som at bærekraft har fått større tyngde i næringen.

En gjennomgang av svarene for anbud og innkjøp, gir et litt blandet bilde av varehandelens vektlegging av miljøkriterier. Tallene for anbud og innkjøp viser litt ulik tendens, og endringene fra 2019 til 2020 peker i flere retninger, men for anbud ser de samlet ut til å dra i positiv retning for bruk av miljøkriterier. For anbud har «svært stor» grad økt fra 9 prosent i 2019 til 17 prosent i 2020, mens andelen som svarer i «stor grad» har gått tilbake fra 26 til 22 prosent. Kategorien i «noen grad» har økt fra 46 prosent i 2019 til 56 prosent i 2020, mens kategorien «vektlegges ikke» har gått ned fra 19 til 6 prosent. Samlet sett kan altså tallene indikere at miljøkriterier har fått noe sterkere betydning i anbudsprosessen. Når det gjelder innkjøp kan det se ut til at tendensen går i motsatt retning. Kategorien «svært stor» er uendret, 13 prosent velger dette både i 2019 og 2020. Neste kategori «stor grad» har gått tilbake fra 29 prosent i 2019 til 13 prosent i 2020, mens kategorien i «noen grad» har økt, fra 44 prosent i 2019 til 71 prosent i 2020. Kategorien «vektlegges ikke» har en nedgang, fra 15 til 4 prosent. Samlet sett indikerer dette at en bredere del av varehandelen vektlegger nå har en viss oppmerksomhet på miljø.

Virksomhetene i varehandel spenner over et bredt felt, fra dagligvare til bilforretninger. Et nærmere blikk på hvem som har svart indikerer at det også innenfor varehandel er de største virksomhetene, for eksempel engros, som legger mest vekt på bærekraftig miljø i strategier og drift. Virksomheter knyttet til bil og motor derimot, ser ut til å legge minst vekt på bærekraft og miljø. Miljøtiltakene som nevnes fra varehandelsvirksomhetene er langt på vei de samme som i øvrige næringer; energieffektivisering, sortering av avfall og resirkulering, lavenergi bygg, overgang til e-kjøretøy og fornybare energi der det er aktuelt.

5.2.5 Tjenesteyting – sammensatt bilde

Tjenesteyting dekker en sammensatt gruppe tjenester med ulikt miljøavtrykk, noe som også avspeiles i datamaterialet. Typiske kontortjenester som revisjon og konsulentvirksomhet har lavt miljøavtrykk og merker lite fokus på det fra kunder. Andre tjenester slik som reiseliv og transport har større miljøavtrykk og merker kundefokus på bærekraft og miljø som en konkurransefaktor – kundene etterspør det. Datamaterialet

viser at gruppen som mener at bærekraft og miljø er «svært viktig», har økt til 24 prosent i 2020, fra 15 prosent i 2019. Men i 2019 svarte 45 prosent av virksomhetene at det var «viktig», i 2020 var det bare 29 som mente det. Svekkelsen av miljø og bærekraft som strategisk element understrekes også av at kategorien «litt viktig» har gått ned fra 40 prosent i 2019 til 30 prosent i 2020. samtidig som kategorien «ikke viktig» har økt til 17 prosent i 2020, mens så å si ingen mente det i 2019.

Når det gjelder tilbud er bildet sammensatt, selv om endringene er små synes miljøkriterier å bli tillagt noe vekt blant flere. I 2019 sa 11 prosent av virksomhetene at de vektla miljøkriterier i «svært stor» grad, i 2020 var det bare 3 prosent som svarte det. For kategorien «stor grad» var det en endring i samme retning, 28 prosent svarte det i 2019, mens for 2020 var det 23 prosent. Kategorien «noen grad» viste sterkere endring, fra 40 prosent i 2019 til 52 prosent i 2020, mens «vektlegges ikke» gikk ned fra 21 prosent i 2019 til 15 prosent i 2020.

Når det gjelder innkjøp er det svake endringer, men muligens samme trenden; selv om endringene er små så synes miljøkriterier å bli tillagt noe mer vekt. I 2019 sa 10 prosent av virksomhetene at de vektla miljøkriterier i «svært stor» grad, i 2020 var det 8 prosent som svarte det. For kategorien «stor grad» svarte 32 prosent det i 2019, mens for 2020 var det 34 prosent. Kategorien «noen grad» også svak endring, fra 38 prosent i 2019 til 42 prosent i 2020, mens «vektlegges ikke» gikk ned fra 20 prosent i 2019 til 14 prosent i 2020.

Det er i all hovedsak virksomheter innenfor reiseliv og restauranter, matprodusenter og barnehager som mener at bærekraftig miljø er «svært» viktig. I de øvrige virksomhetene er bildet sammensatt. Totalt sett har vi en økning både i kategorien «svært viktig» og i kategorien «ikke viktig», og skyldes at næringen er sammensatt av svært ulike aktører. De som opplever miljøpress fra kunder og konkurrenter må ha sterkt miljøfokus, mens de virksomhetene som ikke er eksponert for dette, mener at de ikke trenger å vektlegge det – som en leder sa «Miljøaspektet er ikke helt oss». Tilbakegangen i de to andre kategoriene fordeler seg jevnt mellom dem. I intervjumaterialet pekes det på nettopp kundepress som en driver for å arbeide med bærekraft og miljø; som en sa: «Vi vet at kundene blir opptatt av det i større og større grad og da må vi også være det». Bærekraft er tatt inn som en del av den daglige driften, for eksempel i hotell og restaurant bransjen, i arbeidet med matsvinn, noe som også gir økonomiske resultater. I mange bransjer jobbes det med økt bruk av miljøvennlige produkter, bærekraftig håndtering av avfall, energi økonomisering og holdningsendringer.

5.2.6 Offentlig sektor bidrar til utvikling av bærekraftig miljø

Statlige myndigheter kan påvirke det grønne skifte gjennom lover, forskrifter og reguleringer. Offentlig sektor kan agere som pådriver gjennom en rekke ulike roller, for

eksempel som planinstans, som innkjøper og gjennom omstilling av egne virksomheter. Offentlig planverk på region- og kommunenivå legger langsiktige føringer for eksempel for arealbruk, transport og nærings- og boligutvikling. Samlet sett står offentlig sektor for årlige innkjøp til rundt 520 milliarder kroner (Nærings- og fiskeridepartementet: *Offentlige anskaffelser*).

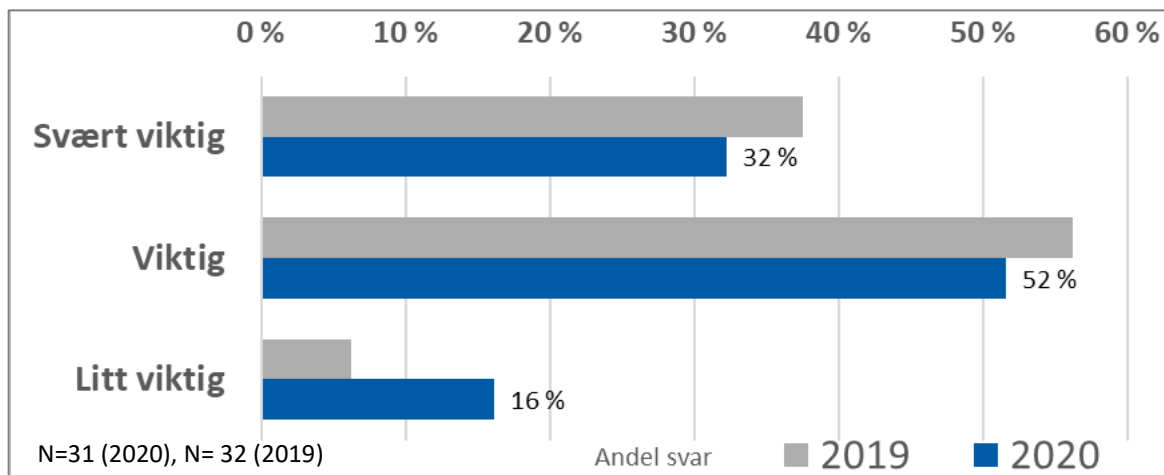
Dette inkluderer varer, tjenester og bygge- og anleggsarbeider. Offentlig innkjøpsmakt kan derfor være et viktig klima- og miljøpolitisk virkemiddel for å styrke det grønne skiftet. Regjeringen peker på at «Anskaffelsesregelverket stiller krav til ivaretagelse av klima- og miljøhensyn i offentlige anskaffelser» (Nærings- og fiskeridepartementet, 2019). I kjølvannet av meldingen er regjeringen godt i gang med «Handlingsplan for økt andel grønne og innovative offentlige anskaffelser». Handlingsplanen skal tydeliggjøre hva som må til for å øke andelen grønne og innovative anskaffelser innen prioriterte områder slik som anskaffelser innen transport og bygg og anlegg.

Hvilken betydning har det å bidra til et bærekraftig miljø for virksomhetens strategiske valg fremover?

Vi har undersøkt hvordan virksomhetsledere i offentlig sektor vurderer betydningen av at av at virksomheten bidrar til et bærekraftig miljø. Totalt antall svar er 31, herav ni innhentet gjennom intervjuer, de øvrige gjennom spørreundersøkelsen til offentlig sektor i nord. I analysen er svarene slått sammen. Tabellen viser antall svar fordelt på grad av viktighet.

Vi bruker prosentvis fordeling og gjør innledningsvis oppmerksom på at vi ikke viser desimaler i prosenttallene og følger vanlige avrundingsregler. Til sammen mener 84 prosent av virksomhetslederne at å bidra til bærekraftig fremtidig miljø er strategisk viktig. Hele 52 prosent av virksomhetslederne mener at å bidra til bærekraftig miljø er «viktig» for virksomhetens strategiske valg, 32 prosent mener det er «svært viktig» mens kun 16 prosent mener det er «litt viktig». En av informantene mente at det ikke var viktig og en at det ikke var relevant.

Figur 32 Hvilken betydning har det å bidra til et bærekraftig miljø for virksomhetens strategiske valg fremover

Hvis vi sammenligner svarene på dette spørsmålet gitt i februar/mars 2019, så er det noen mindre forskyvninger i retning av at bærekraft nå gis en anelse svakere betydning. I 2019 var det 6 prosent som mente det var «litt viktig», 56 prosent mente det var «viktig» og 38 prosent mente det var svært «viktig». Til sammen var det 94 prosent som mente at å bidra til bærekraft var «viktig» i 2019, mens det er gått ned til 84 prosent i 2020. Vi finner samme endringsmønsteret i dataene fra privat sektor. Endringene fordeler seg ganske jevnt, men det er størst økning i de som mener det er kun «litt viktig» – fra 6 prosent i 2019 til 16 prosent i 2020.

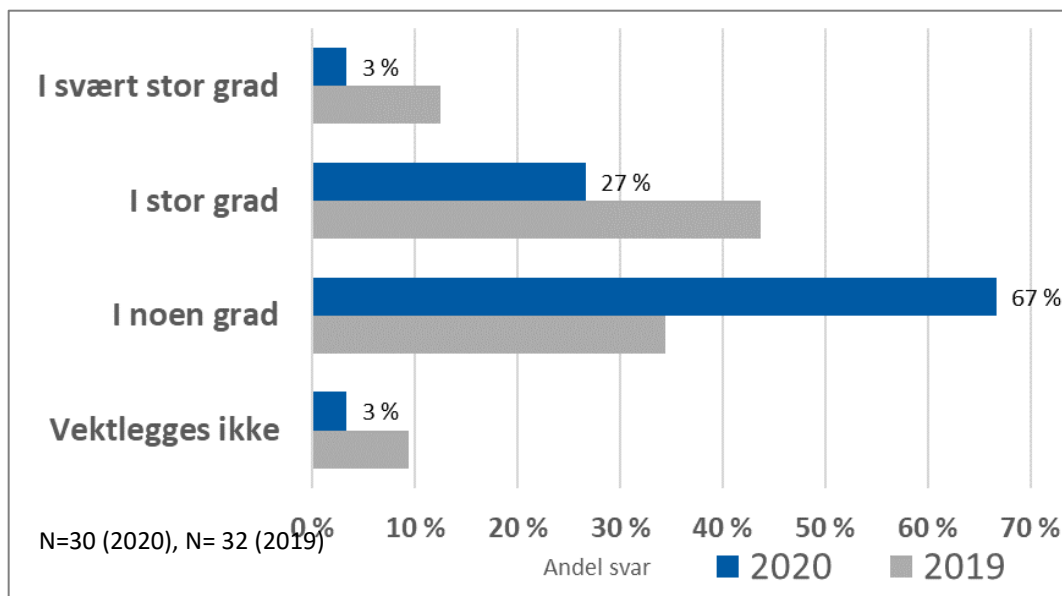
Det kan være sammensatte årsaker til endringene. For det første kan de knyttes seg til at det er et relativt lite utvalg informanter slik at små endringer gir store utslag. For det andre kan Koronapandemien ha forskyvet virksomhetsledernes fokus noe. En tredje mulighet er at tallene indikerer ei faktisk dreining i fokus – at bærekraft som eget moment tillegges mindre betydning. Hvis tallene indikerer svakere vektlegging, kan ei forklaring være at bærekraft kan oppfattes som noe som er i ferd med å innlemmes som en naturlig del av virksomheten og ikke trenger eget fokus, eller det kan være et uttrykk for at bærekraft har fått svakere strategisk betydning. I så fall er det en trend som må vurderes over et lengre tidsspenn enn det vi har data på pr i dag.

Vektlegging av miljøkriterier ved innkjøp og anbudskontrakter

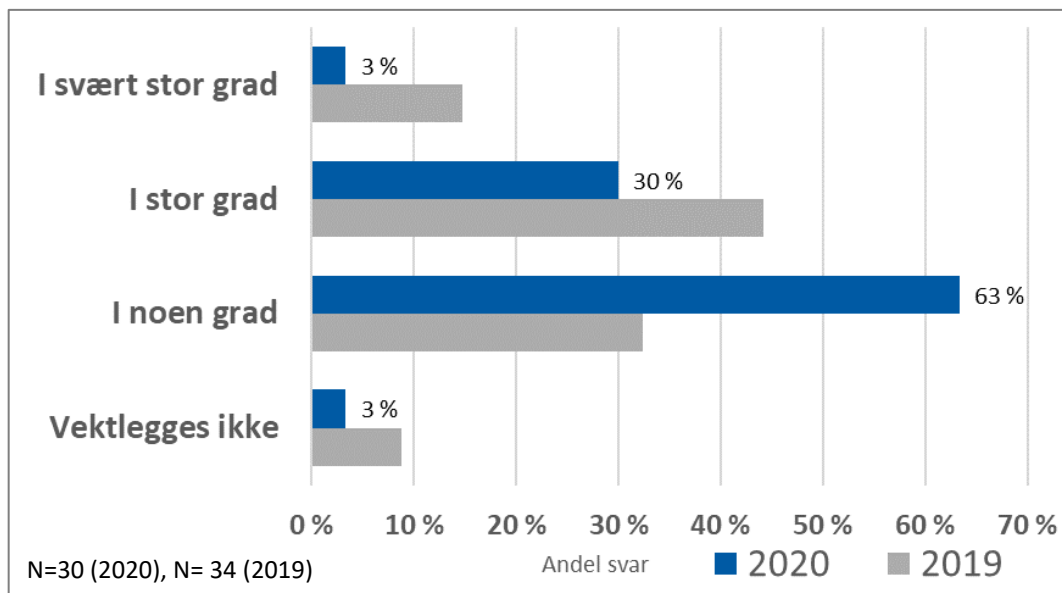
I undersøkelsen adresserer vi også i hvilken grad miljøengasjementet i offentlig sektor får konsekvenser i praktisk handling. Hvordan bruker sektoren sin innkjøpsmakt? Vi spurte informantene om i hvilken grad virksomheten legger vekt på miljøkriterier i anbudsprosesser og når innkjøpskontrakter inngås. Svarene gir indikasjoner på i hvilken grad miljøhensyn tas på alvor i konkrete beslutninger.

Data indikerer at miljøkriterier tillegges en viss vekt både i anbud og innkjøp, om lag 2/3 vektlegger miljøkriterier i «noen grad», mens 1/3 vektlegger det i «stor grad».

Figur 33 Vektlegging av miljøkriterier ved innkjøpskontrakter

Figur 34 Vektlegging av miljøkriterier ved anbudsprosesser

En sammenligning med svarene på samme spørsmål i fjor, februar/mars 2019, viser en tydelig nedgang i vektleggingen av miljøkriterier. Hele 59 prosent av informantene i 2019 svarte at miljøkriterier vektlegges i «stor» eller «svært stor» grad anbudsprosesser, mens tilsvarende i 2020 er 33 prosent. Det samme bildet fremkommer for innkjøpsavtaler, hvor 56 prosent i 2019 svarte at de vektla miljøkriterier i «stor» eller «svært stor» grad, mens

tilsvarende i 2020 var 30 prosent. Dette tilsvarer omtrent en halvering i hvor stor prosentandel som vektlegger miljøkriterier i innkjøp og anbud. Denne trenden er såpass tydelig at den neppe kan tilskrives målefeil. Sammenholdt med indikasjonene i undersøkelsen av bærekraft, så forsterkes bildet av at det er svakere fokus på miljø- og bærekraft i offentlig sektor. Sektoren synes ikke å benytte seg av det endringspotensialet som innkjøpsmakten gir.

«Økonomi begrenser hva en har råd å ta hensyn til, men miljøkriterier teller en del»

Intervjumaterialet gir innblikk i hvordan offentlig sektor jobber med bærekraft og miljø – informantene ble bedt om å peke på de tre viktigste områdene i deres kommune. Kommunene, som alle andre virksomheter, må tilpasse aktiviteten til sine økonomiske rammer. Datamaterialet viser at kommunene jobber med bærekraft på en rekke områder. Det er variasjon mellom store og små kommuner når det gjelder både tiltak og omfang, samtidig er det noen tema som er felles. Et felles trekk er at bærekraft og miljø nå inngår som krav i planer og i tilrettelegging av infrastruktur for transport, for eksempel stimulering av kollektivtrafikk og utbygging av gang og sykkelveier. Klimanøytral transport er ei målsetting og flere kommuner bytter ut bilparken med hybrid- eller fullelektriske biler. Energieffektivisering av bygg er et annet fokusområde og nye energiløsninger: fjernvarme, sjøvann og jordvarme prøves ut. Kunnskap og organisering er et annet fokusområde. Noen kommuner oppretter miljøavdeling, noen satser på kompetanseheving av ansatte knyttet til klimaskapte utfordringer, slik som overvann og ras og kunnskap om bærekraftig forvaltning. Klimabudsjett, kildesortering og sirkulær håndtering av avfall er andre temaområder.

I sum indikerer våre data at virksomhetene i offentlig sektor jobber helt konkret med bærekraftig miljø på en rekke ulike felt og gjennom praktisk handling. Det grønne skiftet i offentlig sektor burde skape leveransemuligheter for regionens næringsliv.

Satsing på kollektiv trafikk, sykkelvei. Innrette klimavennlige tiltak: biler, anbud vektet miljø høyt. Vri mot bærekraft mer og mer, også i kommuneplan. Jobber med klimabudsjett. **Rådmann (større kommune i Troms og Finnmark)**

Bare nullutslipp biler innen 2024, begynt skifte ut bilparken. I alle boligprosjektene kommunen bygger skal energikilder være bærekraftig, f.eks. har vi boret 100 brønner jordvarme. **Rådmann (større kommune i Troms og Finnmark)**

Vi viser det gjennom kommuneplaner, valg i samferdsel: el-busser og ferger og miljø hensyntas i innkjøp. **Nordland Fylkeskommune**

6 Spesialtema «Klimarisiko»

Spesialtema «Klimarisiko» er som nevnt nytt tema i år. Dokumentet «Klimarisiko og norsk økonomi» (NOU 2018:17) innleder med følgende omtale av klimarisiko: «Klimaendringer gir klimarisiko. Endret klima påvirker økonomi, levekår og velferd. (...) Klimarisiko oppstår når det er usikkerhet. Siden vi ikke fullt ut kjenner de ulike konsekvensene av klimaendringer, klimapolitikk og klimarelatert teknologisk utvikling, står vi overfor klimarisiko». Noen steder opplever man et våtere og villere vær, andre steder er det tørke og vannmangel, det er økt fare for ras av snø, jord, leire, det forventes havnivåstigning og temperaturøkning som ender betingelsene for fiskeri og jordbruk, det må stilles nye krav til bygging av hus og infrastruktur for å nevne noen få eksempler. Klimarisiko kan deles inn i fysisk risiko, som relateres til konsekvensene av endringer i det fysiske miljøet og overgangsrisiko som relateres til konsekvensene av klimapolitikken, teknologiske endringer, endringer i etterspørsel og endringer i regelverk. Det knytter seg høy grad av usikkerhet til hvordan disse faktorene vil samspille og mulige virkninger på kort og lang sikt. Finans- og forsikringsbransjene har fokus på klimarisiko, men hvor opptatt er landsdelens virksomheter av dette temaet?

Vi undersøkte dette gjennom å stille følgende spørsmål: «Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens valg fremover»? Det var også en supplerende forklaring av begrepet: «Klimarisiko favner her både klimaendringer og tiltakene som bekjemper dem, altså fremtidig klimarelatert utvikling». Vi ønsket også å få vite om «Vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2020» og hvis ja – «hvor stor andel av investeringene vil være knyttet til klimarisiko»?

6.1 Klimarisiko i næringslivet

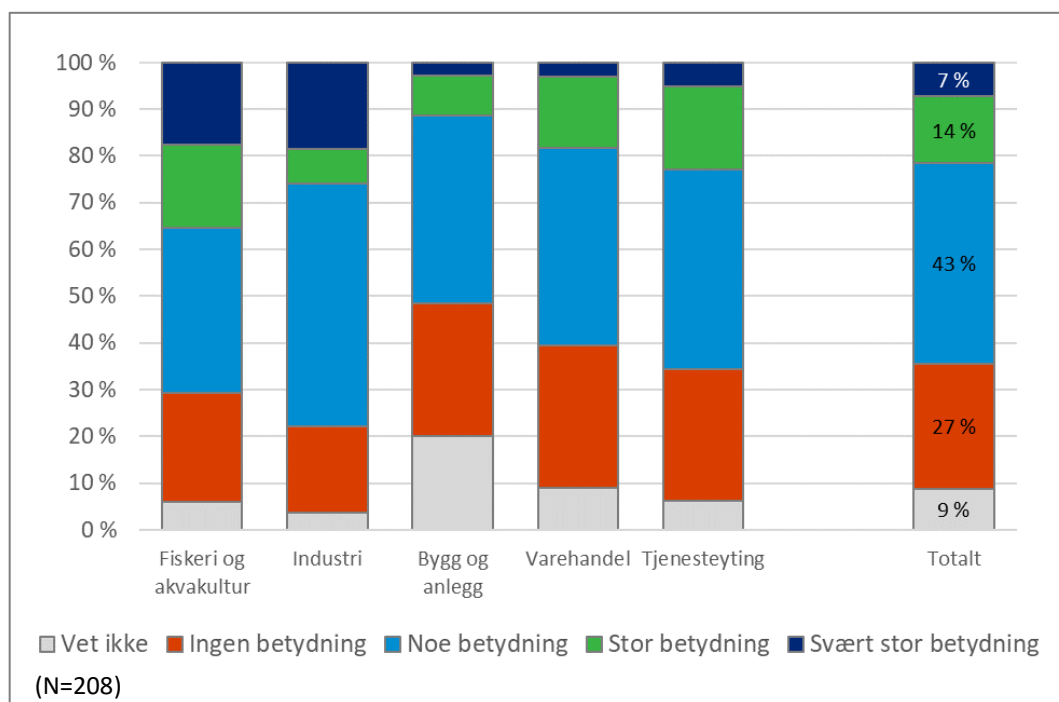
Klimarisiko er et krevende tema, det handler om usikkerhet knyttet til fremtidig utvikling på både kort og lang sikt. Den risikoen som skal vurderes kan i mange tilfeller ligge langt utenfor virksomhetenes kjernekompetanse, noe som øker utfordringene knyttet til vurdering av klimarisiko. Hovedbildet er at klimarisiko er et tema som langt på vei synes dels å ha liten oppmerksomhet hos det flertallet av virksomhetene i privat sektor, mens offentlig sektor framstår som relativt godt oppdatert på temaet. Data kan indikere at virksomheter som er avhengige av eller har aktivitet koblet opp mot naturressurser, er mest opptatt av klimarisiko, men dette vil vi kommentere nærmere i den etterfølgende gjennomgangen av næringene.

Hele 36 prosent av de spurte svarte at klimarisiko «ikke hadde» strategisk betydning eller at de «ikke visste» om den hadde betydning. På den annen side var det 21 prosent om mente klimarisiko hadde «svært stor» eller «stor» betydning. Når vi går inn i materialet så kan det se ut til at det er et sammenfall med vurderingen av den strategiske betydningen

av bærekraft og av klimarisiko. Dette kan være et uttrykk for at man har samme holdningen til temaene – en bærekraft og klimabevissthet. Eller det kan avspeile virksomhetenes kapasitet og kompetanse – datamaterialet indikerer at flere store virksomheter har oppmerksomhet på bærekraft og klima enn små. Vi erfarte også gjennom intervjusamtalene at en del informanter blandet sammen eller anså bærekraft og klimarisiko som to sider av samme sak, og enkelte oppfattet klimarisiko som de ordinære værmessige utfordringene man har i nord særlig om vinteren. Dette bidrar til å øke usikkerhetene i vurderingen av investeringer knyttet til klimarisiko.

Det generelle inntrykket er at mange nordnorske virksomheter har en vei å gå når det gjelder oppmerksomhet på og kunnskap om klimarisiko, for å sitere en informant: «det er et ord vi ikke har brukt». Vi anbefaler at det tas aktive grep knyttet til å skape mer oppmerksomhet og kunnskap om klimarisiko, som det pekes på i NOU 2018:17, s. 101 «Kunnskap om klimarisiko er en forutsetning for at privat sektor kan styrke sin evne til klimarisikohåndtering», og meldingen anfører at finanssektoren har en viktig rolle i å bidra til dette.

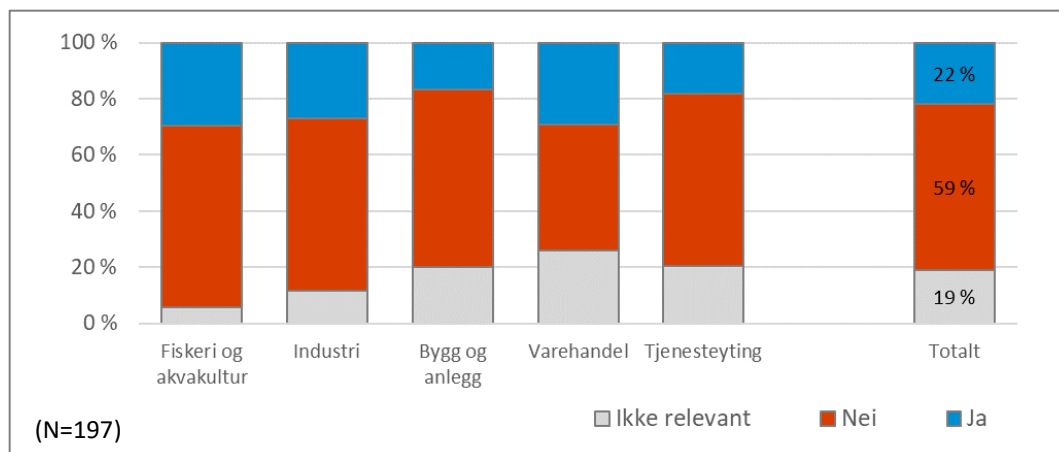
Figur 35 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg fremover?

Som vi ser av figuren, er det forskjeller mellom næringene i den strategiske vektleggingen av klimarisiko og i det følgende kommenteres hver næring. Data indikerer som nevnt at det er ett visst sammenfall mellom virksomhetenes vurdering av den strategiske betydningen av bærekraft og klimarisiko.

Vi har også undersøkt virksomhetenes vurdering av om klimarisiko vil påvirke deres investeringer i 2020. Ved å se strategisk vektlegging av klimarisiko og investering i sammenheng, får vi en indikator på om risiko omsettes til handling.

Figur 36 Vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2020

Akvakultur og fiskeri

Virksomhetene innenfor ressursbaserte næringer er de som særlig merker klimaendringene. Akvakultur og fiskeri er blant de næringene som relativt sett gir klimarisiko størst strategisk betydning i vårt materiale, i alt 30 prosent «vet ikke» eller mener klimarisiko har «ingen betydning», mens 36 prosent gir det «svært stor» eller «stor» betydning. Når det gjelder investeringer svarer hele 71 prosent «nei» eller «ikke relevant» når det gjelder investeringer knyttet til klimarisiko. Informantene peker på at det at klimaendringene skjer gradvis på den ene siden medfører at det er mulig å gjøre skrittvis tilpasninger «vi gjør det hele tiden» som en informant sa. På den andre siden skjer endringene så sakte at man ikke legger merke til dem. Men igjen, store, globale aktører i næringen vurderer klimarisiko og agerer i forhold til det.

Industri

Industrien gir også klimarisiko relativt stor strategisk betydning. Her er det bare litt over 20 prosent som svarer «vet ikke» eller «ingen betydning», mens 26 prosent gir det «svært stor» eller «stor betydning». Når det gjelder klimarelaterte investeringer sier er bildet ganske sammenfallene med akvakultur og fiskeri, bare litt flere, dvs. 74 prosent, svarer «nei» eller «ikke relevant» om klimainvesteringer. Industri spenner over mange bransjer, men vi ser at særlig virksomheter knyttet opp mot marin sektor og råvarebaserte virksomheter er oppmerksom på klimarisiko. Det kan også se ut til at en del av industrivirksomhetene knytter klimarisiko til værutsatthet og ikke som en form for ny eller økt risiko.

Bygg og anlegg

Bygg og anlegg er den næringen i vårt materiale som ser ut til å ha lavest oppmerksomhet rettet mot klimarisiko. Nesten halvparten, 49 prosent, svarer at de «vet ikke» eller at det har «ingen betydning». Dette er noe overraskende da næringen er klimaeksponert og må følge nye forskrifter som skal bidra til å forebygge skader pga. klimarisiko. På den andre siden viste dataene under forrige spesialtema at næringen heller ikke er spesielt opptatt av bærekraft og miljø, som en informant sa: «Bransjen er en miljøversting, så klimarisiko er noe vi fokuserer masse på». Kun 12 prosent sier klimarisiko har «svært stor» eller «stor» strategisk betydning. Når det gjelder investering knyttet til klimarisiko, svarer 83 prosent «nei» eller «ikke relevant». Noen av de som er opptatt av klimarisiko, kobler arbeidet med dette sammen med bærekraft. Andre er opptatt av de produksjonsmessige konsekvensene et tøffere klima slik som økt vind, regn, avrenning og rasfare skaper og posisjonerer seg for å oppfylle nye krav som stilles. I dette ligger også investeringer i klimarisiko.

Varehandel

Varehandel spenner over et stort felt av virksomheter og i alt 18 prosent av virksomhetene svarer at klimarisiko har «stor» eller «svært stor» betydning for deres strategiske vurderinger. I den andre enden av skalaen er det 39 prosent som svarer at det har «ingen» betydning eller at de ikke vet. Når det gjelder investeringer knyttet til klimarisiko, er det 71 prosent som svarer «nei» eller at det er «ikke relevant». Det kan se ut til at dagligvarebransjen og virksomheter relatert til naturressurser har større oppmerksomhet rettet mot klimarisiko enn de øvrige bransjene i materialet. Klimarisiko kan skape usikkerhet knyttet til varetransport og råvaretilgang.

Tjenesteyting

Tjenesteyting dekker også relativt ulike bransjer, men vi ser litt samme mønster som i varehandel. Det er størst oppmerksomhet rettet mot klimarisiko i virksomheter knyttet opp mot natur, slik som for eksempel reiselivsaktører. En annen bransje som har stort fokus på klimarisiko, er barnehager. Det er rimelig å anta at klimarisiko her knytter seg til mer kortsiktige værforhold – ungene tilbringer mye tid ute – og ikke de mer langsiktige klimaendringene. Hvis en tar dette i betraktning, er det ikke så sterk oppmerksomhet mot klimarisiko innenfor tjenesteyting. Når det gjelder klimarelaterte investeringer svarer hele 81 prosent «nei» eller «ikke relevant».

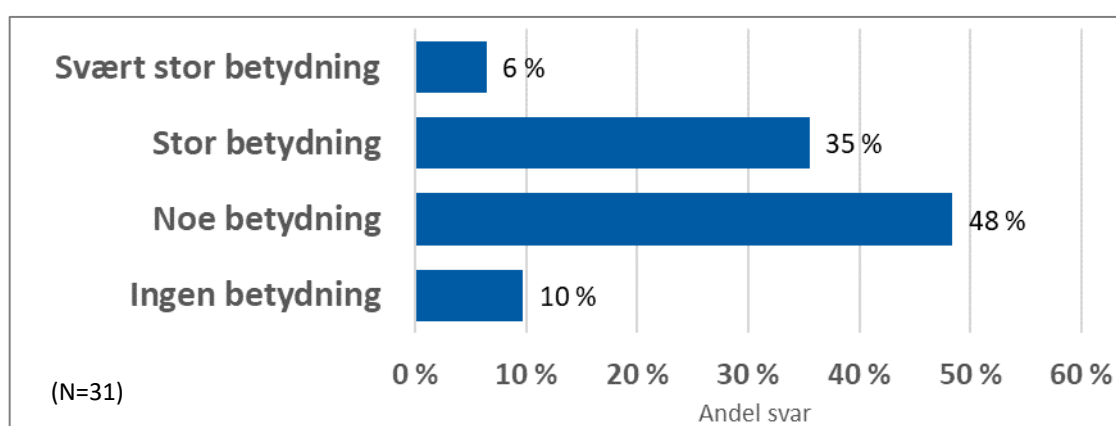
6.2 Klimarisiko i offentlig sektor

Kommuner og fylkeskommuner har sentrale roller i å sikre et klimatilpasset samfunn. vurdering av klimarisiko skal inngå som en del av aktivitetene og skal iverksettes gjennom grundige analyser og gode beslutningsprosesser, intensivordninger og plankrav (NOU 2018:17). Hvordan ivaretas dette av virksomhetsledere i offentlig sektor i nord? For å få kunnskap om dette har vi spurt informanter i offentlig sektor om «Hvilken betydning har

klimarisiko for virksomhetens strategiske valg fremover». Klimarisiko ble presisert på følgende måte i en undertekst «Klimarisiko favner her både klimaendringer og tiltakene som bekjemper dem, altså fremtidig klimarelatert utvikling». Vi spurte også om «I hvilken grad vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2020» og ba om eksempler på investeringer. I det følgende presenteres svarene fra virksomhetsledere i kommuner, fylkeskommuner og helseforetak i landsdelen.

Det generelle inntrykket er at dette er et tema man både har kunnskap om og oppmerksomhet på. Informantene hadde fyldige svar og ga mange eksempler.

Figur 37 Hvilken betydning har klimarisiko for virksomhetens strategiske valg fremover?

Hele 41 prosent av virksomhetene mente klimarisiko hadde «svært stor» og «stor» betydning, og kun 10 prosent mente at det har «ingen betydning». Den strategiske betydningen kan grupperes i ulike områder og omfatter både lang og kort tidshorisont. Klimarisiko inngår i planlegging både som langsiktig strategiutvikling knyttet til å legge FNs bærekraftsmål til grunn i planlegging og å ta høyde for klimaendringer i langsiktig planlegging av infrastruktur. Det handler om implementering av klimakrav til bygninger, i veiutbygginger og næringsarealer. Rassikring, håndtering av kvikkleire, flom og overvann er andre områder som må ivaretas.

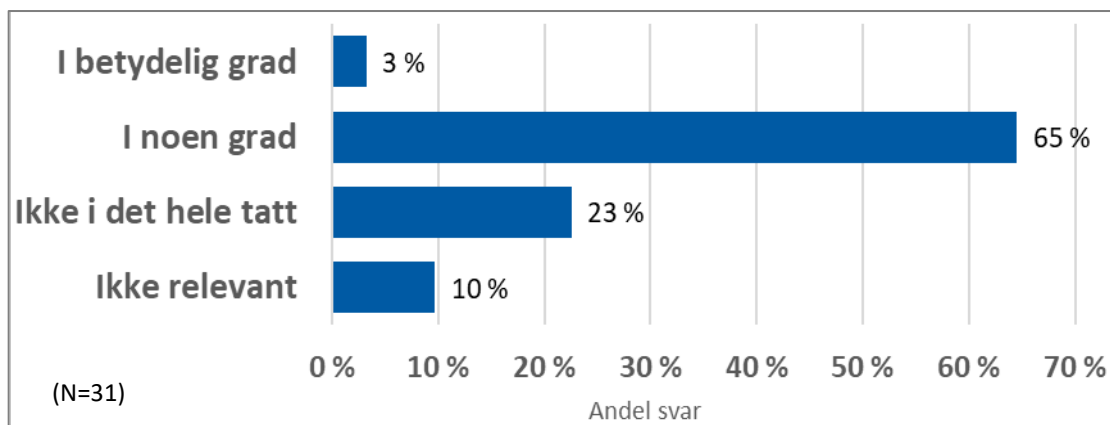
Klimarisiko vil ha stor betydning, ettersom FNs bærekraftsmål kommer til å være en bærebjelke i vår regionale planlegging – og derigjennom strategiske valg – i kommende periode. **Troms og Finnmark Fylkeskommune**

Vei, ras og båter rammes av klimarisiko. **Nordland fylkeskommune**

Nasjonale krav følges. **Kommune i Troms og Finnmark**

Offentlig sektors investeringer for å håndtere klimarisiko gir en pekepinn om hvor stort omfang dette har i virksomhetene.

Figur 38 I hvilken grad vil klimarisiko påvirke virksomhetens investeringer i 2020

I alt 33 prosent svarte at klimarisiko ikke påvirket investeringene «i det hele tatt» eller at det var «ikke relevant». Det er kanskje en noe høyere svarandel enn forventet på bakgrunn av den strategiske betydningen temaet har. En grunn kan være at investeringene rettet mot klimarisiko skjer løpende og er vanskelige å skille ut fra det øvrige, slik informanten fra Nordlands Fylkeskommune anfører, se tekstboks. Det påpekes også at investeringer knyttet til klimarisiko ikke nødvendigvis øker det totale investeringsbeløpet, men skjer gjennom omfordeling av midlerne. Den glidende overgangen indikeres også av svaret «i noen grad», andelen som har svart det er 65 prosent.

Investeringene for å håndtere klimarisiko handler både om langsiktig tilpasning for å redusere klimagassutslipp og grep på kort sikt. Dette er tiltak slik som elektrifisering av havner, biler og annet materiell, tiltak mot overvann, rassikring, sikring av havner og tiltak for å oppfylle nasjonale krav.

Umulig å si beløp og prosent Men ja, det ligger inkludert i alle investeringer slik at man har erfaringsbasert og standard nasjonale kravspesifikasjoner tilpasser seg klima og det koster noe mer. **Nordland Fylkeskommune**

Ikke spesielle tiltak, vi følger plan- og bygningsloven og antar at det skal være nok. **Kommune i Nordland**

Investering i bygging av nye kaier til et høyere nivå over kartnull. **Kommune i Troms og Finnmark**

7 Spesialtema «Korona»

7.1 Privat sektor

7.1.1 Rapportert omsetningsfall.

Kompensasjonsordningen for næringslivet gir foretak med stort omsetningsfall som følge av virusutbruddet en økonomisk kompensasjon. Skattedirektoratet har lagt ut informasjon på sine nettsider om hvem som har søkt om kompensasjon, og hvilket omsetningsfall de oppgir som grunnlag for kompensasjonssøknaden. Denne informasjon foreligger med på hovedenhetsnivå. Det vil si at en for bedrifter med hovedkontor i Nordland og Troms og Finnmark kan hente ut informasjon om hvilke bransjer og bedrifter som oppgir å ha høyest omsetningsfall som grunnlag for sin kompensasjonssøknad. Omsetningsfall ved avdelingskontor i landsdelen, med hovedkontor lokalisert utenfor landsdelen er ikke inkludert i tallene for Nord-Norge, men vil være koblet mot fylket hvor hovedkontoret er lokalisert.

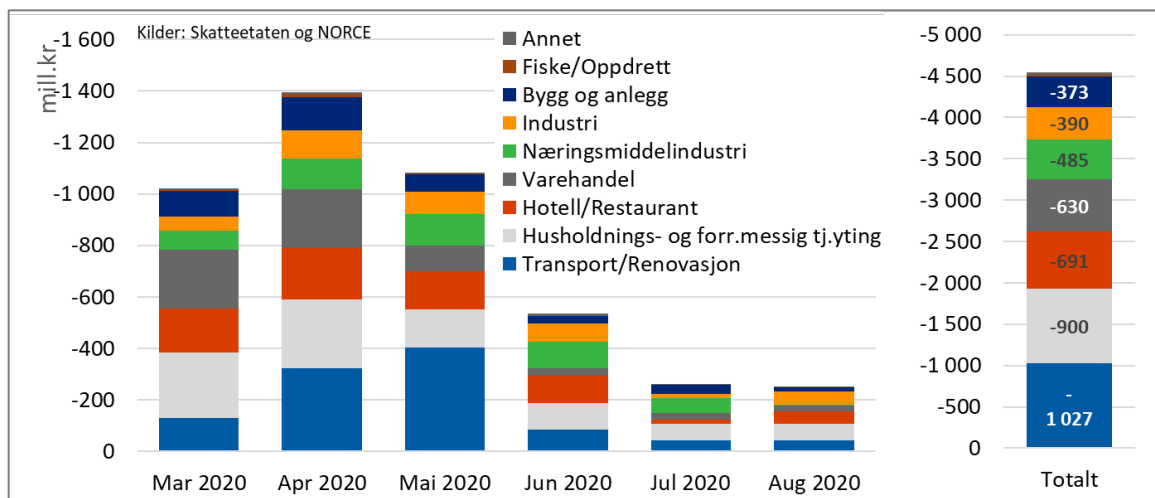
Selskap må ha minst 30% omsetningsfall (20% for mars) for å kunne søke om støtte. Tall for mars/april/mai er endelige, mens tall for senere måneder fortsatt kan endre seg noe, det mottas søknader for juni/juli/august til og med 31. oktober.

Det er heller ikke sikkert at alle selskap med fallende omsetning søker om støtte. Men tallene bør likevel gi en god indikasjon hvor omsetningsfallet har vært størst.

Siden dette er offentlig tilgjengelig informasjon på skattedirektoratets nettsider, er bedriftsnavn ikke anonymisert i dette underavsnittet.

Tallene inkludert i figuren under er basert på data pr. 19. oktober 2020, og viser månedlig rapport omsetningsfall i millioner kroner i 2020 sammenliknet med samme periode i 2019 for selskap med hovedkontor i Nordland, Troms og Finnmark pr. hovednæring.

Figur 39 Månedlig rapport omsetningsfall i 2020 sammenliknet med samme periode i 2019

Det at **transport og lagring** kommer øverst på listen skyldes i første rekke at et lokalt registrert Hurtigruten-selskap rapporterer om et stort omsetningsfall. Widerøe melder også om stort omsetningsfall. Vi finner også turbuss og taxi selskaper høyt oppe på listen.

Innenfor **husholdning og forretningsmessig tjenesteyting** rapporteres det om størst omsetningsfall innenfor utleie av arbeidskraft, opplevelsesaktiviteter, frisør, tannhelse og reisebyråvirksomhet. Også dette samsvarer godt med hvordan respondentene i denne runden av Barometer Nord undersøkelsen har svart.

Innenfor **varehandel** rapporterer grossister mot storhusholdning (restauranter, hoteller, kantiner catering og institusjoner) og bilforhandlere om størst fall i omsetning. Men en må her ta høyde for at hovedkontoret til mye av varehandelen, spesielt de store kjedene, er lokalisert utenfor landsdelen. Innenfor **næringsmiddelindustrien** er det i første rekke ulike typer fiskeindustri som rapporterer om det største omsetningsfallet.

Innenfor **industrien** utgjør omsetningsfallet, rapportert av Ferroglobe Mangan Norge As i Mo i Rana, en stor andel av det innrapporterte omsetningsfall i næringen.

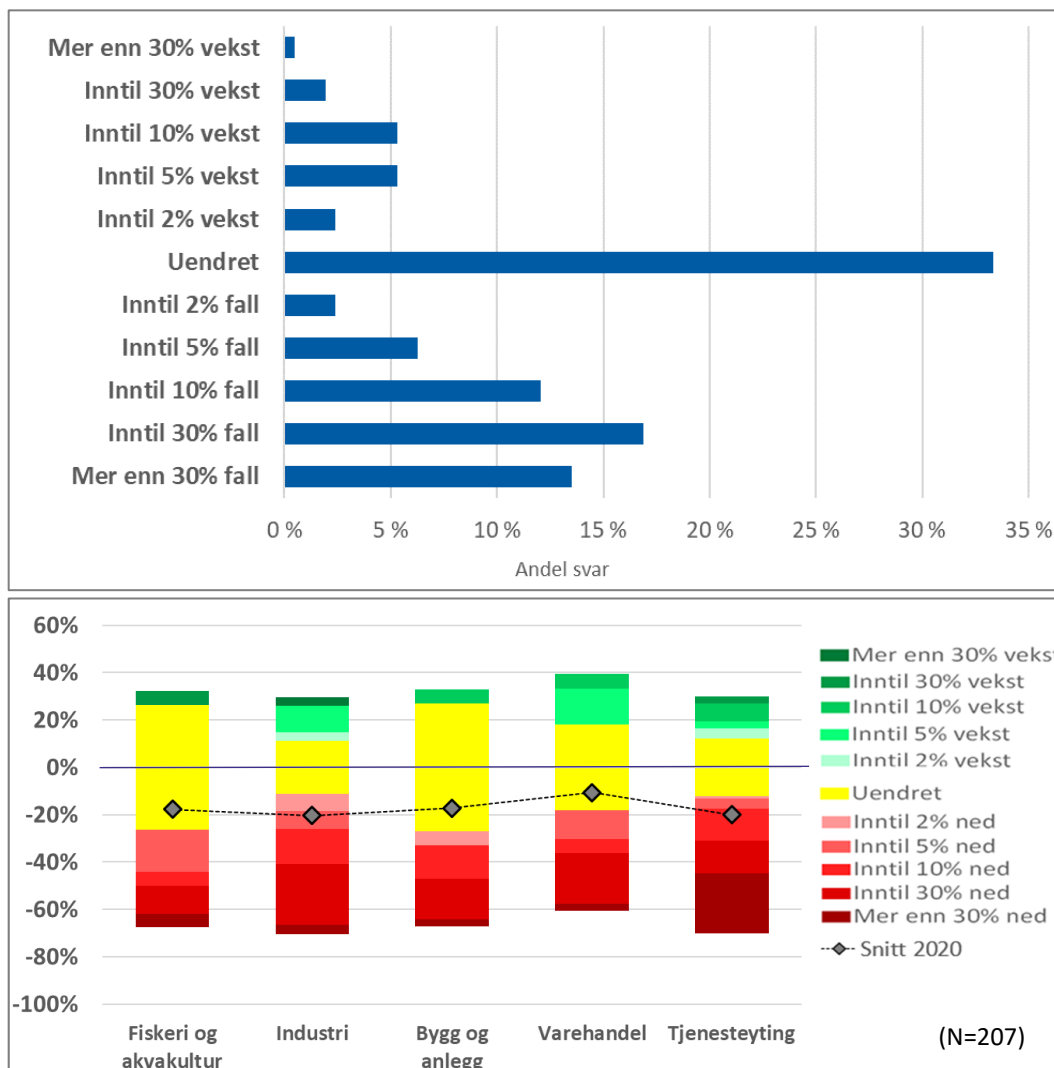
7.1.2 Resultater fra survey og intervju

Samlet sett venter bedriftene i undersøkelsen et fall i aktivitetsnivå de kommende seks månedene på **3,9 prosent** som en følge av koronasituasjonen (**7,7 prosent fall hvis en tar i bruk hele beregningsintervallet til +/- 30 prosent**). Alle næringer forventer et fall.

Tjenesteyting har forventninger om størst fall. Det er spesielt bedrifter som lever av å bespise, betjene, huse, underholde og transportere folk som forventer det største fallet.

Varehandel er den næringen som forventer lavest fall som følge av korona.

Figur 40 Virkning koronaviruset vil ha på aktivitetsnivået i bedriften de kommende seks månedene

Besvarelsen på dette spørsmål viser at bedriftene i undersøkelsen forventer framover å være til dels sterkt påvirket av koronasituasjonen. Og den beste informasjonen rundt dette får vi bedriftenes utdypende kommentarer på dette spørsmål.

Innenfor **tjenesteyting** er det særlig bedriftene som lever av å bespise, betjene, huse, underholde og transportere folk som har lave forventninger framover. Den mer næringsrettede tjenesteytingen ser noe mer positivt på situasjonen, men enkelte nevner at økonomiske vansker og konkurser hos deres kunder på lengre sikt vil kunne påvirke aktivitetsnivået.

59 prosent av respondentene innen **industrien** forventer at koronasituasjonen vil påvirke aktivitetsnivået negativt de kommende seks månedene. Momenter som her trekkes fram er at karantenebestemmelser begrenser tilgangen på nødvendig utenlandsk arbeidskraft, og mulige forsinkelser fra utenlandske underleverandører. Også begrensninger i det å

kunne sende eget personell til kunder i utlandet nevnes som en mulig begrensende faktor. Konsekvensene av eventuelle smittesituasjoner ved egne lokaler nevnes også som en faktor mange av bedriftene er bekymret for, en slik situasjon vil kunne få store konsekvenser mht aktivitetsnivå.

Bygg og anleggsektoren nevner også konsekvensene av smittesituasjon på anlegg / byggeplass som en sentral faktor for mulig aktivitetsreduksjon framover. Noen aktører forventer vekst som en følge av enkelte offentlige veiprosjekter er framskyndet, mens andre aktører mener offentlige instanser er for trege med å få igangsatt slike prosjekt. På lengre sikt frykter også flere aktører at koronasituasjonen vil skape en nedgangskonjunktur som vil resultere i færre oppdrag til bygge- og anleggssektoren.

Innenfor **varehandelen** er bildet noe mer positivt enn for de andre næringene. Spesielt dagligvarehandelen forventer fortsatt godt aktivitetstrykk. Men enkelte bilforhandlere forventer noe dårligere nybilsalg som en indirekte følge av koronasituasjonen.

Innenfor **fiskeri og akvakulturnæringen** trekker mange av respondentene fram at smittesituasjoner ved deres anlegg vil kunne få store aktivitetskonsekvenser. Innenfor akvakulturnæringen nevner en respondent at det vil være særlig uheldig hvis det forekommer en smittesituasjon på høsten, som er en viktig vekstperiode for oppdrettsfisken i Nord-Norge. Også tilgangen på utenlandsk arbeidskraft nevnes som en mulig begrensende faktor. Lavere priser på fisk har gjort at enkelte av aktørene forsøker å vri omsetningen mot andre markedssegmenter (bort fra restaurant og catering).

7.2 Offentlig sektor

Innenfor offentlig sektor har vi ikke bedt respondentene gradere effekten koronasituasjonen vil ha for virksomheten, men bedt respondentene om å beskrive hvilken virkning tror de koronaviruset vil ha på aktivitetsnivået de kommende seks månedene.

De fleste **kommunene** som har svart trekker fram mindre reiseaktivitet og økt bruk av digitale kommunikasjonsformer. Flere av kommunene nevner besøksrestriksjoner til både skoler, barnehager og helseinstitusjoner. Det nevnes også noe økte rus og psykiatri utfordringer bl.a. grunnet økt ensomhet i noen grupper. I noen grad har koronasituasjonen ført til økt press på kommuneøkonomien. Ekstrakostnader til smittevern, forebygging, smittesporing og testsenter nevnes. Enkelte næringer i kommunene rammes hardere enn andre, hotell og reiseliv trekkes spesielt fram. Noen kommuner nevner også reduserte leieinntekter som en følge av utfordringer i lokalt næringsliv. Flere av kommunene trekker også fram reduserte skatteinntekter, men noe av dette forventes kompensert gjennom økte rammeoverføringer.

Et fellestrekk i mange av svarene fra kommunen er at de frykter for konsekvensene både aktivitets og kostnadmessig av et større smitteutbrudd i kommunen. Og at dette gir en viss uforutsigbarhet for kommunens aktivitet framover.

Andre **kommunale virksomheter** trekker fram en del av de samme momentene som kommunen nevner. Spesielt mht redusert reiseaktivitet og økt digital kommunikasjon. I tillegg nevnes reduserte besøkstall ved museer og idrettshaller, og noe reduserte inntekter som en følge av dette. Havnevesen og anlegg rapporterer også om en reduksjon i antall anløp.

Helsevirksomheter trekker fram økt aktivitet som en følge av koronasituasjonen og beredskap rundt dette. De økonomiske effektene av dette dempes noe av økte bevilgninger. Innenfor **universitet og høyskole** er det spesielt økt digitalisering både i undervisning og samhandling mellom ansatte som nevnes.

Fra **fylkeskommunale instanser** trekkes det fram at det spesielt er innenfor tannhelse og noen grad innenfor skole og samferdsel koronasituasjonen har og vil framover påvirke rutiner og aktivitetsnivået mest.

Kildeliste

Asplan Viak (2019). «Bygg- og anleggssektorens klimagassutslipp», hentet fra:
https://www.bnl.no/siteassets/dokumenter/rapporter/klimautslipp_bae_2019.pdf
NOU 2018:17 (2018) *Klimarisiko og norsk økonomi*. Oslo: Finansdepartementet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2018-17/id2622043/>
Nærings- og fiskeridepartementet (2019) *Smartere innkjøp – effektive og profesjonelle offentlige anskaffelser* (Melding til Stortinget 22 (2018–19)) Hentet fra:
<https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-22-20182019/id2641507/>
Nærings- og fiskeridepartementet: *Offentlige anskaffelser*. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/tema/naringsliv/konkurransopolitikk/offentlige-anskaffelser-/id2511781/>